

Dokument nr. I.

(1916)

Redegjørelse for forføininger som er truffet til hævdelse av rikets nøytralitet og de derved nødvendiggjorte forsvarsforanstaltninger som er truffet indtil 1ste januar 1916 siden de i st. med. nr. 10 (1914) omhandlede forføininger m. v.

Siden utfærdigelsen av St. med. nr. 10 (1914) er der truffet endel yderligere forføininger saavel vedrørende hæren som marinen.

Departementet har latt utfærdige en redegjørelse herom og vil tillate sig at foreslaa, at denne redegjørelse med bilag straks oversendes Stortinget.

I henhold til det anførte tillater departementet sig at

indstille:

At gjenpart av nærværende utrykte foredrag med bilag angaaende de forføininger, som i 1915 er truffet til hævdelse av rikets nøytralitet, og de derved nødvendiggjorte forsvarsforanstaltninger m. v. blir at tilstille Stortinget.

Indholdsfortegnelse.

	Side.
Indledning	1
A. Hæren:	
Nøitralitetsvernets avdelinger:	1
Nøitralitetsvernet paa kystbefæstningene	1
Nye ekstraordinære garnisonsavdelinger paa kystbefæstningene	1
Paa landbefæstningene	2
Ingeniørtropper til befæstningene	2
Bevogtning av Ofotbanen	2
Internering av besætningene fra den britiske hjælpekydser «India» og den tyske hjælpekydser «Berlin»	2
Vedrørende forskjellige kurser:	
Instruktionskursus for de stedfortrædende distriktsintendantter	2
Tropchefskurser	2
Ekstraordinære reservebefalskurser	3
Kursus i traadløs tegrafi	3
Kursus med det nye radio- og lyskastermateriel	3
Mitraljøsekurser	3
De frivillige 8-maaneders befalskurser	3
Ekstraordinær optagelse i krigsskolens øverste afdeling	4
Arbejder i anledning av fæstningenes krigsberedskap:	
Agdenes befæstninger	4
Oscarsborg med Svelvik	4
Kristiansands befæstninger	4
Tønsberg befæstninger	5
Bebyggelse, indkvartering og andre arbejder:	
<i>Befæstningene:</i>	5
Oscarsborg med Svelvik	5
Tønsberg befæstninger	6
Kristiansands —) —	6
Bergens —) —	7
Agdenes —) —	7
Stjørdalens —) —	7
Vandforsyning Kristiansands og Agdenes befæstninger	7

Ekserserpladser m. v.:

Side.

Kristiania	8
Kjeller	8
Gardermoen	8
Jørstadmoen	9
Fredrikstad	9
Kristiansand	9
Gimlemoen	10
Ulven	10
Værnes	10
Rindenleret	10
Arsenal for 6. brigade	10
Magasinrum for sanitetsmateriel	10
Magasinplads for sanitetsmateriel i Bergen	11
Vand- og kloakledning paa Odderøren	11
Indgjærdning av vigtigere vei- og jernbanebroer	11

Anskaffelser m. v.:

Vedrørende intendanturen	11
Indkjøp av kul	11
Vedrørende sanitetet	12
Veterinærmateriel	12
Utsendelse av kommissionær til Amerika	12

Materiel m. v.:

Oscarsborg med Svelvik	12
Tønsberg befæstninger	13
Kristiansands — —	13
Bergens — —	14
Agdenes — —	15
Vardøhus fæstning	15
Kongsvinger befæstninger	15
Erstatning av forbrukt og utslitt minemateriel under nøytralitetsvernet	16
Stjørdalens og Værdalens befæstninger	16
Tønsberg og Bergens befæstninger — hydrograferingsfartøier	17
Tønsberg og Kristiansands befæstninger — moringsbøier	17
Fredrikstad mineforsvar — sykler	17
Fossumavsnittets befæstninger — automobil	17
Jørstadmoen — brandslukningsapparater	17
Mitraljøsanskaffelser	17
Haandgranater, bomber, bombekastere	18
Ski	18
Kabel- og signalløker	18
Skansetøi	18
Anskaffelse av kompas	18
Vedlikehold av bergartilleriemateriel	18
Anskaffelse av jernskap	18
Indkjøp av maskinoljer	19
Anskaffelse av skrivemaskiner	19
— — — musikalier til Oscarsborg musikkorps	19

	Side.
Fabrikationsvirksomhet:	
Utvivelse av Kongsberg vaabenfabrik	19
—>— > Raufoss patronfabrik	19
Metalsmelteri paa Raufoss	21
Anlæg av tændhættefabrik	21
Brandrørfabrikation	21
Utvivelse av Engene ballistitfabrik	22
—>— > ammunitionsfabrikationen	22
Trinol	23
Hjemmefabrikation av skyts	24
Antiballonskyts	25
Flyvevæsenet	25
Arbeidstiden m. v. i fabrikkene	25

B. Marinen:

Vedrørende personellet	27
—>— materiellet	28
Foranstaltninger mot drivende miner	29
Forøkelse av marinens forraad m. v.	29
Vedrørende utgiftene	29

C. Forskjellig.

Bestemmelse vedrørende skibe	30
Nedsættelse av vernepligtsalderen	30
Krigsforsyningskommissioner	30
Vakthold paa Raufoss patronfabrik	31
Det militære etterretningsvæsen	31
Refusion av utgifter til postvæsenet	31
Ekstraarbeidshjelp ved generaladvokatembedet	32
Militærattachéen i Stockholm	32
Nye militærattachéer	32
Assistance for regimentsintendanten ved I. R. 5	32
Mekaniker til Bleriotaeroplanet	32
For til hesteholdspligtige officerers tjenestehester	32
Øvelser for brigadekommandoene	32
Leie av kontor for feltpostkontor nr. 8	32
Teknisk haandverker ved Kongsvinger befæstninger	33
Stipendier for læger og tandlæger	33
Veterinærstipendium	33
Trykningsutgifter	33
Bidrag til soldathjem	33
Angaaende utgiftene	33

Indledning.

Ved kgl. resol. av 16de april 1915 blev bestemt:

«At der meddeles godkjendelse av de forføininger, som Forsvarsdepartementet — efter avgivelsen av den i St. med. nr. 10 (1914) indeholdte redegjørelse — har truffet vedkommende nøitralitetsvernet.»

Idet man tillater sig at henwise til medfølgende gjenpart av den til grund for ovennævnte kgl. resol. liggende indstilling (bil. 1) skal departementet i det efterfølgende redegjøre for de forføininger, som efter denne tid og indtil utgangen av aaret 1915 er truffet til hævvelse av rikets nøitralitet og de derved nødvendiggjorte forsvarsforanstaltninger.

A. Hæren.

Nøitralitetsvernets avdelinger.

Nøitralitetsvernet har i alt væsentlig været opsat med samme styrke som i St. med. nr. 10 (1914) nævnt.

Overensstemmende med forutsætningen for forlængelsen av rekrutskolerne i 1915 har infanteriets rekrutavdelinger under den sidste del av rekrutskolen indgaat i nøitralitetsvernet.

De 22-aarige rekrutter av 2den—6te infanteriregiment, som gjennomgik ekstraordinær rekrutskole i 1915, skal efter departementets bestemmelse fortsætte tjenesten i nøitralitetsvernet i yderligere 90 dage, hvorved de avtjener 3 regimentsamlinger.

Derhos har samtlige landvernskompagnier i infanteriet været indkaldt til 30 dages tjeneste ved nøitralitetsvernet.

Hvorledes dette har været ordnet vil fremgaa av det medfølgende grafiske tablaa over vaabenøvelserne 1915 (bilag 2).

Nøitralitetsvernet paa kystbefæstningene.

For at lette tjenesten for de ældre mand-skaper (artillerister og signalister) av fæstningsartilleriet, som i 4 å 5 tårner har gjort tjeneste ved nøitralitetsvernet og for hvem nøitralitetsvakttjenesten derfor har maattet føles særlig trykkende, har departementet bestemt, at der til kystbefæstningene skal indbeordres personel av 2det opbud av feltartilleriet og 1ste og 2det opbud av bergbatterierne til at avløse en tilsvarende del av fæstningsartillerister og av 2det opbud av ingeniørvaabnet til at avløse et tilsvarende antal av fæstningsartilleriets signalmandskaper.

Ved denne beordring av personel fra andre vaaben samt ved anvendelsen av fæstningsartilleriets ordinært ekserserende avdelinger samt de ordinære og ekstraordinære garnisonsavdelinger (jfr. nedenfor) vil nøitralitetsvakttjenesten paa kystbefæstningene kunne bestrides uten ekstraordinær indkaldelse av fæstningsartilleriets ældre artillerister og signalister paa det nærmeste aaret 1916 ut. Fæstningsartilleriets mine-mandskaper har man derimot ikke kunnet avløse med personel fra andre vaaben.

Nye ekstraordinære garnisonsavdelinger paa kystbefæstningene.

Ved kgl. resol. av 10de december 1915 blev det bestemt:

1. At Forsvarsdepartementet bemyndiges til at oprette nye ekstraordinære garni-

sonsavdelinger paa kystbefæstningene overensstemmende med hvad der er anført i nærværende indstilling.

2. At utgiftene hermed utredes av de til nøytralitetsvernet bevilgede midler.

Man tillater sig at henvise til medfølgende gjenpart av den til grund for resolutionen liggende indstilling (bilag 3).

Paa landbefæstningene har departementet under den nuværende situation fundet det paakrævet at styrke de der-værende garnisonsavdelinger ved ekstraordinær indkaldelse av befal og mandskap for at faa et fuldt betryggende vakthold. Dette er saaledes tilfælde med Sarpsborg, Kongsvinger og Stjørdalens befæstninger, hvor garnisonsavdelingenes styrke — saalænge den nuværende situation varer — skal være:

Ved Sarpsborg	bef.	40	mand	mot	tidl.	25
» Kongsvinger	»	40	»	»	»	20
» Stjørdalens	»	30	»	»	»	20

foruten befal.

Utgiftene hermed anslaaes til ca. kr. 5 400,00 pr. maaned.

Derhos blev der under aarets regimentssamling paa Værdalens befæstninger — for at faa opøvet den nødvendige styrke — indbeordret 15 signalmandskaper fra Agdenes befæstninger til at gjøre nøytralitetsvakttjeneste ved Værdalens befæstninger. Antagelig utgift ca. kr. 1 300,00.

Ingeniørtropper til befæstningerne.

For at faa utført endel nødvendige forsvarsarbeider har departementet git sit samtykke til, at der til Kongsvinger befæstninger blev indbeordret 40 mand med befal av Søndenfjeldske ingeniørregiments landvernsavdeling.

Utgiften hermed har andrat til ca. kr. 3 600,00.

Til Agdenes befæstninger har 5te sappørkompani ekstraordinært været indkaldt i 30 dage for at utføre endel nødvendige fortifikatoriske arbeider.

Utgiften hermed beløp sig til ca. kr. 9 000,00.

Bevogtning av Ofotbanen.

For opnaaelse av en betryggende bevogtning av Ofotbanen blev det bestemt, at 1ste kompani av Nordre Haalogaland infanteriregiment nr. 15 efter avslutningen av aarets regimentsamling skulde beordres til at overta bevogtningen av nævnte bane.

Avløsningene skal tjenstgjøre i 60 dage.

Internering av besætningene fra den britiske hjelpekrydser «India» og den tyske hjelpekrydser «Berlin».

Til at bevogte den paa Jørstadmoen internerte besætning fra den engelske hjelpekrydser «India», som sidstleden august blev skut isænk paa Vestfjorden, har departementet bemyndiget Kommanderende General til at beordre den nødvendige styrke.

Utgiftene hermed anslaaes til ca. kr. 5 800,00 pr. maaned.

De med interneringen av besætningen paa den tyske hjelpekrydser «Berlin» forbundne utgifter beløper sig til ca. kr. 10 000,00 pr. maaned.

Vedrørende forskjellige kurser.

Instruktionskursus for de stedfortrædende distriktsintendantter.

For under den nuværende situation at sætte det personel, som ved krigsmobilisering var utset til at overta de stedfortrædende distriktsintendanters forretninger, ind i disse, bestemte departementet, at nævnte personel — 1 pr. brigade — skulde indbeordres til et instruktionskursus, fortrinnsvis hos vedkommende distriktsintendant, og eventuelt med bistand av vedkommende brigades stabschef.

Ved 4de brigade blev det dog ikke nødvendig at foreta saadan beordring.

Tropchefskurser.

Departementet har bestemt igangsatt 6 kurser — 1 pr. brigade — til utdannelse av tropchefer i infanteriet. Der skulde uttages 36 til saadan utdannelse skikkede menige pr. regiment (12 pr. selvstændig bataljon)

av aarsklassen 1915. Kursene skulde vare i 60 dage og godskrives de indbeordrede elever som 2 regimentsamlinger. Efter endt kursus skal de dertil skikkede bli beskikket til utskrevne korporaler.

Derhos har man bestemt, at de som har gjennomgaat tropchefskursene skal beordres til tjeneste i 30 dage enten i nøytralitetsvernet eller ved utskreven avdeling for at skaffes mest mulig rutine som befal. De av disse, som yderligere paatar sig mindst 60 dages frivillig tjeneste, og som ansees skikket dertil, kan beskikkes til utskrevne sersjanter.

Ekstraordinære reservebefalskurser

har været holdt under rekrutskolen 1915 ved infanteriet, kavaleriet, feltartilleriet, ingeniørvaabnet og fæstningsartilleriet.

De med disse forbundne utgifter har været utredet av de vanlige øvelseskonti.

Kursus i traadløs telegrafi.

For at faa utdannet befal for radiotelegrafavdelingene har departementet samtykket i, at der kan utredes kr. 4 000,00 til avholdelse av et 9 ukers kursus i radiotelegrafering.

Kursus med det nye radio- og lyskastermateriel.

For i tilfælde av mobilisering at kunne utnytte det nyanskaffede transportable lyskastermateriel og traadløse telegrafmateriel har departementet fundet det nødvendig allerede paa nærværende tidspunkt at søke nødtørftig utdannet det nødvendigste personel for materiellets betjening.

Der er i den anledning beordret igangsatt øvelser av 20 dages varighet, saavel med lyskasterne som med de traadløse stationer.

De hermed forbundne utgifter kan endnu ikke opgives.

Mitraljosekurser.

Som nævnt har der av private været skjænket hæren et antal av 54 stkr. let mitraljose m/1914 (Madsen), der dels ifølge

givernes ønske, dels i overensstemmelse med Kommanderende Generals forslag for den overveiende del blev tildelt landvernet.

For at gi dettes befal og mandskapøvelse i behandlingen av de nye vaaben bestemte Forsvarsdepartementet, at der ved hver landvernsbataljon, der var tildelt mitraljoser, blev at avholde mitraljosekurser av 30 dages varighet.

Departementet har derhos bestemt, at de officerer, som skal lede ovennævnte kurser paa 30 dage, skal indbeordres til et 6 dages teknisk kursus ved Kongsberg vaabenfabrik.

Utgiftene kan endnu ikke opgives.

De frivillige 8-maaneders befalskurser.

De i henhold til Stortingets bemyndigelse i mai maaned sidstleden igangsatte frivillige 8 maaneders befalskurser ved infanteriet, feltartilleriet, ingeniørvaabnet og fæstningsartilleriet er nu avsluttet med et efter omstændighetene gunstig resultat.

Fra disse kurser er ialt uteksaminert:

Fra infanteriets	72	elever
« feltartilleriets	28	—
« ingeniørvaabnets	23	—
« fæstningsartilleriets	16	—

For at skaffe de uteksaminerte elever mest mulig rutine som befalingsmænd har departementet bestemt, at de av dem, som var villige dertil, snaest efter kursernes avslutning kunde faa avgjøre sin resterende fredstjeneste ved 2 × 30 dages tjeneste i nøytralitetsvernet eller ved utskrevet avdeling. I den første periode skal de tjenstgjøre som korporaler og i den anden som sersjanter.

For yderligere at opmuntre disse til at gjøre mere tjeneste og saaledes tilegne sig større dygtighet som befalingsmænd har departementet endvidere bestemt, at de av dem, som yderligere paatar sig 2 regimentsamlinger, skal faa utbetalt ekviperingspenger til anskaffelse av officersuniform.

Da resultatet av de nu avsluttede 8 maaneders frivillige befalskurser har været saa tilfredsstillende og da disse ikke fik den

tilslutning som beregnet, har departementet bestemt, at der fra 21de januar 1916 skal igangsættes nye 8 maaneders frivillige befalskurser, nemlig 1 for infanteriet og 1 for fæstningsartilleriet. Betingelserne er de samme som fastsat for de første kurser.

Paa infanteriets kursus er optat 37 elever

« fæstningsartilleriets .. .. 14 —

Utgiften er anslaat til kr. 40 000,00.

Ekstraordinær optagelse av kadetter i krigsskolens øverste afdeling.

For snarest i nogen grad at søke avhjulet den inden hæren og specielt fæstningsartilleriet raadende mangel paa fastlønnede premierløitnanter har departementet bestemt, at der høsten 1915 skulde optages 60 kadetter i krigsskolens øverste afdeling. Man tillater sig at henvise til budgetforslaget for kommende termin, hvor saken er behandlet.

Utgifterne hermed er bestemt utredet av bevilgningen til krigsskolen.

Arbeider i anledning av fæstningenes krigsberedskap.

Agdenes befæstningers

orografer har hittil maattet staa helt ubeskyttet mot veir og vind.

Dette vil vistnok bli rettet, naar de nye kommandopladsar blir færdige, men kommandanten har fremholdt nødvendigheten av, at orografene faar nogen beskyttelse indtil dette kan ske, da det hænder at de i det voldsomme veir, som kan indtræffe paa dette sted, blaaser overende, og derved utsættes for ødelæggelse.

Departementet har derfor tillatt anvendt kr. 750,00 til overdækning av fæstningens orografer.

Flytning av lyskasteren paa Hysnestaaen.

Ved Agdenes befæstninger har man under nøitralitetsvernet — særlig ved indtrædende høivand (springflod) og voldsomt uveir i høst- og vintertiden — gjort den erfaring, at sjøen ved lyskasteren paa Hysnestaaen gaar ind lyskastergrotten, saaledes at

lamper og reguleringsinstrumenter utsættes for at bli ødelagt.

Sjøsprøiten har staaet saa langt opover standpladsen, at lyskasterens effekt i høi grad forringes. Ved nordveststormer, som hyppig forekommer paa de kanter, kan lyskasteren omtrent ikke brukes.

Endvidere har kommandanten uttalt, at den nuværende standplads for lyskasteren ikke tilfredsstiller fordringene hvad angaar dækningsforhold og beredskap.

Da fæstningen er knapt utstyrt med lyskastere — kun 3 stkr. 110 cm. lyskastere — har man fundet det meget betænkelig, at den ene av disse (ca. 1/3 av fæstningens lyseffekt) leilighetsvis blir sat ut av funktion.

Departementet har derfor fundet at maatte approbere et forslag fra fæstningsartilleriet om at lyskastene straks flyttes til en mere hensigtsmæssig og betryggende standplads.

Utgiften hertil er beregnet til kr. 6 700,00.

Oscarsborg med Svelvik.

Der forekom ved Svelvik paa grund av et voldsomt tordenveir forstyrrelser i mine-spærringen. Da dette sattes i forbindelse med den omstændighet, at minestationen var i samme hus som telefoncentralen, hvorved lynnedslag antokes at kunne gaa over fra telefonledningen til mineledningene, blev centralen forslaat flyttet for at undgaa lignende uheld. Utgiftene hermed var beregnet til kr. 2 500,00, hvilket beløp er stillet til disposition.

Kristiansands befæstninger.

a. Overdækning.

Fæstningsartilleriet har fremholdt nødvendigheten av, at overdækningen ved de 21 cm.s kanoner paa Odderøen utstyres med luker og dør over nedgangene paa samme maate som ved haubitsbatteriet.

Utgiftene hermed var beregnet til kr. 2 400,00.

Departementet har tillatt dette arbeide utført som en nødvendig foranstaltning for derved at gjøre overdækningen helt effektiv.

b. Maskering av skyts.

Foruten de tidligere utførte maskeringsarbeider ved befæstningene har kommandanten paa Kristiansands befæstninger foreslaaet endel anordninger saaledes, at skytset ikke skal avtegne sig mot himlen saaledes som tidligere var tilfældet.

Departementet har tillatt utgiften hermed kr. 500,00 utredet.

c. Telefonarrangement Vaagsbygden.

Kommanderende General og Generalstaben samt forsvarschefen i Kristiansand har i tilslutning til et fra kommandanten paa Kristiansands befæstninger indsendt forslag anbefalt et telefonarrangement, der sikrer forbindelse mellem avsnittet Kjos—Flekkerø og befæstningene likesom det idethele betydelig vil bedre forbindelsen inden det hele avsnit.

Departementet har tillatt anvendt kr. 1 800,00 i dette øiemed.

Tønsberg befæstninger.

Ved minevæsenets tændstation paa Haaøen ved Tønsberg har man lagt merke til, at endel instrumenter influeres av skud fra kanoner i visse retninger paa grund av jordrystelsene. For at ophæve virkningen av disse rystelser har departementet overensstemmende med fæstningsartilleriets forslag paabudt visse anordninger i selve stationen. Man har derefter git tilladelse til, at resultaterne av disse anordninger konstateres gjennem etpar prøveskytninger.

Utgiften hertil ca. kr. 300,00.

For at nøytralisere virkningen av lynnedslag har man endvidere overensstemmende med fæstningsartilleriets forslag git samtykke til, at telefonlinjen mellem centralvakten og tændstationen — tidligere luftlinjer — anordnes som kabelforbindelse i grøft m. v. Utgiften hertil ca. kr. 1 100,00.

Bebyggelse, indkvartering og andre arbeider.

Befæstningene.

Der er fra nøytralitetsvernets avdelinger paa fæstninger og eksercerpladser m. v. paa grundlag av de erfaringer, der sidst vinter er gjort, fremkommet en række forestillinger angaaende bedring av en del forhold vedrørende underbringelsen — indsætning av ovner, dobbelte dører og vinduer, opførelse av skur, vinterindredning av hus m. v. — saaledes at forholdene kan siges at være nogenlunde forsvarlige ved vintertid.

Hertil har departementet tillatt anvendt en række mindre beløp — fra kr. 80,00 til kr. 800,00 paa hvert sted, tilsammen kr. 4 930,00.

Oscarsborg med Svelvik.

Ved kgl. resol. av 23de juli 1915 blev bestemt:

«At utgiften med endel av kommandanten paa Oscarsborg med Svelvik i anledning indkvartering av nøytralitetsvernet paa Oscarsborg m. v. iverksatte arbeider, ialt kr. 16 226,86, blir at utrede av de til nøytralitetsvernet bevilgede midler.»

Gjenpart av den til grund for resolusjonen liggende innstilling vedliggjer (bilag 4).

Andre utgifter ved indkvarteringen.

Departementet har approbert utgiftene i anledning av nøytralitetsvernets indkvartering paa Oscarsborg for vinteren 1915/16.

Utgiftene til leie av kvarter beløper sig til kr. 3 110,00 samt nødvendige indredningsarbeider i anledning av indkvarteringen til kr. 1 950,00.

Utbedringsarbeider i mineavdelingens barakke.

Til utbedringsarbeider i mineavdelingens barakke paa Oscarsborg for at gjøre denne skikket til vinterunderbringelse er stillet til disposition kr. 1 500,00.

Gjenopførelse av et vakt- og materialhus paa Haaøbryggen.

Til gjenopførelse av et for nøytralitetsvernet nødvendig vakt- og material-

skur paa Haaøbryggen paa Oscarsborg, hvilket skur nedbrændte sommeren 1915, er tillatt anvendt kr. 3 100,00.

Diverse vaktskur m. v.

Kommandanten paa Oscarsborg har fremholdt nødvendigheten av opførelse eller indredning av vaktskur for nøttralitetsvaktene ved Seiersten, Kopaas og Haubitsbatteriet, samt paa Bergholmen. Likeledes fremholdtes ønskeligheten av, at der paa Filtvedt blev leiet et rum for besætningen paa bevogtningsfartøiene paa dette sted, saaledes at besætningen kunde faa fornøden hvile.

Fæstningsartilleriet har anbefalt kommandantens forslag.

Overensstemmende hermed har departementet samtykket i, at der til ovennævnte vaktskur anvendes kr. 2 800,00 samt til leie av et rum paa Filtvedt kr. 25,00 pr. maaned.

Omlægning av det gamle lysnet.

Fæstningsartilleriet har indmeldt, at det gamle lysnet paa Oscarsborg ikke længere tilfredsstillet de i statens forskrifter opstillede krav til sikkerhet, hvorfor det var risikabelt at fortsætte længer med anlægget i denne tilstand.

Departementet har derfor gaat med paa, at lysnettet omlægges — foreløbig forsaa vidt angaar vakt- og krigstjenesten — for en utgift av indtil kr. 2 500,00. Naar utgiften har kunnet innskærkes saapas meget er det fordi man blandt de indkaldte vernepligtige har gjort regning paa at finde folk med fagkundskap i denslags arbeider.

Tønsberg befæstninger.

Ved Tønsberg befæstninger har de tjenstgjørende sanitetsofficerer med støtte av sanitetschefen fremholdt nødvendigheten av en mere gjennomgripende forandring av underbringelsesforholdene for de paa Haaøen i nærheten av batterier og stationer forlagte avdelinger.

De i denne anledning foreslaatte arbeider bestod i utbedring av minemagasinet

kjøkken, opførelse av en barakke for 15 mand m. v.

Utgiftene var ialt beregnet til kr. 2 450,00.

Departementet har anset det nødvendig at faa de paaklagede forhold rettet, og har stillet ovennævnte beløp til disposition hertil.

Paa Kristiansands befæstninger.

Indredning av ammunitionsmagasin til indkvartering.

Ved Kristiansands befæstninger har man maattet ta i bruk haubitsbatteriets ammunitionsmagasin som indkvarteringsrum.

Da magasinet imidlertid er ganske mørkt, har departementet tillatt anvendt kr. 300,00 til takvinduer i dette.

Proviantmagasiner Odderøen og Gleodden.

Kommandanten paa Kristiansands befæstninger har fremholdt nødvendigheten av at befæstningene blir saaledes utstyrt med proviantmagasiner, at de kan utholde indslutning ogsaa fra landsiden, idet det i et saadant tilfælde neppe vil være mulig at skaffe befæstningene de nødvendige levnetsmidler fra brigadedistriktets magasiner.

Kommandanten foreslog i den anledning indredet et magasin for Gleodden paa kabelmagasinets loft og paa Odderøen bygget et magasin.

Utgiftene blev ialt beregnet til kr. 5 000,00.

Kommanderende General samt Generalstaben og fæstningsartilleriet har fremholdt ønskeligheten av heromhandlede foranstaltning.

Overensstemmende hermed har departementet stillet kr. 5 000,00 til disposition hertil.

Indlægning av elektrisk lys paa Gleodden.

Departementet har overensstemmende med fæstningsartilleriets anbefaling samtykket i indlægning av elektrisk kraft og lys i etablissementet paa Gleodden,

Da arrangementet forholdsvis billig lot sig gjennomføre, og da det er av stor betydning saavel for befæstningens krigsberedskap som for den daglige bevogtning samt for verkstedsdriften at ha elektrisk lys og kraft ved anlægget, har departementet tillatt anvendt de med indlægningen forbundne utgifter ca. kr. 4 300,00.

Signalstation paa Prestøen ved Kristiansand.

Ved kgl. resol. av 21de oktober 1915 blev departementet bemyndiget til at avholde ekspropriation for erhvervelse av fornøden grund med adkomstvei og byggeplads for nøytralitetsvernets signalstation paa eiendommen Prestø i Oddernes herred.

Det i den anledning ved skjøn fastsatte erstatningsbeløp (iberegnet ulempeerstatning) utgjør kr. 1 200,00.

Vinterunderbringelse — Koholmen.

Paa Koholmen ved Kristiansands befæstninger er tillatt foretat indretningsarbeider for vinterunderbringelse til et beløp av kr. 800,00.

Bergens befæstninger.

Vakthytte for signalpost ved Bergens ytre befæstninger.

Til opførelse av en vakthytte til en fremskutt signalpost ved Bergens ytre befæstninger er tillatt anvendt kr. 850,00.

Vaktposten har hittil ligget i et kanon-skur, men da postens styrke av militære hensyn er fordoblet, kunde den ikke længere rummes i kanonskuret.

Allarmarrangement for Bergens ytre befæstninger.

Ved Bergens ytre befæstninger haves ikke organisationsmæssige trompetere og forholdene er saaledes, at trompetsignal ikke kan paaregnes at bli hørt over større dele av avsnittene. Allarmering har derfor hittil maattet foregaa ved tilsigelse — en fremgangsmaate, som tar for lang tid.

Overensstemmende med et forslag fra fæstningsartilleriet har departementet derfor tillatt anordning av et system av elektriske allarmklokker ved de respektive anlæg og bevogtningsled m. v. — Utgift tilsammen kr. 800,00.

Agdenes befæstninger.

Underbringelse av dækningsavdelinger.

Der er fra sanitetets side klaget over de i hygienisk henseende litet tilfredsstillende underbringelsesforhold for dækningsavdelingene i Selven og Fævaag, hvor avdelingene er indkvarteret i leiede rum paa gaardene.

Disse er vanskelige at holde rene, og det tette belæg gjør dem mindre sunde.

Departementet har derfor fundet at burde bestemme anskaffet 8 flytbare baraker til et samlet kostende av kr. 5 600,00 for i nogen grad at bedre disse forhold.

Paa Stjørdalens befæstninger.

De paa Stjørdalens befæstninger tidligere opførte bygninger er ikke skikket til vinterunderbringelse, hvorfor der ved befæstningene i den senere tid har optraadt adskillig sygdom. Efter forslag fra fæstningsartilleriet og ingeniørvaabnet har departementet tillatt foretat endel indretningsarbeider i krigsunderbringelsestunnellene saaledes at disse midlertidig kan benyttes, indtil den nye bebyggelse blir færdig.

Utgiften hermed har andraget til kr. 1 400,00.

Vandforsyningen. Kristiansands og Agdenes befæstninger.

Ved kgl. resol. av 24de september 1915 blev bestemt:

«At der av midler vedrørende nøytralitetsvernet utredes til
vandforsyning for Kristiansands befæstninger .. .. . kr. 23 900,00
do. for Agdenes do... .. « 17 250,00

Tilsammen kr. 41 150,00.»

Gjenpart av den til grund for resolusjonen liggende innstilling vedliggjer (bilag 5).

Eksercerplads m. v.
Kristiania.

Heisehus i intendanturens verksted.

Generalintendanten har fremholdt, at arbeidet med opførelsen av den bestemte heiseanordning inde i intendanturens verkstedsbygning paa mange maater vil være yderst generende under den nu paagaende forcerede drift ved intendanturen, likesom ogsaa en del plads vil bli tatt væk. Generalintendanten foreslaar derfor heisen opført i et eget heisehus, der tilbygges verkstedsbygningen.

Utgiftene hermed er beregnet til kr. 9 500,00.

Departementet, der saavel under de nuværende forhold som senere anser dette arrangement betydelig heldigere end at lægge heisen inde i bygningen, har tillatt kr. 9 500,00 anvendt hertil.

Utbedring av den gamle krigsskolestald.

I anledning av det ekstraordinære befalskursus ved feltartilleriet var der indberordret til underofficersskolen betydelig flere hester end ellers. Disse kunde imidlertid ikke skaffes plads i skolens stald paa Kontraskjæret. Departementet har derfor tillatt anvendt kr. 700,00 til reparation av den gamle delvis forfaldne krigsskolestald for at skaffe nødtørftig staldrom for de heromhandlede hester.

Kjeller.

Aeroplanfabrik.

Ved kgl. resol. av 29de oktober 1915 er bestemt:

«At der av midler vedrørende nøytralitetsvernet tillates utredet kr. 37 300,00 til opførelse av aeroplanfabrik paa Kjeller — utover de tidligere til disposition stillede beløp.»

Herved er ialt disponert til aeroplanfabrik paa Kjeller kr. 111 000,00.

Gjenpart av den til grund for resolusjonen liggende innstilling vedliggjer (bilag 6).

Indredning av flyveskur til monteringsplads.

Flyvevæsenets tekniske avdeling har fremholdt nødvendigheten av snarest at skaffe plads for montering av de færdige aeroplaner for at avhjælpe den nuværende nødstilstand med hensyn til plads indtil aeroplanfabrikken blir færdig.

Avdelingen har derfor med generalfelttøimesterens tilslutning foreslaaet som den billigste ordning for at opnaa monteringsplads, at det bevilgede flyveskur straks indredes for vinterbruk, saaledes at monteringen vil kunne foregaa i dette skur.

Departementet har i tilslutning hertil stillet kr. 8 500,00 til disposition for heromhandlede arbeide.

Gardermoen.

Lagerhus.

Statens provianteringskommission har foreslaaet for departementet at delta med en halvdel av utgifterne i opførelsen av et lagerhus for hæren paa Gardermoen.

Magasinet, der var beregnet for 1 000 tons korn, var av Strømmen trævarefabrik tilbudt for kr. 23 500,00 og lovet færdig 2 1/2 maaned efter bestilling.

Det var da meningen at militæretaten skulde overta huset, naar krisen er over.

Da intendanturen i høi grad har bruk for heromhandlede magasinbygning, og da man ved at opføre det paa Gardermoen kunde opnaa en gavnlig rullering av det lagrede korn, samtykket departementet i ovennævnte arrangement, hvorfor kr. 11 750,00 blev stillet til disposition.

Gjærde om intendanturleiren.

Generalintendanten har fremholdt nødvendigheten av at de store beholdninger, som opbevares i intendanturleiren paa Gardermoen, beskyttes saa effektivt som mulig, og foreslaaet at leiren — for at lette bevogtningen — omgives av et solid gjærde.

Utgiftene ved et saadant gjærde blev beregnet til kr. 5 000,00.

Departementet har stillet beløpet til disposition.

Jørstadmoen.

I anledning av internering av det engelske krigsskib «Indias» besætning paa Jørstadmoen har departementet truffet forføining til, at de nødvendige bygninger blir gjort skikket til beboelse ved vintertid.

Utgiftene hermed andrar til ca. kr. 25 000,00.

Derhos har man git samtykke til, at der opføres en indhegning om de av den internerede styrke benyttede lokaler.

Utgiftene hermed har utgjort ca. kr. 4 000,00.

Fredrikstad.

Infanterikasernen.

Departementet har bestemt, at de ivinter igangsatte kurser for utdanning av underbefal skal forlægges til Fredrikstad, hvor ogsaa infanteriets befalskursus for tiden er forlagt.

Det har i den anledning været nødvendig at foreta endel indredningsarbeider i kasernen, likesom man har fundet det nødvendig saavel av militære og økonomiske som av brandhensyn at utstyre lokalene med elektrisk lys.

Denne foranstaltning er ikke mindst nødvendig i disiplinær henseende for at kunne istandbringe en fuldt ordnet indre tjeneste ved avdelingen, hvad der spesielt ved befalsutdanningen er av væsentlig betydning.

Departementet har derfor stillet til disposition for indredningsarbeidene kr. 2 200,00 og til indlæg av elektrisk lys kr. 5 340,00.

Vinterunderbringelse for Fredrikstad mineforsvar.

Til indredning for vinterbruk av byggelsen ved Fredrikstad mineforsvar er tillatt anvendt kr. 1 300,00 — da rekruttskolen ved mineforsvaret allerede begyndte i begyndelsen av januar 1915.

Kristiansand.

Magasin for haandvaaben og ammunition med reparationsverksted i Kristiansand.

I anledning av de forberedelser, der er gjort for sammendragning av tropper ved Kristiansand, har det været nødvendig at istandbringe et magasin for haandvaaben og ammunition med reparationsverksted for vaabenteknisk materiel.

Et hertil passende hus er indtil videre leiet for kr. 2 000,00 pr. aar. Departementet har for tiden under utredning spørsmålet om opførelse av et eget hus til heromhandlede bruk, hvorved leien av dette hus vil bortfalde.

Til indkjøp av verktøi for reparationsverkstedet er tillatt anvendt kr. 3 427,00.

Diverse foranstaltninger i anledning av underbringelse.

For at faa underbragt de i Kristiansand stationerte dækningsavdelinger, har det været nødvendig at belægge underofficersskolens eksercerhus med tilliggende lokaler.

Departementet har derfor overensstemmende med brigadens forslag tillatt leiet turnhallen i Kristiansand som gymnastiksal for underofficersskolen. Utgiften hermed er kr. 125,00 pr. maaned.

Likeledes er kasernens geværrum tillatt utbedret til underbringelse av elever for kr. 300,00.

Vedskur.

Generalintendanten har i tilslutning til 3dje distriktskommando fremholdt nødvendigheten av at de for nøitralitetsvernets avdelinger anskaffede vedoplag skaffes i hus, saaledes at veden ikke skal ligge ubeskyttet i det fugtige klima ved Kristiansand.

Utgiftene ved opførelse av et vedskur i Kristiansand og 2 paa Gimlemoen var anslaat til kr. 1 500,00.

Departementet ansaa opførelsen av saadanne vedskur nødvendige, og har stillet ovennævnte beløp til disposition hertil.

Gimlemoen.

Officersmessen paa Gimlemoen, hvor der skal ligge tropper hele vinteren 1915/16, er tillatt utbedret for vinterbruk. Utgift kr. 750,00.

*Ulven.**Utbedring av rum for feltpostkontor.*

I anledning av at der omtrent hele aaret rundt ligger tropper paa Ulven, er der opprettet et feltpostkontor sammesteds. Dette har lokaler i etpar rum i opsynsmandsboligen.

Rummene er imidlertid saa trækfulde og kolde, at postmesteren har innsendt andragende om at faa disse utbedret saa de kan bli skikket for vinterophold. Departementet har tillatt kr. 750,00 anvendt hertil.

Vinterunderbringelse.

Paa grund av den store styrke som under I. R. 4's rekruttskole med 22-aarsklassen fra 23de september 1915 til jul underbringes paa Ulven, har det været nødvendig at indsette ovner i alle barakkerum paa eksercerpladsen.

Endvidere er anskaffet en luxlampe til leirens belysning.

Utgiftene hermed har andrat til ialt kr. 1 600,00.

Værnes.

5te brigade har fremholdt nødvendigheten av at der i artillerileiren paa Værnes, hvor der 1915 skulde avholdes rekruttskole fra 23de september til 21de december, blev indlagt elektrisk lys, idet tjenesten (særlig staldtjenesten, der maa foregaa med lygter baade morgen og aften) ellers paa mange maater vilde vanskeliggjøres, og man ikke vilde kunne faa det nødvendige utbytte av øvelsene.

Departementet har tillatt anvendt kr. 2 500,00 hertil.

Rindenleret.

For at lette bevogtningen av etablissementet paa Rindenleret med de derværende store beholdninger, samt for at mindske ilds-

farligheten ved arbeide ved lampelys i magasinene har departementet efter 5te distriktskommandos anbefaling tillatt anvendt kr. 600,00 til utvidelse av eksercerpladsens elektriske belysning.

*Arsenal for 6te brigade.**Provisorisk anordning.*

For krig er det nødvendig, at der inden 6te brigades distrikt findes et arsenal, hvor reserveammunition kan opbevares, og hvor nødvendige reparationer kan foretages, idet man ikke kan gjøre regning paa nogen sikker forbindelse med de sydlige landsdele.

Det vil ogsaa i længden falde billigere at ha et eget arsenal for 6te brigade saa de svære utgifter til transport kan undgaaes.

Indtil et saadant arsenal kan bli etablert har saavel brigaden og generalfelttøimesteren som generalstaben og Kommanderende General anset det nødvendig, at der utsees plads og lokaler for et provisorisk arsenal, der ved mobilisering straks kan træde i virksomhet.

Departementet har derfor efter at ha indhentet forslag fra disse autoriteter tillatt anvendt ca. kr. 6 000,00 til indkjøp av nødvendig verktøi og materiale for et saadant provisorisk arsenal samt kr. 3 000,00 til en bygning.

Magasinrum for sanitetsmateriel.

For de i det sidste aar anskaffede ganske betydelige beholdninger av sanitetsmateriel, hvilke er bestemt fordelt til de forskjellige avsnit og befæstninger, har det været nødvendig at skaffe det nødvendige magasinrum. For den største del er dette skaffet ved indredningsarbeider i bygninger, som man hadde.

Utgiftene hermed har andrat:

For Tønsberg befæstningers materiel til	kr.	500,00
» Agdenes befæstninger	»	250,00
» 3dje brigades materiel til ca.	»	1 600,00
» 4de	»	1 500,00
» 5te	»	300,00
» leie av rum i Narvik kr. 25,00 pr. maaned.		

*Magasinplads for sanitetsmateriel i Bergen.
Vand- og kloakledning paa Odderøen.*

Ved kgl. resol. av 24de juni 1915 er bestemt:

«At der av midler vedrørende neutralitetsvernet tillates anvendt:

1. Til magasinplads for sanitetsmateriel i Bergen	kr. 1 500,00
2. Til vand- og kloakledning paa Odderøen	» 4 800,00

Sum kr. 6 300,00.»

Gjenpart av den til grund for resolutjonen liggende innstilling vedligger (bilag 7).

Indgjærning om viktigere vei- og jernbanebroer.

Departementet har efter et paa foranledning utarbeidet forslag fra generalinspektøren for ingeniørvaabnet med tilslutning av generalstaben og Kommanderende General truffet forføining til indgjærning ved mobilisering av landets viktigste vei- og jernbanebroer saaledes at bevogtningen av disse kan lettes.

Der er i den anledning bestemt indkjøpt og lagret ved de forskjellige broer gjærde-duk med stolper, saaledes at gjærdene ved krigsutbrudd hurtig kan sættes op.

Utgiftene hermed har andrat til følgende beløp:

a. 1ste brigades distrikt	kr. 7 900,00
b. 2den »	» 6 000,00
c. 4de »	» 1 000,00
d. 5te »	» 4 000,00

Anskaffelser m. v.

Vedrørende intendanturen.

De i tidligere meddelelser omhandlede forcerede anskaffelser og oparbeidelser av beklædnings- og utrustningsgjenstande har fremdeles paagaat. Paa grund av at vaabenøvelserne i større utstrækning end tidligere maa henlægges til den kolde aarstid, har man maattet indkjøpe ca. 25 000 stk.

uldtepper til supplering av havende beholdninger.

For at sikre de nødvendige lagerrum for furage under en eventuel feltopsætning er bestemt opført 4 høimagasiner, 2 paa Gardermoen, 1 paa Evjemoen og 1 i 6. brigade. Hvert magasin er beregnet for lagring av ca. 500 ton og koster ca. kr. 20 000,00.

I januar—mars 1915 ankom de fra Amerika ekstraordinært anskaffede 4 000 tons rug og hvete og 7 000 tons havre, som er fordelt saavidt mulig efter behovet over hele landet.

Da det i enkelte distrikter i 6. brigade har vist sig, at der ikke findes de fornødne møller til formaling av de havende kornbeholdninger, har man — som en nødforanstaltning — maattet anskaffe 3 mindre kverner med motorer, hvorav en er anbragt i Salangen, en paa Altengaard og en paa Nyborgmoen. Paa de to sidstnevnte steder er ogsaa opført mindre kvernhus.

Utgifterne pr. kvern med motor andrar til kr. 1 825,00. Kvernhusene koster kr. 3 000,00 pr. stk.

Lignende kvern med hus er anskaffet til Evjemoen. Kvernhuset koster her kr. 2 600,00.

Indkjøp av kul.

Med d/s «Orion» fulgte 1 920 tons Spitsbergenkul, som oprindelig var bestemt for den tyske hjelpekrydser «Berlin».

Da imidlertid skibets reder, da han fik vite, at kullene var bestemt for «Berlin», negtet at losse dem, fandt departementet — under hensyntagen til de vanskelige kulforhold — at burde overta kullene.

Utgiften hermed er kr. 115 179,00.

Til Fossumavsnittets befæstninger er departementet ved kgl. resol. av 1ste oktober 1915 bemyndiget at indkjøpe kul og koks for ca. kr. 14 000,00.

Gjenpart av den til grund for resolutjonen liggende innstilling vedligger (bilag 8).

Vedrørende sanitetet.

Gaze.

Paa grund av stadig tiltagende vanskeligheter med at faa bomuld fra England er indtil kr. 25 000,00 stillet til sanitetschefens disposition til indkjøb av bløt gaze.

Serum.

Paa grund av at tilvirkningen av tetanus (stivkrampe)-serum nu er ophørt her i landet, er fra statens seruminstitut i København kjøpt saadant serum for kr. 2600,00. Mulig fremtidig behov kan paaregnes dækket fra instituttet i København.

Vaksine.

For at holde kolera-, tyfus- og paratyfusvaksine paa lager har departementet tillatt oprettet kontrakt med overløge Aaser. Utgiften indtil 1/7 1916 er kr. 500,00.

Transportable bakteriologiske laboratorier.

Departementet har tillatt sanitetschefen at bestille 2 transportable bakteriologiske laboratorier til en samlet pris av kr. 4 500,00, da det var nødvendig at faa anskaffet saadanne snarest fra utlandet.

Bæreskjæker til syketransport i 6te brigade.

Av hensyn til det vanskelige terræn i 6. brigades distrikt for sykekjærrer har man tillatt sanitetschefen til prøve at anskaffe 20 par bæreskjæker til et beløp av kr. 1 500,00.

Indkjøb i Amerika av sanitetsmateriel.

Endel sanitetsmateriel, som ikke kan faaes indenlands, er indkjøpt i Amerika. Der er i dette øiemed stillet til raadighet indtil kr. 17 000,00.

Opgjør er endnu ikke indkommet.

Medikamenter til Kristiansand og Bergen.

Ved kgl. resol. av 18de juni 1915 blev bestemt:

«Til indkjøb av medikamenter til sikring av medicinbeholdninger for Kristian-

sand og Bergen kan anvendes indtil kr. 11 700,00, som blir at utrede av de til nøitralitetsvernet bevilgede midler.»

Gjenpart av den til grund for resolusjonen liggende indstilling vedlægges (bilag 9).

Veterinærmateriel.

Til 40 ny-oparbeidede veterinærkasser manglet der medicin og forbinderisaker. Veterinærinspektøren er bemyndiget til at anskaffe disse saker.

Utgiften er anslaat til kr. 1 600,00.

Utsendelse av kommissionær til Amerika.

Da suppleringen av forskjellige krigsfornødenheter fra europæiske land støtte paa meget store vanskeligheter, medens man bragte i erfaring, at U. S. Amerika leverte betydelige kvanta til de krigførende, blev der i midten av oktober sendt en kommissionær til Amerika med det oppdrag at undersøke leverancebetingelser, priser, leveringstider m. v. for forskjellige nærmere angitte varer og gjenstande, som er av betydning for den norske hær og flaaets krigsberedskap. Han har efter hjemkomsten fremlagt en række tilbud om leverancer av skyts, ammunisjon, sprængstof m. v., hvorav en del for tiden er under behandling hos vedkommende tekniske autoriteter, mens man for en del materiels vedkommende ikke har fundet at kunne reflektere paa de mottagne tilbud, dels fordi priserne er saa svære, at man ikke uten tvingende nødvendighet vil gaa til saa kostbare anskaffelser, dels fordi det i mellomtiden har lyktes at skaffe utførselstilladelse fra enropæiske land for flere av de ting, som var mest vanskelig at skaffe.

Materiel m. v.

Oscarsborg med Svelvik.

*Baatmateriel.**Ny motor i færgen.*

Fæstningsartilleriet har foreslaat anskaffelse av ny motor for kr. 1 575,00 til installering i fæstningens meget benyttede motorfærge istedetfor den tidligere 7 aar gamle

motor, som var omtrent utslitt, væsentlig under nøytralitetsvernet, og som det ikke vilde ha været regningssvarende at reparere. Departementet har approbert dette.

Motor til dampbarkasskrog.

Departementet har ved en tidligere anledning git tilladelse til bygning av et nyt dampbarkasskrog paa Oscarsborg for midler av ordinære bevilgninger.

Det var meningen i dette skrog at installere maskine og kjele m. v. fra det gamle dampbarkasskrog ved minedetachmentets forsorg. Dette er imidlertid — efter hvad der er oplyst — nu under nøytralitetsvernet saa sterkt optat med andet arbeide, at det ikke kan overkomme omhandlede installering i den nærmeste fremtid. At bortsætte installeringen til privat verksted vil under de nuværende forhold bli meget kostbart.

Overensstemmende med fæstningsartilleriets forslag og for at spare leie av private baater under nøytralitetstjenesten har departementet derfor git tilladelse til anskaffelse av en motor for kr. 2 200,00, der indtil videre skal benyttes som drivmaskine i det nye dampbarkasskrog.

Det gamle skrog med maskineri vil da endnu nogen tid kunne benyttes som før.

Redningsmateriel.

Videre har fæstningsartilleriet foreslaaet en rest av det reglementsmaessige redningsmateriel (bøier, belter m. v.) anskaffet for kr. 500,00, hvilken utgift ikke kunde utredes av vedlikeholdet.

Departementet har git samtykke til ovennævnte anskaffelser vedrørende Oscarsborg, hvortil den samlede utgift har andrat til kr. 4 275,00.

Reparation av d/s. «Olaf».

Fæstningsartilleriet har meddelt, at sjøkontrollen har paabudt endel arbeider utført paa d/s. «Olaf», Oscarsborg, hvortil ifølge anbud vil medgaa ca. kr. 3 500,00. Da baaten er uundværlig bl. a. for færgetrafikken mellem Kaholmen og Drøbak m. v.

har departementet stillet nævnte beløp til disposition for at arbeidene straks kunde iverksettes.

Kontrolur.

For at faa en effektiv kontrol av bevogtningen av kabelindtakene ved Oscarsborg med Svelvik har departementet tillatt anskaffet 10 kontrolur til en pris av indtil kr. 750,00.

Lysbøier for minefeltet.

Fæstningsartilleriet har meddelt, at det under nøytralitetsvernstjenesten har vist sig, at de nuværende lygter til markering av seilleden i minefeltet kan slukkes under svær sjøgang og at det kan være vanskelig at faa dem tændt igjen.

Departementet har derfor overensstemmende med fæstningsartilleriets forslag git samtykke til anskaffelse av 2 nyprøvede lysbøier for tilsammen ca. kr. 1 700,00 til oppmerkning av minefeltet.

Tønsberg befæstninger.

Lyskastere.

Departementet tillot i januar 1915 anskaffelse av 3 stk. Eureka lyskastere til Tønsberg befæstninger for kr. 1 500,00 til anvendelse paa bevogtningsfartøier.

Senere har fæstningsartilleriet foreslaaet, at der istedetfor 2 av ovennævnte lyskastere anskaffes 2 stk. «Lux»-lyskastere for merutgift kr. 650,00. Endvidere foreslog fæstningsartilleriet ved samme anledning en 40 cm. «Robsons»-lyskaster omgjort for en utgift av kr. 1 200,00.

Av hensyn til det knappe lyskastermateriel ved Tønsberg befæstninger fandt departementet at maatte stille nævnte beløp — tilsammen kr. 1 850,00 — til disposition i omhandlede øiemed.

Kristiansands befæstninger.

Anskaffelse av sirene.

Efter forslag fra kommandanten paa Kristiansands befæstninger har departementet tillatt anskaffelse av en sirene med tilbehør for kr. 615,00 til bruk ved allarmering.

*Baatmateriel.**Motorbaat.*

Paa foranledning av kommandanten paa Kristiansands befæstninger har fæstningsartilleriet foreslaat indkjøb av en motorbaat til benyttelse under inspektion av bevogtningen m. v. under nøytralitetsvernet.

Befæstningerne hadde ingen motorbaat eller anden baat, som kommandanten kunde benytte, om noget kom paa ved bevogtningen eller andre tjenstgjørende organer ved nøytralitetsvernet, hvor det i tilfælde gjaldt personlig at gripe ind paa stedet saa hurtig som mulig.

For at avhjelpe denne mangel har man git tilladelse til anskaffelse av en motorbaat til ca. kr. 7 500,00.

Bevogtningsskøite.

Kommandanten paa Kristiansands befæstninger har oplyst, at der fra nøytralitetsvernets opprettelse og indtil slutten av november 1915 var utbetalt ca. kr. 6 500,00 for leie av en motorskøite til bevogtningen — eller ca. 3 ganger saa meget som skøiten ansaaes værd.

Efter forslag fra fæstningsartilleriet fandt man det derfor mere regningssvarende at kjøpe en passende motorskøite for ca. kr. 3 000,00.

Lyskastere til bevogtningsfartøierne.

I januar 1915 tillot departementet anskaffelse av 6 stk. Eureka-lyskastere til bevogtningsfartøierne ved Kristiansands forsvar — forutsat utgift kr. 3 200,00.

Det har ved senere prøver vist sig, at denne lyskastertype er mindre heldig (har bl. a. forliten lysstyrke).

Overensstemmende med Kommanderende Generals forslag har man derfor istedetfor de 6 Eureka-lyskastere tillatt anskaffelse av 6 stk. Lux-lyskastere — hvilket medfører en merutgift av kr. 2 800,00.

Materielanskaffelse vedrørende fortifikatoriske anordninger.

Forsvarschefen i Kristiansand har fremholdt ønskeligheten av at foreta endel forsterkningsarbeider i en stilling ved Søgneelven.

Da eieren av grunden har tillatt at disse gratis kan utføres paa hans eiendom, har departementet samtykket i, at de med arbeidene forbundne omkostninger (materialanskaffelser m. v.) kr. 400,00 utredes hertil.

*Bergens befæstninger.**Motorbaat.*

Fæstningsartilleriet har oplyst at der fra krigens begyndelse og indtil midten av september 1915 var medgaat ca. kr. 30 400,00 til leie av fartøier ved Bergens befæstninger, samt kr. 30,00 pr. dag til leie av vand- og slæpebaat. I de leiede baater indgaar ogsaa motorbaater.

Under disse omstændigheter har kommandanten og fæstningsartilleriet fremholdt, at det vil være mere regningssvarende at kjøpe mindst et par motorbaater, som man vil ha god bruk for ogsaa efter nøytralitetsvernets ophør, da befæstningerne er særdeles knapt utstyrt med baatmateriel.

Overensstemmende hermed har departementet git samtykke til at der anskaffes en motorbaat for kr. 6 000,00 til nævnte befæstninger.

Arbeidsvogner.

Departementet har overensstemmende med fæstningsartilleriets forslag git samtykke til anskaffelse av 4 2-hjulede langvogner med fjærer, 2 stolkjærre og endel sæletøi til Bergens befæstninger — utgift kr. 1 000,00.

Anskaffelsen var nødvendig av hensyn til transport av proviant og forbruksgods mellom kaiene og avsnittene (samt dækningsavdelinger) ved de indre befæstninger. Samtidig kan man herved utløse endel laante og leiede kjøretøier.

Lyskastere til bevogtningsfartøier.

I februar 1915 tillot departementet anskaffelse av 11 stk. Eureka-lyskastere, saaledes at man kunde faa nødtørftig lyskastermateriel ombord paa de leiede bevogtningsfartøier m. v. ved Bergens forsvar.

Eureka-lyskasterne var imidlertid paa det tidspunkt ikke gjennomprøvet. Senere prøver har godtgjort, at det vil være mere formaalstjenlig at anskaffe lyskastere av en anden model av Eureka eller Lux. Overensstemmende med Kommanderende Generals forslag har man derfor tillatt at der istedenfor 9 av de forannævnte 11 Eureka-lyskastere anskaffes 10 lyskastere av den type, som efter avsluttende prøver viser sig at være den bedste.

Merutgiften hertil beløper sig til kr. 4 300,00.

*Agdenes befæstninger.**Verktøi til ingeniørdetachmentet.*

Departementet har git samtykke til at der til det som nøytralitetsvern indkaldte ingeniørdetachment paa Agdenes anskaffes nødvendig verktøi (spader, hakker, økser m. v.) til et beløp av kr. 500,00.

Reservespeil og lamper til lyskastere.

Fæstningsartilleriet har overensstemmende med forslag fra kommandanten paa Agdenes befæstninger sterkt fremholdt nødvendigheten av at anskaffe 2 reservespeil og 2 reservelamper til fæstningens 110 cm. lyskastere. Ved længere tids drift som eksempelvis under længere nøytralitetsvernstjeneste maa lyskasterne underkastes reparasjoner. Men man maa ikke risikere at lyskasterne i reparationstiden settes ut av funktion, hvorfor det er uomgjængelig nødvendig at ha reservesæt av speil og lamper.

Departementet har derfor fundet at maatte gi tilladelse til anskaffelse av nævnte materiel straks for tilsammen kr. 8 500,00.

*Vardøhus fæstning.**Telefon-ledningsmateriel.*

Overensstemmende med fæstningsartilleriets forslag har departementet git samtykke til at anvende indtil kr. 200,00 til at etablere en brukbar telefonforbindelse mellem Vardøhus fæstning og utkiksposterne paa Skagen og Vaarberget.

Elektrisk lyskaster.

Vardøhus fæstning har hittil ikke hat nævneværdig lysmateriel. For i nogen grad at raade bod paa denne meget væsentlige mangel og for at faa opøvet den for Ofoten befæstninger bestemte styrke, som nu utdannes ved Vardøhus, i bruken av lyskastere, har departementet efter indhentet uttalelse fra fæstningsartilleriet besluttet at en av de til Ramsundets søndre utløp bestemte 110 cm. lyskasteranlæg midlertidig disponeres og opsættes provisorisk paa Vardøhus fæstning.

Diverse anordninger, som staar i forbindelse hermed — anskaffelse av kabel, kontaktforbindelser, hus for anlægget, tralle, skikjælke, fragt m. v. — er beregnet at komme paa kr. 4 000,00.

Ski.

I henhold til indkommet forslag fra fæstningsartilleriet har departementet git tilladelse til anskaffelse av 50 par ski med tilbehør til Vardøhus for kr. 1 100,00.

Anskaffelsen var nødvendig av hensyn til fæstningens (personellets) vinterøvelser.

Kongsvinger befæstninger.

Departementet har overensstemmende med forslag fra befæstningernes kommandant fundet det nødvendig av hensyn til fæstningens krigsberedskap at anskaffe:

Telefonjordkabel 16 550 m.	for ca.	kr. 10 800,00
Telefonvandkabel 2 000 » » » »		5 000,00
Felttelefonkabel 15 000 » » » »		1 600,00
Tynd telef.traad 10 000 » » » »		80,00
Telefonapparater 28 stk. » » » »		2 000,00
Acetylenløgter 20 » » » »		160,00

Gjærde omkring befæstn. (statens eiendom)	kr. 5 000,00
Høideretningsbuer til 12 cm. kanoner	» 3 000,00
Signallys, signalpistoler og fyrverkerisaker	» 4 100,00
Verktøi	» 1 844,00
Belysningsmidler (5 stk. Aladdin Invert 500 n.l.	» 642,50
Lyskastere	» 16 700,00

Erstatning for forbrukt og utslitt minemateriel under nøytralitetsvernet.

Fæstningsartilleriet har i flere forestillinger fremholdt nødvendigheten av at erstatte og supplere minemateriel som dels er utslitt under den lange og sterke paakjending i nøytralitetsvernet og dels forbrukt.

Da det av hensyn til minesperringernes effektivitet er uomgjængelig nødvendig straks at erstatte avgangen i dette materiel, har departementet etterhaanden fundet at maatte gi tilladelse til anskaffelse av nedennevnte minemateriel efterhvert som kravene er indløpet:

- a. Ankere for miner, forbindelseskassebaater m. v. til Oscarsborg, Tønsberg-, Kristiansands- og Bergens befæstninger samt Fredrikstad mineforsvar. Efter opgave fra fæstningsartilleriet vil utgiften hertil beløpe sig til ca. kr. 7 000,00.
- b. 4 stk. kombinerte minesystemer til Bergens befæstninger for ca. kr. 7 600,00.
- c. 4 stk. kombinerte minesystemer, 2 til Oscarsborg og 2 til Tønsberg befæstninger for ca. kr. 7 600,00.
- d. Ankertaug, kjettinger og hekser m. v. for ca. kr. 6 200,00.
- e. 7-kjernet kabel til Kristiansands befæstninger og Fredrikstad mineforsvar for ca. kr. 6 800,00.
- f. 1-kjernet kabel til Oscarsborg med Svelvik, Fredrikstad mineforsvar, Tønsberg-, Kristiansands- og Bergens befæstninger for ca. kr. 6 700,00.

Stjørdalens og Værdalens befæstninger.

Forandring av Robson-lyskasterne.

Ved Stjørdalens og Værdalens befæstninger har man nogen saakaldte Robson-lyskastere, hvor lyskilden er acetylen — en ældre model av denslags lyskastere. Utviklingen av acetylen under forbruket medfører den store ulempe, at man om vinteren maa sørge for at holde vandet oppvarmet, hvis det ikke skal fryse, og dermed hele lyskasteren gaa istaa. Den successive utvikling av surstoff paa forbruksstedet medfører ogsaa væsentlige ulemper bl. a. derigjennem at der lettelig kan forekomme eksplosjoner der kan stoppe driften.

For at raade bod paa disse mangler, og derved saavidt mulig bøte paa det knappe utstyr med belysningsmateriel ved disse befæstninger, har departementet tillatt at 2 Robson-lyskastere omdannes til prøve, saaledes at man faar lyskastere av omtrent samme type som den svenske S. B. — 1400, der har vist gode egenskaper. Utgiften ved denne første omdannelse er opgit til kr. 5 100,00.

Departementet har senere overensstemmende med forslaget fra fæstningsartilleriet git tilladelse til omdannelse av ogsaa de resterende Robson-lyskastere ved omhandlede befæstninger. Utgiften hertil vil beløpe sig til kr. 5 100,00 — muligens litt mindre.

Staalwire og blokker til Værdalens befæstninger.

Transportforbindelsen mellom nordre og søndre galleri — bl. a. vandtransport for personellet behov — foregaar paa streng. Den tidligere benyttede var blit saa daarlig (slitt), at det var risikabelt at benytte den, hvorfor man overensstemmende med fæstningsartilleriets forslag har samtykket i anskaffelse av en wire med blokker for ca. kr. 200,00.

Tønsberg og Bergens befæstninger.

Hydrograferingsfartøier.

Til assistance ved bevogtningen, transport m. v. under nøytralitetsvernet er der ved befæstningerne leiet endel private fartøier. I vintertiden har antallet av disse baater været noget større end i den lysere sommertid. For at spare utgifter til leie av saadanne fartøier har departementet truffet forføyning til at 2 av Norges geografiske opmaalingss hydrograferingsfartøier — «Hydrograf» og «Wilhelm Huth» — benyttes under vintertjenesten ved henholdsvis Tønsberg og Bergens befæstninger.

Utgiften hertil — nemlig assurance samt løn til fører og maskinist — beløper sig til kr. 695,00 pr. baat pr. maaned.

Tønsberg og Kristiansands befæstninger.

Morningsbøier.

Overensstemmende med fæstningsartilleriets forslag har departementet gitt tilladelse til anskaffelse av 2 morningsbøier til hver av Tønsberg og Kristiansands befæstninger for tilsammen kr. 1 400,00.

Naar veir- og strømforholdene er saadan, at fartøierne ikke kan holde det gaaende, men maa fortøie, maa dette være saaledes ordnet, at de av hensyn til en effektiv bevogtning kan gaa fra bøie paa kort varsel.

Fredrikstad mineforsvar.

Cykler.

Overensstemmende med fæstningsartilleriets forslag tillot departementet anskaffelse av 3 sykler til Fredrikstad mineforsvar for ca. kr. 450,00. Anskaffelsen var nødvendig av hensyn til tjenestereiser mellem de enkelte avsnit og Fredrikstad og — avhentning av post og proviant, inspektion av vakterne m. v.

Fossumavsnittets befæstninger.

Automobil.

Kommandanten for Fossumavsnittets befæstninger har med tilslutning av fæst-

ningsartilleriet sterkt fremholdt nødvendigheten av at anskaffe en automobil for befæstningerne.

Denne fremholdes som absolut nødvendig for kommunikationen inden avsnittet, hvilken ellers vilde bli altfor tungvindt, og falde særdeles dyr paa grund av de lange distancer. Avstandene inden avsnittet er saa store, at man ved en inspektion av alle anlæg maa tilbakelægge en veilængde av 45 km.

For utsendelse av signalposter i fortærrænet samt til forberedelse av en hurtig mobilisering er automobilen fremholdt at være likesaa nødvendig som hurtiggaaende motorbaater ved sjøfæstningerne.

Departementet har for at kunne etablere et effektivt vakthold i avsnittet samtykket i, at kr. 6 000,00 anvendes til indkjøp av en for øiemedet skikket automobil.

Jørstadmoen.

Brandslukningsapparater.

I etablissementet paa Jørstadmoen, hvor de engelske marinesoldater er internert, har man maattet indsætte ovner og lamper i alle belagte rum. Da etablissementet er av træ, vil der altid være adskillig brandfare forbundet med opildningen.

Brigaden har derfor paapekt nødvendigheten av ordentlige brandslukningsapparater paa pladsen.

Utgiften hermed har andrat til ca. kr. 1 250,00.

Mitraljøseanskaffelser.

Siden krisens begyndelse er fra Danmark anskaffet Madsens rekylgevær i et antal av 4 stk. pr. regiment i 1ste—5te brigade samt 2 stk. pr. eskadron ved 15 eskadroner og 4 stk. pr. hjulrytterkompani, altsaa ialt 102 stk.

Yderligere er anskaffet 52 stk. for privat indsamlede midler eller for et beløp av noget over kr. 200 000,00.

Disse mitraljøser er overensstemmende med forutsætningen for de indsamlede beløp fortrinsvis tildelt vedkommende distrikters landvern.

For yderligere at øke antallet av mitraljører samt for at faa fabrikationen av lette mitraljører igang paa Kongsberg vaabenfabrik har man igangsat oparbeidelse av 300 stk. lette mitraljører m/1914 (Madsen-mitraljører). Derav vil de 100 være færdig i løpet av 1916, senere 150 pr. aar.

Ogsaa fabrikation av Hotchkissmitraljører paagaar ved vaabenfabrikken, omend i mindre maalestok, da den ikke er saa egnet som egentlig avdelingsmitraljøre, der kan følge infanteriet under alle forhold.

Haandgranater, bomber, bombekastere.

Haandgranat for infanteribevæbning er under prøve — man har specielt fæstet sig ved den saakaldte discosgranat.

Til befæstningerne er tidligere anskaffet endel mobiliseringsbeholdninger av Aasens haandgranater.

Likeledes paagaar prøver med den saakaldte exelciorgranat — en art haandgranat med utskytningsapparat.

Videre er optat spørsmålet om tilveiebringelse av konstruksjoner for bombekastning ved skyttergravskamper. En norsk oppfindelse, som grænser nær ind paa det felt, har i nogen tid været under prøve.

Ski.

Da et feltsterkt kompani skulde forlægges paa Bjørnefjell, og for den væsentlige del vilde bli saaledes forlagt, at ski maatte benyttes, fandt departementet efter indstilling av regiment og brigade at maatte tildele kompaniet 150 par ski med bindinger og staver utover hvad der kunde skaffes ved utlaan fra havendes beholdninger ved I. R. 14 og I. R. 15 (150 par).

Utgift ca. kr. 3 200,00.

Kabel og signallygter.

Den for Ofotbanen opsatte nøitralitetsvakt har anholdt om at faa sig tildelt kabel og signallygter for at kunne holde forbindelse mellem de forskjellige poststeder m. v. og tilbake til Narvik.

Da heromhandlede forbindelser er av stor betydning har departementet hertil tillatt anvendt kr. 2 000,00.

Skansetøi.

Der har paa grund av avdelingernes tjeneste ved nøitralitetsvernet været en større avgang av skansetøi end under normale forhold.

Da dette under den nuværende situation er uheldig, og der skulde anskaffes skansetøi til bergartilleriet, fandt man derfor at burde benytte leiligheten til at supplere beholdningen, idet derved anskaffelsen ved den større bestilling blev billigere.

Departementet fandt derfor at burde stille et beløp av ca. kr. 2 800,00 til disposition til indkjøp av skansetøi.

Anskaffelse av kompas.

Instrumentmaker Krogh har forarbeidet endel kompasser med selvlýsende punkter beregnet til orientering i mørke. Kompassene har været prøvet og har vist sig tilfredsstillende.

Departementet har i tilslutning til Kommanderende General og generalstaben anset det ønskelig, at hæren i nogen grad kan bli utstyrt med saadanne kompas, og har latt bestille 500 stk.

Utgiften hermed er kr. 2 500,00.

Vedlikehold av bergartillerimateriel.

1ste bergbatteri, der har hat ekstraordinært lang tjenestetid, væsentlig som nøitralitetsvern, fik ved skrivelse av 20de september 1915 stillet til disposition kr. 650,00 for at faa materiellet bragt i ordentlig stand efter tjenesten.

Anskaffelse av jernskap.

Stjørdalens befæstninger.

I henhold til indsendt forestilling fra fæstningsartilleriet om nødvendigheten av i tilfælde av ildebrand eller indbrud at ha ildfaste og dirkefri jernskaper for befæstningernes mobiliserings- og forsvarsplaner, har departementet git samtykke til, at der til

Stjørdalens befæstninger anskaffes et saadant skap til kr. 400,00 à kr. 500,00.

Bergens befæstninger.

Av samme grund som ovenfor nævnt og overensstemmende med fæstningsartilleriets forslag har departementet ogsaa git tilladelse til anskaffelse av et ildfast skap til kommandanten paa Bergens befæstninger, som tidligere ikke har hat saadant skap. Utgift ca. kr. 500,00.

Oscarsborg med Svelvik.

Likeledes har kommandanten paa Oscarsborg med Svelvik faat tilladelse til at anskaffe et ildfast jernskap til ca. kr. 600,00.

Indkjøp av maskinoljer.

Generalfelttøimesteren har med dette departements approbation avsluttet en 5-aars kontrakt med Vacuum Oil Company, Kristiania, om leverance av diverse maskinoljer til hæren.

Generalfelttøimesteren har oplyst, at befæstningernes og flyvevæsenets behov for et aar av oljesortene betegnet Gorgoyle, Mobile A og Mobile B. B. er tilsammen 5 600 kg. Med de beholdninger, man hadde paa lager i midten av december 1915 var behovet dækket til 1/7 1916.

Imidlertid har generalfelttøimesteren bragt i erfaring, at om man indkjøpte et aars beholdning før utgangen av 1915 istedetfor at vente til 1916 — hvilket man hadde adgang til efter kontrakten — vilde man paa grund av prisstigninger spare kr. 800,00.

Under disse omstændigheter fandt departementet at maatte gaa med paa generalfelttøimesterens forslag om indkjøp av 5 600 kg. olje i december 1915 for kr. 2 700,00 (vilde i 1916 ha kostet kr. 3 500,00).

Anskaffelse av skrivemaskiner.

Der er tillatt anskaffet 9 skrivemaskiner, nemlig 1 til fæstningsartilleriets stab, 1 til 2den og 1 til 6te fæstningsbataljons stab, 1 til Søndre Trondhjems infanteriregiment, 1 til feltartilleriregiment nr. 3, 1 til generaladvokaten og 3 til intendanturen, nemlig 1

til hver av distriktsintendanterne i 3dje, 4de og 6te brigade.

De hermed forbundne utgifter beløper sig ialt til kr. 3 125,00.

Anskaffelse av musikaler til Oscarsborg musikkorps.

Da musikkorpset paa Oscarsborg har været indkaldt til tjeneste helt siden nøytralitetsvernets opprettelse trængte saavel instrumenter som noter til delvis fornyelse.

Departementet samtykket derfor under 28de oktober i, at der i omhandlede øiemed kunde anvendes indtil kr. 500,00.

Fabrikationsvirksomhet.

Utvidelse av Kongsberg vaabenfabrik.

Ved kgl. resol. av 29de oktober 1915 blev bestemt:

«Forsvarsdepartementet bemyndiges til at iverksætte utvidelse av Kongsberg vaabenfabrik overensstemmende med hvad der i Forsvarsdepartementets foredrag av 29de oktober d. a. er anført.»

Gjenpart av den til grund for resolutionen liggende indstilling vedligger (bilag 10).

Utvidelse av Raufoss patronfabrik.

Ved kgl. resol. av 10de september 1915 blev Forsvarsdepartementet bemyndiget til at anvende ca. kr. 1 665 000,00 til en første utvidelse av Raufoss patronfabrik.

I den til grund for resolutionen liggende indstilling, hvorav gjenpart vedligger (bilag 11), anførte departementet, at man endnu ikke hadde kunnet ta standpunkt til alle detaljer i det foreliggende forslag, men for at fremme saken paa hurtigste maate, ansaaes det ønskelig at erholde bemyndigelse til straks at sette iverk alle nødvendige byggearbeider m. v.

Departementet forbeholdt sig senere at fremlægge en ny indstilling med fornøden redegjørelse for de enkelte anlegg.

Efter den nu foreliggende oversigt, der i alt væsentlig er opgjort paa grundlag av foreliggende anbud, vil utgiftene ved nyanlægget stille sig saaledes:

A. Ny fabrikkbygning	kr. 116 700,00
a. Kanonhylseverksted med tilbehør	» 182 500,00
b. Brandrørsverksted med tilbehør	» 185 200,00
B. Utvidelse av verktøiavdelingen i den gamle fabrikk	» 81 800,00
C. Bearbeidningsmaskiner til presseverket	» 133 000,00
D. Ny fabrikk for geværhylder, gløderi, tørreri m. v.	» 150 800,00
tilbehør og maskiner . .	» 147 000,00
E. Smie og blytraadspreser	» 41 900,00
F. Kontrollmaskiner for den nye patronfabrikk	» 44 400,00
G. Brisantavdelingen	» 30 000,00
H. Laboratorium for brandrør og tændskruer . .	» 58 000,00
maskiner	» 49 600,00
I. Laboratorium for sammensætning av skud . .	» 42 000,00
verktøi	» 3 700,00
K. Utvidelse av patronlaboratoriet, maskiner . .	» 60 000,00
L. Magasinbygning for kanonammunition	» 26 400,00
M. Kassesnekkeri med materialbod	» 52 000,00
N. Krudtverket	» 58 500,00
maskiner	» 151 900,00
O. Barakker og spiselokaler for arbeidere m. v.	» 154 000,00
P. Beitseverksted	» 5 100,00
Q. Vaktskur	» 6 800,00
R. Gasverk	» 22 500,00
S. Fyrhus	» 18 000,00
T. Funktionærboliger . . .	» 90 000,00
U. Diverse lagerhus for krudtverket	» 30 000,00
V. Lynavledere m. v.	» 10 000,00
W. Veier, planeringer m. v.	» 37 000,00
X. Vand, kloak m. v.	» 15 000,00
Y. 2 heiseindretninger med elektrisk motor	» 15 000,00
Z. Tilfældig og uforutset (herunder forcert arbeidsdrift)	» 46 200,00

Tilsammen kr. 2 065 000,00

Den merutgift paa kr. 400 000,00, som det foreliggende overslag nu utviser, har væsentlig sin grund i den voldsomme stigning paa alle arbeids- og materialpriser, som har fundet sted siden første overslag blev opstillet av Raufoss patronfabrikk.

Av hensyn til den indenlandske industri samt for at gi norske fabrikkar anledning til opøvelse i forarbeidelse av maskiner for ammunitionsfabrikation, har man i flere tilfælder fortrinsvis antatt norske anbud, selv om de var dyrere end de utenlandske, og har av den grund maattet anvende større beløp til maskinanskaffelser, end om de billigste anbud alltid var antatt.

Under sakens bearbeidelse har det derhos vist sig nødvendig at medta enkelte arbeider og anskaffelser, som ikke var forutsatt i det første forslag.

Til kraftanlæg var der intet opført i det forslag fra Raufoss patronfabrikk, som laa til grund for departementets indstilling av 10de september 1915 — bifaldt ved kgl. resol. av s. d. — angaaende utvidelsen av fabrikkene paa Raufoss. Efterat saken har været undergit spesialkyndig behandling, har det vist sig, at den eneste utvei til at sikre patronfabrikken den fornødne kraftmængde er at leie kraft fra Lillehammer elektricitetsverk. Dette vil imidlertid kun levere kraften i Lillehammer, og man maa derfor bygge egen kraftledning fra Lillehammer til Raufoss. Dette vil komme paa ca. kr. 235 000,00.

Man har ogsaa hat under overveielse istedetfor kraft fra elektricitetsverk at anvende Dieselmotorer. Men det har vist sig, at dette vil bli saa uforholdsmæssig meget dyrere i drift, at man har maattet opgi denne tanke, — ogsaa av den grund, at det selvfølgelig maa tillægges den største vegt, at vi ikke er henvist til brændsel, der maa skaffes fra utlandet, naar vi kan skaffe fornøden kraft fra eget lands kraftkilder.

Under disse omstændigheter har departementet fundet sig nødsaget til at gaa med paa leie av kraft fra Lillehammer elektricitetsverk og bygning av egen kraftlinje Lillehammer—Raufoss. Man har imidlertid indledet underhandlinger med de mellemlig-

gende kommuner om deltagelse i utgiftene mot at benytte stolperne.

Den samlede utgift til utvidelse av Raufoss fabrikk blir etter foranstaaende kr. 2 300 000,00, hvorav nogen formentlig vil kunne ventes refundert av de mellem Lillehammer og Raufoss liggende kommuner.

Metalsmelteri paa Raufoss.

Ved kgl. resol. av 27de august 1915 blev bestemt:

«At der av de til nøytralitetsvernet til disposition stillede midler tillates anvendt kr. 100 000,00 til anlæg av metalsmelteri m. v. paa Raufoss.»

Gjenpart av den til grund for resolusjonen liggende indstilling vedligger (bilag 12).

Anlæg av tændhættefabrik.

Den ved kgl. resol. av 10de september 1915 besluttede utvidelse av Raufoss patronfabrik forutsættes at skulle sette fabrikken istand til bl. a. at levere pr. døgn 175 000 haandvaabenskud.

Hertil utkræves bl. a. daglig 175 000 tændhætter.

Inden landet fabrikeres der imidlertid ikke saadanne, hvorfor disse altid har været indført fra utlandet.

Det har imidlertid vist sig omtrent umulig at faa indført tændhætter fra utlandet siden krigen begyndte, uagtet man har gjort de største anstrængelser derfor.

Fra Tyskland, der pleier at levere tændhætter, har man intet kunnet faa, og fra Frankrike har man vistnok faat bestilt tændhætter for hvilke utførselstilladelse for nærværende foreligger, men har endnu ingen hætter faat til landet.

Fra England har man faat et parti paa 6 millioner. Det er alt hvad der er ankommet til Raufoss patronfabrik siden krigens begyndelse.

Fra Amerika har man hat tilbud om tændhætter, men til priser der ligger saa langt over det rimelige, at man ikke har kunnet anta det.

Man maa saalænge tændhætter ikke fa-

brikeres indenlands, med krig for øie holde enorme oplag av tændhætter, saafremt man skal regne med et forbruk av 175 000 patroner om dagen. For 1 aars behov blir det over 60 millioner.

Likeoverfor den moderne krigs enorme ammunitionsforbruk maa man i det hele tat indrette sig paa at kunne tilfredsstille behovet under selve krigen. Det vil ligge over enhver nations evne at holde beholdninger, der kan række for et helt felttog

En tændhættefabrik, der vil tilfredsstille behovet ifølge ovenstaaende, er beregnet til at koste:

1. Bygninger til tændhættefabrik..	kr. 50 500,00
2. Maskiner til do.	« 30 500,00
3. Tilfældige og uforutseede utgifter	« 9 000,00

Tilsammen kr. 90 000,00

Departementet har allerede tidlig søkt at skaffe maskiner til tændhættefabrikation, da det viste sig saa vanskelig at skaffe tændhætter.

Allerede 2den december 1914 blev generalfelttøimesteren paalagt at opta saken til behandling, og den 16de januar 1915 blev den første henvendelse gjort til tyske firmaer om at levere anbud paa maskiner.

Imidlertid er det først i oktober 1915 at det lykkedes at faa bestilt tændhættemaskiner fra Danmark.

Da maskinene skal leveres ca. 1ste april 1916, maa bygningene til den tid staa færdige, hvorfor byggearbeidene er iverksat.

Brandrørsfabrikation.

Av de mange fabrikationer som er knyttet til ammunitionsfabrikationen, er brandrørsfabrikationen en av de mest specielle.

Der kunde paa Raufoss ikke forarbeides paa langt nær det antal brandrør pr. døgn som trænges.

Foruten den besluttede utvidelse har man søkt at faa igang et samarbeide med private verksteder, der skulde faa prøvebestillinger allerede nu for at være fuldt øvet ved eventuelt krigsutbrud.

En del fabrikker har erklært sig villige hertil.

Fabrikkenes betingelser var imidlertid særdeles stramme, idet de forlangte foruten priser, der er betydelig over statens, at faa temmelig omfattende bestillinger, saafremt de skulde indlate sig paa fabrikationen.

Ved videre forhandlinger er der søkt opnaadd enighet paa det grundlag, at staten skaffer saavel raamaterialer som de specialmaskiner som trænges, og at fabrikkene da nøier sig med et mindre prøveparti.

Disse forhandlinger vil formentlig med det første føre til kontraktavslutning med A/S Elektrisk bureau og Jacobsens elektriske verksted, Kristiania, samt Westads armaturfabrik og Drammens armaturfabrik, Drammen.

Et par av disse fabrikker har allerede truffet forberedelser for fabrikationen, saa den vil kunne paabegyndes kort tid efter kontraktens avslutning.

Utvidelse av Engene ballistitfabrik.

Ifølge foreliggende beregning av behovet av ammunition i en kommende krig vil der tiltrænges en daglig produktion av ca. 5 tons krudt pr. døgn.

Av dette kvantum kan der for tiden skaffes 1 400 kg. pr. døgn fra Engene, og den nu iverksatte utvidelse av Raufoss vil sette denne istand til at utnytte dette krudtkvantum av 1 400 kg. pr. dag.

Man kan imidlertid ikke bli staaende ved en produktion, som kun dækker $\frac{1}{3}$ à $\frac{1}{4}$ av behovet.

Det øvrige maa ogsaa skaffes tilveie. Forholdene paa Engene ligger for tiden saaledes an, at man vil kunne opnaa at faa denne utvidet for en forholdsvis rimelig pris.

Staten staar for tiden foran ganske store bestillinger av ballistit.

Engene fabrikker har da erklært sig villig til at utvide til en kapacitet av $2\frac{1}{4}$ ton masse pr. dag og selv bære omkostningene derved mot at staten bestiller for aarene 1916 og 1917 pr. aar 40 tons færdig krudt og 60 tons forvalset masse til en pris som under de

nuværende forhold maa siges at være rimelige.

Det almindelige forbruk i de to aar 1916 og 1917 samt hvad der trænges til drift av nyanlæggene paa Raufoss vil andrage til ca. 90 tons. Nitroglycerinkompaniets (Engenes) forlangende reducerer sig saaledes i virkeligheten til en bestilling av 35 tons færdig krudt og 75 tons forvalset masse utover hvad der trænges til dækning av det sandsynlige forbruk i to aar.

Utgiftene vil da andra tilsammen til ca. kr. 700 000,00.

For dette beløp vil man erholde krudt til ca. 14 millioner patroner og ca. 120 000 kanonskud foruten at Engenes kapacitet for krig utvides med 850 kg. pr. dag. Grunden til at man ikke samtidig har søkt at faa en større utvidelse av Engene er den, at man finder det militært set heldigere at sprede krudtfabrikationen saaledes at ikke en fiende ved at bemægtige sig et enkelt punkt f. eks. Engene eller ødelægge dette ved luftangrep, derved kan lamme et viktig led i landets forsvar.

Spørsmålet om yderligere krudtfabrikation paa andre bekvemt beliggende steder er under behandling.

Departementet har for at paaskynde saken fundet straks at maatte avslutte kontrakt med Engene ballistitfabrik paa grundlag av foran omhandlede tilbud.

Utvidelse av ammunitionsfabrikationen.

Foruten den utvidelse der er besluttet ved Raufoss, og som er basert paa Engenes nuværende produktionsevne (1,4 tons ballistitmasse eller ballistit pr. døgn) har man som andetsteds nævnt, avsluttet en kontrakt med Engene om leveranse av ballistit og i forbindelse hermed om utvidelse av Engene fabriker til en kapacitet av $2\frac{1}{4}$ ton pr. døgn istedenfor som nu 1,4 ton.

Samtidig har man lat utarbeide planer for yderligere utvidelse av ammunitionsfabrikationen saaledes, at samtlige $2\frac{1}{4}$ ton ballistit kommer til anvendelse.

For at tilfredsstille de krav som er op-

stilt for krig, vil der imidlertid tiltrænges en daglig produktion av ca. 5 tons ballistit med tilsvarende forøkelse av anlæggene for ammunitionsfabrikation.

Der er ogsaa under utredning og planlæggelse hvordan denne yderligere utvidelse skal kunne foretages.

Forutsætningen for denne planlæggelse er, at man søker mest mulig av fabrikationen fordelt til private verksteder for derved mest mulig at undgaa yderligere anlæg av statsfabrikker, likesom man vil søke at undgaa at ammunitionsfabrikationen samles for meget i store komplekser saaledes, at en fiende ved et enkelt foretagende skulde kunne lamme en væsentlig del av ammunitionsfabrikationen.

For at opøve private verksteder i projektilfabrikation er 7,5 cm. projektiler bestilt hos Hamar Mekaniske Verksted og Strømens do., 1 000 stk. paa hvert sted.

Paa Raufoss er det nye presseverk færdig til drift. Prøvedrift har paagaat til fremstilling av 7,5 cm. brisantgranatkardætsker.

Trinol.

For ladning av de projektiler der oparbeides allerede i fred trænges et sprængstof, der taaler lagring. Det bedste og det for os eneste tilgjengelige av saadanne stoffer er trinitrotoluol eller trinol.

Alle forsøk paa at skaffe stoffet utenfra strandet, og man gik derfor igang med forsøk paa hjemmefabrikation. Disse forsøk har været drevet dels som vaskning av lysgas ved gasverkene, dels som destillation av tjære.

Der er nu prøvedrift igang efter begge metoder.

Ved Alnabru er etablert en tjæredestillation, der nu er igang, og kan destillere ca. 10 tons tjære pr. døgn og vil kunne levere ca. 6 tons toluol, hvad der representerer opimot 10 tons trinitrotoluol aarlig. Tjæredestillationen leverer foreløbig kun letolje (benzoltoluol) der skal fraktioneres og finraffineres ved Vallø Oljeraffineri, likesom den letolje der aydrives av gasvaskeolje. Gasvask-

ning er forsøksvis drevet allerede i nogen tid ved Trondhjems gasverk, og vil i en nær fremtid bli igangsat ved Kristiania gasverk, hvormed der for nærværende føres forhandlinger baade om et foreløbig arrangement og om vaskning i større utstrækning. Paa samme maate føres forhandlinger med Bergens og Trondhjems gasverker. Forslag til endelig ordning vil forhaabentlig kunne foreligge i nær fremtid.

Ved gasvaskning ved gasverkene som de nu er, kan paaregnes en utvinding av 15 à 20 tons toluol aarlig, saaledes at den samlede aarsproduktion av trinitrotoluol vil komme op imot 40 tons. Naar saavel Trondhjem som Kristiania faar sine nye gasverker i drift, vil der antagelig kunne paaregnes en aarsproduktion av opimot 150 tons trinitrotoluol, alt efter den grad hvori gasvaskningen drives.

I krigstilfælde kan, naar der gaaes til fuldstændig utvaskning av al toluol av gasen, produktionen økes til opimot 250 tons trinitrotoluol.

Til nitrering av den utvundne toluol vil der tiltrænges et nitreringsanlæg, lagt paa et saavidt mulig sikkert sted, eventuelt sammen med andre anlæg for ammunitionstilkvirking. Planer for saadant anlæg er under utarbeidelse.

Indtil dette anlæg kan komme istand, vil nitreringen maatte foretages ved Bofors i Sverige, hvormed der desangaaende føres forhandlinger. Muligens vil dog noget toluol kunne nitreres ved Engene.

I løpet av høsten og vinteren har det endelig lyktes at faa indført fra Tyskland 10 tons trinol, hvorhos man i den nærmeste fremtid vil faa yderligere 10 tons, som er av bedste sort, og som ved egne tilsætninger kan anvendes saaledes, at det erstatter over 40 tons trinol. Vi har saaledes faat dækket det umiddelbare behov for trinol til den nu bestilte ammunition. Under disse omstændigheter har man ikke villet gaa til kjøp av amerikansk «krigstrinol», hvormed flere tilbud har foreligget bl. a. gjennom vor til Amerika sendte kommissionær.

Den amerikanske trinol, der blev til-

budt, er ikke tilstrækkelig ren for vort behov, idet den ikke er saa sikker ved lagring som den tyske. Den har et smeltepunkt av 75 à 77°, medens de norske betingelser kræver 80,5^o.

Hvad vi trænger nu er imidlertid et sprængstof, der kan lagres i længere tid.

Om krig utbryter, kan vi selv skaffe os nok av ammoniumnitrater for det daglige behov, men disse nitrater egner sig ikke for længere tids magasinering.

Hjemmefabrikation av skyts.

Det er av stor betydning at et krigførende land saavidt mulig selv kan forarbeide det skyts som trænges til nyopsætninger eller til erstatning for tap og ødelæggelser.

Specielt gjælder dette felthærens forskjellige skytssorter.

Det norske artilleri er paa forhaand særdeles litet talrig, og i rigtig erkjendelse herav bevilget forrige Storting overensstemmende med departementets forslag det fornødne beløb til anskaffelse av en del 7,5 cm. berghaubitzbatterier samt 1—4 kanons 12 cm. felthaubitzbatteri.

Felthaubitzbatteriet er bestilt hos Bofors i Sverige, og vil bli levert ihøst, medens berghaubitzbatteriene skal søkes fabrikeret her hjemme. Man søkte først at skaffe skytset straks ved indkjøb fra Amerika, idet Bofors ikke kunde paata sig fabrikationen av dette skyts. Det viste sig imidlertid, at prisene der var saa svære — ca. 300 % over det normale — at man bestemte sig for at søke utredet betingelsene for en hjemmefabrikation. Der blev nedsat en kommission bestaaende av nu avdøde generalløitnant Olsson, direktør major M. Paaske og artilleridirektør kommandørkaptein H. Moe.

Kommissionens mandat var følgende:

Utred:

1. For hvilke skytstyper hjemmefabrikation antages at kunne eller burde finde sted.
2. Hvorvidt en saadan hjemmefabrikation antages at burde ske ved statsfabrik eller ved private verksteder eller delvis begge deler.

Denne kommission avgav sin betænkning den 11te oktober 1915.

Samtlige medlemmer var enige om at fabrikation burde foregaa her hjemme, og at dette meget vel lot sig gjøre for de mindre kalibre op til 7,5 cm. kanoner (og haubitzer) allerede paa nærværende tidspunkt.

2 medlemmer holdt paa at man fortrinsvis maatte overlade fabrikationen til den private industri.

1 medlem holdt paa at statsfabrikation var det eneste forsvarlige og heldige, saameget mere som staten er den eneste, hvis verksteder har erfaring, og som besidder et personel med kyndighet paa dette specielle omraade. De 2 medlemmer, der holdt paa privatfabrikation, forutsatte da ogsaa, at dette personel maatte avgives til assistanse. Dette vilde efter det dissenterende medlems mening føre til vanskelige økonomiske forviklinger, idet spørsmålet om ansvaret for mulige feilgrep vilde bli særdeles indviklet.

Statsfabrikationen maa ogsaa forutsættes at bli billigere, særlig under de nuværende forhold med en høi krigskonjunktur.

Generalfelttøimesteren var enig i at statsfabrikation var det billigste, og samtidig mest betryggende for staten, idet arbeidet ihvertfald maatte ledes av statens officerer, der er de eneste der sitter inde med nogen kyndighet paa dette omraade.

Departementet har git ordre til utredning av en ordning, hvorefter fabrikationen hendlægges under generalfelttøimesteren, og foregaaer ved statsverksted, mens dog den private industri i størst mulig utstrækning utnyttes derved, at de forskjellige deler utsettes til privatfabrikker til forarbeidelse, mens sammensætning m. v. foregaaer paa statsverkstedet.

Der blev samtidig git ordre til fabrikation av en av artillerikonstruktøren for feltartilleriet konstruert prøvehaubitz.

Hovedarsenalets verksted er overensstemmende med generalfelttøimesterens forslag beordret utvidet saaledes, at det kan utføre mere specielle militære arbeider og

reparasjoner, der ikke passer for privatverksteder.

Arbeidet med prøvehaubitzen kan saaledes nu foregaa der.

Efter hvad der underhaanden er meddelt, vil den ovenomtalte utredning anbefale anlagt et nyt kanonverksted i Kristiania.

Forslaget gaar ut paa etablering av et statsverksted pa Akershus fæstnings grund, hvilket verksted skal i fornøden utstrækning arbeide sammen med dertil egnede private verksteder. Det skal kunne fremstille saavel mobile som faste kanoner av optil 12 cm. kaliber, specielt haves for øie fremstilling av berg- og feltskyts.

Departementet agter senere nærmere at komme tilbake til denne sak.

Antiballonskyts.

Man har anstillet undersøkelser med hensyn til anskaffelse av antiballonskyts fra utlandet, men dette har paa grund av krigen ikke ført til noget resultat.

Senere er optat spørsmålet om at konstruere og anskaffe saadant skyts indenlands for saavel felthæren som for befæstningerne.

Ved kystbefæstningernes fastmonterte mindre kanoner har man til hensigt at foreta visse anordninger for at kunne benytte disse ogsaa som antiballonskyts.

Flyvevæsenet.

A. Materiel pr. 31/1 1916.

Der haves fuldt færdig til bruk:

Aeroplan nr. 2 paa Kjeller

— » 3 » »

— » 4 » »

— » 16 » Værnes.

1 Bleriotmonoplan paa Kjeller.

Blir snart færdig:

Aeroplan nr. 1 paa Kjeller skal indsættes motor og indflyves.

— » 5 har ingen motor, skal snart sættes sammen paa Kjeller.

— » 6 — —

— » 7 — —

Til disse apparater haves 1 70 hk.

Renaultmotor under reparation og 4 do. under arbeide.

Desuten:

4 hydroaeroplaner — nemlig 3 paa Sagene, som ikke kan sættes sammen av mangel paa plads samt 1 paa Kjeller under sammensætning.

Til disse haves 3 stk. 100 hk. Curtissmotorer, mangler motor til 1 apparat.

I Frankrike er bestilt:

2 aeroplaner (biplaner) model 1915,
5 stk. 100 hk. Renaultmotorer.

Diverse reservemateriel av forskjellig slags er dels anskaffet og dels under anskaffelse.

Desuten haves en laste-(verksteds)-automobil, en gratis utlaant automobil, endel cykkelmateriel m. v.

B. Personel.

Inden denne termins utgang vil være utdannet:

10 flyvere (7 officerer + 3 underofficerer). 4 observatører (er utdannet).

Av flyverne (i aktiv flyvetjeneste) har kun 3 hittil avlagt prøven for det militære flyvecertifikat.

For at gi vore flyvere anledning til ogsaa paa det tekniske omraade at følge med i utviklingen av flyvevæsenet, har departementet sendt 2 som flyvere utdannede officerer til Lausanne (Schweiz) for at gjennomgaa den derværende tekniske flyveskole.

Begge er av departementet tilstaat reisegodtgjørelse samt kr. 10,00 pr. dag i kostgodtgjørelse under reisen, samt indtil 1 000 francs for et skoleaar til bestridelse av utgiftene med undervisningen.

Begge beholder desuten sine flyver- og indkommanderingstillæg.

De hermed forbundne utgifter utredes av bevilgningen til flyvevæsenet.

Chefen for flyvevæsenets tekniske avdeling vil med det første bli sendt til Frankrike for at motta de der bestilte aeroplaner samt for om mulig at søke høstet nye erfaringer paa flyvevæsenets omraade.

C. *Bebyggelse.*

Paa Kjeller:

Den taktiske avdeling.

1. Vakt
2. Flyveskur nr. 1 og 2
3. — « 3 under bygning
4. — « 4 bevilget
5. Uthusbygning, oljebod, kassabel smie.

Den tekniske avdeling.

1. Flyveskur nr. 1.
2. Aeroplanfabrikken — grundmur og fundamenter færdige, opmuring av vægger paabegyndt.
3. Flyveskur nr. 2, 3 og 4 hver for 1 aeroplan, kontrakt om opførelse avsluttet, arbeidet færdig midten av mars.
4. Benzinanlæg for 15 000 l. færdig.

Paa Værnes:

1. Flyveskur (for 1 aeroplan).
2. Uthusbygning, benzinbod.

D. *Gaver til flyvevæsenet.*

I St. prp. nr. 147, 1913, side 8—9, samt St. med. nr. 10, 1914, side 20 er redegjort for hvorledes de tidligere indkomne private midler til luftflaaten er disponert.

Videre er skjænket følgende beløp:

1. Skibsreder Fred. Olsen, hydroaeroplan til Oscarsborg (kr. 22 000,00).
2. Drammens kreds av Norges forsvarsforening «Drammensaeroplanet» (kr. 17 500,00). For 1 og 2 jfr. St. prp. nr. 26, 1915, side 32.
3. Arbeidskomiteen for flyvemaskiner til Nord-Norges forsvar 1 hydroaeroplan (foreløbig kr. 10 000,00 til selve apparatet + kr. 12 000,00 til motor).
4. Komiteen til forsterkning av Bergens forsvar, 1 hydroaeroplan (kr. 30 000,00).
5. Frk. Jeanette Thaulow, 1 flyvemaskine (kr. 30 000,00).
6. Skytterstyret «Skytternes aeroplan» (beløpet endnu ikke fixert).

De under 1—4 nævnte apparater er de foran under A. omhandlede hydroaeropl-

ner (Nord-Norges hydroaeroplan mangler motor) og 5 er et av de 2 maskiner som er bestilt i Frankrike.

6 er færdigbygget.

Endvidere er inddømt:

1. Arbeidsforeningen av 1894's diskussionsklub kr. 305,00 (Oscarsborgs luftforsvar).
2. Indsamlingskomiteen til luftflaaten — Trondhjemsavdelingen — av et tidligere lovet beløp er indbetalt kr. 600,00 til anskaffet reservemateriel. Samme avdeling har tidligere stillet til disposition kr. 6 000,00 til flyveskuret paa Værnes.
3. Kristiania dramatiske forsvarsklub kr. 201,10 (Oscarsborg luftforsvar).
4. Personalet i Norsk Hydro-Elektrisk kvælstofaktieselskap og datterselskaper til paabegyndelse av et nyt aeroplan kr. 2 944,24.
5. Ved Petra Erdal (Sogn) kr. 57,00 til luftforsvaret.

1 og 3 tilstillet indsamlingskomiteen for Oscarsborg luftforsvar,

4 og 5 benyttet som tillæg til et av de paa budgettet bevilgede aeroplaner (jfr. st. prp. nr. 26, 1915, side 32 m. fl.).

E. *Prøver paagaar med:*

1. Installation av mitraljøser i aeroplaner.
2. Pansring av — —
3. Bombekastning fra aeroplaner.
4. Fotografering fra —
5. Kastning med aeroplanpiler.

Arbeidstiden m. v. i fabrikkene.

For at øke fabrikkenes produktionsevne har man indtat nye folk i den utstrækning dette har været mulig, saaledes at den samlede arbeidsstyrke for tiden utgjør ved Kongsberg vaabenfabrik ca. 550 arbeidere, ved Raufoss patronfabrik ca. 450 arbeidere mot tidligere henholdsvis ca. 316 og 230.

Man har arbeidet med 2 skift pr. døgn i de avdelinger, hvor dette har været rationelt, ellers med et 10-timers skift.

I forbindelse med utvidelsene paa Kongsberg og Raufoss fabrikker er der etablert en ny ordning, hvorved der fra indeværende aar utskrives dertil skikkede vernepligtige arbeidere til disse etablissementer. Arbeiderne ansættes direkte ved et av verkstedene, hvortil de i vernepligtsaaret indkaldes til en gangs sammenhengende tjenstgjøring, og vil dermed ha avgjort sin vernepligt i fred.

Ved en aarlig utskrivning av f. eks. 80 arbeidere til Kongsberg og 40 arbeidere til Raufoss vil man saaledes efterhaanden faa opøvet en reserve paa flere hundrede arbeidere, som vil staa til fabrikkenes disposition i mobiliseringstilfælde.

B. Marinen.

I St. med. nr. 10 for 1914, side 23 og følgende er redegjort for de viktigste forføininger, som er truffet vedkommende marinen i anledning av nøytralitetsvernet indtil utgangen av aaret 1914. I tilslutning hertil skal man nedenfor gi en oversigt over nøytralitetsvernet for marinens vedkommende i aaret 1915 og de viktigste forføininger, som i den anledning er truffet.

1. Vedrørende personellet.

Ved utgangen av 1914 tjenstgjorde ved nøytralitetsvernet i marinen foruten det faste personel ca. 2300 utskrevne mandskaper, ca. 100 vpl. officerer og ca. 160 vpl. underofficerer. De utskrevne mandskaper tilhørte aarsklasserne 1908 til 1914.

Ved kgl. resolution av 19de februar 1915 (gjenpart vedlægges, bilag 13) blev besluttet indkaldt til 12 maaneders øvelse samtlige sjøvernepligtige av aarsklassen 1915 i to kontingenter, med 650 mand til fremmøte 1ste april og resten 1ste oktober 1915.

Videre blev i henhold til kgl. resolution av 4de juni 1915 indkaldt ca. 450 mand, hvorav ca. 250 mand av aarsklassen 1916, resten av 1915, og ved kgl. resolution av 3die september 1915 (gjenpart vedlægges, bilag 14) indkaldtes 650 mand fra 1ste oktober s. a., nemlig resten av aarsklassen 1915

og endel mandskaper av aarsklassen 1916. Herav fremmøtte 605 mand, hvorav blev kassert 60, saaledes at denne kontingent nu kun utgjør 545 mand. Endelig er efterhvert indkaldt til 4 à 5 maaneders tjeneste mandskaper av ældre aarganger (yngre end 1908), som ikke tidligere har gjort over 1 maanedes nøytralitetstjeneste.

De nyindkaldte mandskaper har efter ca. 5 ukers rekrutøvelser avløst ældre mandskaper paa de utrustede fartøier, hvorefter de ældre mandskaper er hjemsendt.

Man har nu til tjeneste i marinen følgende mandskaper:

- 1) Mandskaper av ældre aarsklasser, indkaldt til ca. 5 maaneders nøytralitetstjeneste . . . . . ca. 210 mand
- 2) Av aarsklassen 1914 .. - 560 «
- 3) Av aarsklassen 1915 .. - 1160 «
- 4) Mandskaper, egentlig tilhørende aarsklassen 1916, men indkaldt juli og oktober 1915 .. . - 470 «

Ialt ca. 2400 mand

Av disse anvendes ca. 100 som vakt- og reservemandskaper paa losjiskibene «Nordstjernen» og «Sleipner» samt paa Karljohansvern, resten tjenstgjør ombord paa de utrustede fartøier.

Av vpl. officerer tjenstgjør ca. 100 og av vpl. underofficerer ca. 160.

Ved Stortingets beslutning av 28de mai 1915 blev det bestemt, at det samme dag fastsatte nye regulativ for avlønning av marinens tjenestemænd i krigstid skulde bringes i anvendelse paa nøytralitetsvakten.

I henhold hertil utbetales fortiden «felttillæg» til følgende:

1. Kommanderende Admiral.
2. Samtlige faste officerer, faste underofficerer og faste menige paa utrustede fartøier med undtagelse av ekserserskibet «Kong Sverre» og depotskibene «Sleipner» og «Nordstjernen».
3. De ved torpedobatterierne tjenstgjøren-

de officerer og underofficerer og faste menige.

4. Samtlige vpl. officerer og underofficerer.
5. Utskrevne mandskaper, som er indkaldt til nøytralitetsvern eller som er tilbakeholdt etter utløpet av ordinær tjeneste i fred.

Som meddelt i den til grund for kgl. resolution av 16de april 1915 liggende indstilling (gjenpart vedlægges, bilag 1) var av marinens skoler følgende igang vinteren 1914—1915:

Sjøkrigsskolens nederste avdeling,
Skolen for de tekniske elever samt
Minekonstabelskolens 2 yngste klasser.

Høsten 1915 blev desuten sat igang sjøkrigsskolens øverste avdeling med 2 klasser, hvorav den ene som følge av at skolen ifjor ikke var i virksomhet er forsinket et aar. Endvidere er nu den klasse av minekonstabelskolen, som av samme grund er forsinket, sat igang iaar. Intendanturkorpsets og sanitetskorpsets skoler har været drevet paa ordinær maate.

2. Vedrørende materiellet.

Med hensyn til det utrustede fartøismateriel er ingen væsentlige forandringer foretatt. Med undtagelse av monitorerne «Thor» og «Trudvang» samt kommandofartøiet «Sarpen» er samtlige marinens fartøier fremdeles utrustet og fordelt til bevogtningstjeneste langs kysten.

Desuten er utrustet 28 leiede fartøier (slæpebaater, hvalfangerbaater etc.) samt 3 motorbaater til bevogtningsfartøier.

Av disse benyttes:

Til bevogtningstjeneste i Kristianiafjorden	8
i Nordland og det Trondhjemske	4
og resten er tilknyttet befæstningene, nemlig ved Kristiansand	5

ved Bergen 7 + 3 motorbaater	10
og ved Trondhjem	4

Uheld eller havarier av nogen større betydning har hittil ikke fundet sted med hensyn til marinens fartøier under nøytralitetstjenesten.

Selvfølgelig er materiellet under den lange uavbrutte tjeneste blit endel slitt, spesielt da torpedobaatenes maskiner og kjeler. Imidlertid har slipsætning og eftersyn foregaaet regelmæssig, og reparationer av fartøierne er foretatt i den utstrækning, hvortil der har været anledning.

I henhold til Stortingets beslutning av 18de august 1915 (jfr. St. prp. nr. 114 og Indst. S. LVI for 1915) har departementet overensstemmende med kgl. resolution av 10de december 1915 (gjenpart vedlægges, bilag 15) igangsatt bygning for ekstraordinært til disposition stillede midler av:

4 undervandsbaater,
2 kanonbaater og
2 torpedobaater

samt anskaffelse av:

flyvemateriel og
minemateriel.

Leverancen av undervandsbaatene er overdraget Thunes Mek. Verksted i samarbeide med Kaldnes Patentslip og Mekaniske Verksted, Tønsberg, som skal bygge skrogene. De to kanonbaaters skrog skal leveres av Kaldnes Patentslip og Mekaniske Verksted og for torpedobaatenes vedkommende vil skrogene bli bygget ved marinens hovedverft, mens maskinerierne skal leveres av Hamar Jernstøperi og Mekaniske Verksted i samarbeide med Thunes Mek. Verksted.

Der er under bygning for marinen for ordinære og ekstraordinære bevilgninger følgende materiel:

1 hurtigaaende mineutlægger bygges ved	Marinens Hovedverft.
2 specielle	— » — Akers mek. Verksted.
6 undervandsbaater	} 2 — » Marinens Hovedverft.
2 kanonbaater	— » Kaldnes.
3 torpedobaater	} 1 — » Marinens Hovedverft.

Angaaende de hermed disponerte midler samt anvendelsen av resten av de til nybygning staaende beløp bl. a. til fabrikation av miner, skal departementet senere fremkomme med nærmere redegjørelse og forslag.

3. Foranstaltninger mot drivende miner.

I den ovenfor nævnte innstilling av 16de april 1915 er redegjort for de foranstaltninger, som er truffet mot drivende miner. Under henvisning til denne redegjørelse skal man meddele, at den regelmæssige avpatruljering med minesøkerfartøier blev indstillet i løpet av sommeren 1915, da den ikke lenger var paakrævet. Indtil juli 1915 var fundet 467 miner, hvorav de fleste er indbjerget, mens endel er sprængt eller uskadeliggjort paa stedet.

Endel av de indbjergete miner er omdannet til bruk for marinen.

Det bemerkes, at der siden 5te januar iaar yderligere er fundet 30 drivende eller ilanddrevne miner.

4. Forøkelse av marinens forraad m. v.

I St. med. nr. 10 for 1914 er redegjort for anvendelsen av de beløp, som ved kgl. resolution av 11te december f. a. blev besluttet anvendt til anskaffelse av diverse reservemateriel og forøkelse av forraadsbeholdninger.

Forarbeidelse av miner og ammunition paagaar fremdeles med stor kraft og reservebeholdninger etc. er under anskaffelse.

De forskjellige eksportforbud i utlandet stiller dog herunder adskillige hindringer iveien.

Torpedofabrikken er under anlæg og de viktigste ingeniørstillinger ved denne er besat.

En provisorisk radiostation til bruk under nøytralitetstjenesten er opsat i Helligvær.

Til endel av det ledige reserveskyts er forarbeidet transportable kanonunderlag, saaledes at dette skyts paa kort varsel kan opsættes til bestrykning av provisoriske minespæringer, beskyttelse av ankerpladser m. v. fra kanonstandpladser, som blir utset paa forhaand.

Der er avsluttet kontrakt med A/S Bofors-Gullspang i Sverige om etterbygning i statens verksteder av 10 cm. og 76 mm. kanoner. Fabrikation av 76 mm. kanoner er igangsatt ved marinens artilleri.

For ekstraordinært til disposition stillede midler er paabegyndt bygning av 2 hydroaeroplaner.

For at faa ordnet en sikker lagring av brændselolje til undervandsbaatene i Tønsbergavsnittet er indkjøpt 15 oljetanker med plads for tilsammen 500 tons olje. Disse er opstillet ved Tenvik trankokeri, Vrængen, hvor der er truffet anordninger for fyldning og tømning av lageret gjennom ledninger til brygge, hvor undervandsbaatene kan fortøie. Utgiftene ved anlægget, anslaat til kr. 14 480,00, hvortil kommer en aarlig leie av oplagssted og bryggeplads paa kr. 300,00, er postert paa kontoen for kul- og oljeforraad.

En ny kuloplagsplads er blit leiet paa Grindholmen i Vrængen. Leien er kr. 600,00 aarlig, og der er plads for over 5 000 tons kul. Derved har man kunnet tilbakelevere en tidligere leiet tomt paa Laxevaagsnæsset, som var betydelig dyrere. Ogsaa de leiede kullægtere er etterhaanden blit tilbakelevert. Marinen holder til enhver tid en beholdning av ca. 40 000 tons kul.

5. Vedrørende utgiftene.

De samlede ekstraordinære driftsutgif-

ter ved flaaen under nøytralitetsvernet fra begyndelsen av august 1914 til utgangen av aaret 1915 beløper sig til ca. kr. 11 400 000,00.

Desuten er et beløp paa tilsammen kr. 700 000,00 anvendt til forøkelse av forraad.

I St. med. nr. 10 for 1914 er de ekstraordinære driftsutgifter ved flaaen anslaaet til kr. 500 000,00 pr. maaned, mens utgiftene i den sidste tid har utgjort ca. kr. 680 000,00 pr. maaned. At utgiftene efterhvert er blit større, skyldes dels de fastsatte krigstillæg og høiere familietillæg, dels de høiere priser paa de viktigste forbrukssaker. Eksempelvis kan nævnes, at skibskosten nu er i en pris av kr 1,31 pr. dag pr. mand, mot tidligere kr. 1,07, og at priskurantprisen paa Cardiffkul er kr. 58,00 pr. ton mot før kr. 32,00 pr. ton.

Forskjellig.

Bestemmelser vedrørende skibe.

Til betryggelse av tjenesten under nøytralitetsvernet er det ved kgl. resolution av 1ste oktober 1915 bestemt, at fartøier i norsk farvand skal heise nationalflag ved ankomst til ankerplads, hvor norsk krigs- eller bevogtningsfartøi ligger, og forøvrig naar saadant fartøi er isigte. De skal derhos i norsk farvand straks stoppe, naar det fra norsk krigs- eller bevogtningsfartøi forlanges, f. eks. ved, at der gives opmerksomhetssignal med dampfløiten, heises signal eller skytes varselsskud. Endvidere er det bestemt, at norsk krigs- eller bevogtningsfartøi i norsk farvand har ret til at visitere fartøier og deres ladning samt de ombordværende personer, og de befalhavende paa det visiterte skib skal villig medvirke ved visitationen samt paa opfordring meddele de opplysninger av interesse for de militære myndigheter, som de maatte kunne gi, likesom de er forpligtet til at følge de anvisninger med hensyn til deres forhold og den videre seilads, som maatte bli dem meddelt. Overtrædelse av disse paabud straffes efter den almindelige borgerlige straffelov.

Disse bestemmelser er i særavtryk til-

stillet alle vedkommende, derunder de utenlandske legationer, sjøfartsinteresserte, toldkontorer, havnekontorer, lodser, kystlodser, kjendtmænd samt armeens og marinens myndigheter.

Endel fyre og fyr lamper paa kyststrækningen fra Stat til Kristianiafjorden har været slukket, eftersom det har været anseet nødvendig.

Nedsættelse av vernepligtsalderen.

Ved kgl. resolution av 1ste oktober 1915 blev det bestemt:

- «1. I henhold til § 26 i lov av 20de august 1915 om forandringer i vernepligtsloven av 19de juli 1910 bestemmes, at indrullering og utskrivning av aarsklassen født 1895 og indrullering av aarsklassen født 1896 skal finde sted saa snart som mulig i 1ste, 2den, 3dje, 4de og 5te brigades distrikter.
2. Utgiftene hermed blir at utrede av de til nøytralitetsvernet bevilgede midler.»

Gjenpart av den til grund for resolutionen liggende indstilling vedligger (bilag 16).

Krigsforsyningskommissioner.

Ved kgl. resolution av 6te august 1915 besluttedes nedsat en krigsforsyningskommission med oppdrag at planlægge, hvorledes norske fabrikker og verksteder bedst bør utnyttes til hærens og flaatens forsyning under krig med krigsmateriel av alle slags samt hvorledes de militære beholdninger av proviant og furage for krig paa bedste maate bør suppleres med norske landmandsprodukter.

Til medlemmer av denne kommission opnævntes:

1. Direktør ved Akers Mekaniske Verksted G. Lie,
2. Direktør ved Eureka Mekaniske Verksted, surnumerær major M. Paaske,
3. Godseier R. Mortensen,
4. Generalkonsul, grosserer H. Pettersen.

Gjenpart av departementets indstilling vedlægges (bilag 17).

Ved kgl. resolution av 23de december 1915 besluttedes nedsat lokale krigsforsyningskommissioner til under samarbeide med kommissionen i Kristiania at planlægge og fremme arbeidet i de enkelte landsdele.

Der besluttedes nedsat lokale krigsforsyningskommissioner i efternævnte landsdele:

1. Nord-Norge
2. Trøndelagen
3. Romsdalsdistriktene
4. Bergensdistriktene
5. Stavangerdistriktene
6. Sørlandet
7. Kristianiafjordens vestsida
8. Kristianiafjordens østside
9. Oplandene.

Gjenpart av departementets indstilling vedlægges (bilag 18).

Til medlemmer av disse kommissioner blev opnævnt:

Som præsident for landets samlede krigsforsyningskommissioner: Stortingspræsident Aarstad.

Som medlemmer:

Nord-Norge:

- 1) Grosserer O. Kaarbø, Svolvær
- 2) Grosserer G. Robertson, Hammerfest
- 3) O.R.sakfører R. Schjølberg, Bodø
- 4) Direktør S. Moe, Tromsø.

Trøndelagen:

- 1) Fabrikeier B. Brønne, Trondhjem
- 2) Disponent G. Neumann, Trondhjem
- 3) Overingeniør Moe, Trondhjem.

Romsdalsdistriktene:

- 1) Konsul N. Volckmar, Kristiansund
- 2) Grosserer A. N. Aarsæther, Aalesund.

Bergensdistriktene:

- 1) Kaptein J. Birch, Bergen
- 2) Grosserer I. E. Mowinkel, Bergen
- 3) Ingeniør Giertsen, Bergen.

Stavangerdistriktene:

- 1) Konsul H. M. Wrangell, Haugesund
- 2) Konsul C. Middelhø, Stavanger.

Sørlandet:

- 1) Ingeniør Brinch, Bøilefoss, Arendal
- 2) Konsul G. Due, Kristiansand
- 3) Konsul C. Christensen, Kristiansand.

Kristianiafjordens vestsida:

- 1) Disponent Henriksen, Tønsberg
- 2) Direktør Ringstad, Drammen
- 3) Direktør E. Aubert, Skien
- 4) Grosserer H. Holta, Skien.

Kristianiafjordens østside:

- 1) Direktør W. Blakstad, Fredrikstad
- 2) Landbruksskolebestyrer Kolstad, Sannesund
- 3) Bokhandler, konsul E. Sem, Fredrikshald.

Oplandene:

- 1) Direktør J. Krefting, Hamar
- 2) Godseier Tollef Kilde, Rena.

Vakthold paa Raufoss patronfabrik.

Foranlediget ved en forestilling fra direktøren for Raufoss patronfabrik har departementet samtykket i, at der forsøksvis kunde antages 3 leiede vaktmænd til at utføre vaktholdet paa Raufoss patronfabrik.

Utgiften er ca. kr. 4,00 pr. dag pr. mand.

Det militære etterretningsvæsen.

For under den nuværende situation altid at kunne være à jour har departementet stillet de fornødne beløp til brigadenes disposition i etterretningsøiemed.

Refusion av utgifter til postvæsenet.

Postvæsenet er refundert kr. 2773,78, som var medgaat til ekstraposter og ekspreser ved de første indkaldelser i 1914 til neutralitetsvaktten.

Ekstra arbeidshjælp ved generaladvokat-embedet.

Paa grund av de ekstraordinære militære forføininger til opsætning av nøitralitetsvakten og den derved foranledigede økede arbeidsmengde ved generaladvokatembedet er indtil kr. 150,00 pr. maaned stillet til generaladvokatens disposition i 3 maaneder.

Militærattachéen i Stockholm.

Leie av kontor, indkjøp av skrivemaskine og kontorrekvisita.

Foranlediget ved en gjennom Utenriksdepartementet mottat forestilling fra den norske minister i Stockholm om, at der i legationens kancelli ikke fandtes noget rum for militærattachéen, har departementet stillet det nødvendige beløp til raadighet til leie av kontor for militærattachéen samt til anskaffelse av skrivemaskine og kontorrekvisita.

Utgiftene hermed vil beløpe sig til:

Kontorleie.	kr.	85,00	pr. maaned
Skrivemaskinbord	«	38,00	
Skrivemaskine	«	328,40.	

Nye militærattachéer.

For at kunne høste de bedst mulige erfaringer fra den nu paagaaende krig har Forsvarsdepartementet gjennom Utenriksdepartementet utvirket kgl. resolution for utsendelse av 2 nye militærattachéer, nemlig ritmester Ebbe A s t r u p som militærattaché for Berlin og Wien og kaptein i feltartilleriet Hans F i n n e som militærattaché for London og Paris.

Begge opholder sig i utlandet paa egen bekostning.

Assistanse for regimentsintendanten ved I. R. 5.

Paa grund av det store merarbeide, som er paalagt regimentsintendanten ved Østprovincens infanteriregiment nr. 5 ved interneringen av den engelske besætning fra «In-

dia» paa Jørstadmoen, er der til assistance for nævnte intendant stillet til raadighet kr. 100,00 pr. maaned.

Mekaniker til Bleriotæroplanet.

Departementet har samtykket i, at mekaniker Jul. H a n s e n blev engagert til at betjene Gnome-motoren paa Bleriotæroplanet «Nordsjøen» samt efter endte øvelser med dette apparat at efterse og lagre det, idet ingen anden mekaniker var kjendt med behandlingen av nævnte motor og apparat.

Jul. Hansens avlønning blev bestemt til kr. 7,00 pr. dag + fri dagsportion o: samme vilkaar som under hans tjeneste ved flyvestationen paa Jæderen høsten 1914.

Fôr til hesteholdspligtige officerers tjenestehester.

Paa grund av de ekceptionelt høie fôrpriser sidste vinter har departementet samtykket i, at hesteholdspligtige officerer kan faa kjøpt fôr til sin tjenestehest av militæretatens forraad for den samme pris som ifølge de gjældende hesteholdsregler betales av de officerer, som har tilladelse til at opstalde sine hester paa militæretatens stald — nemlig kr. 1,00 pr. ration.

Fôret leveres ved magasinene og alle transportutgifter fra disse til forbrugsstedet bæres av vedkommende officerer.

En lignende ordning er i budgetforslaget for kommende termin foreslaat indført for fremtiden (budgetforslaget side 41).

Øvelser for brigadekommandoerne.

For at prøve brigadestabens krigsberedskap har departementet samtykket i, at der til iverksættelse av øvelsesmobilisering ved de engere brigadekommandoer kan anvendes kr. 2 000,00 pr. brigadekommando (ved 6te brigade kr. 3 000,00).

Leie av kontor for feltpostkontor nr. 8.

Til leie av kontor for det for nøitralitetsvernets avdelinger oprettede feltpostkontor i Kristiansand vil der aarlig medgaa kr. 550,00.

Teknisk haandwerker ved Kongsvinger befæstninger.

Overensstemmende med fæstningsartilleriets forslag har departementet — for til enhver tid at ha det tekniske materiel i fuld orden — samtykket i, at der fra 1ste januar 1916 kan ansættes en teknisk haandwerker ved Kongsvinger befæstninger. Stillingen er forutsat avlønnet som garnisonerende serjant. Den endelige ordning er forelagt Stortinget 1916.

Aarlig utgift kr. 1 300,00.

Stipendier for læger og tandlæger.

Ved kgl. resolution av 16de juli 1915 blev bestemt:

«At Forsvarsdepartementet bemyndiges til av de til nøytralitetsvernet bevilgede midler indtil videre at anvende indtil kr. 1 000,00 pr. maaned til stipendier for læger og tandlæger til krigskirurgiske studier i de krigførende land.»

Gjenpart av den til grund for resolutionen liggende indstilling vedligger (bilag 19).

De første stipendiater avreiste i oktober 1915, saaledes at der i aarets 3 sidste maaned er medgaat kr. 3 000,00 til heromhandlede stipendier. Der er ialt utdelt stipendier til 9 læger og 3 tandlæger.

Veterinærstipendium.

For at gi en veterinærofficer anledning til at gjøre veterinærvidenskabelige studier paa krigsskuepladsen har departementet av nøytralitetsvernets midler stillet kr. 800,00 til raadighet.

Den tyske regjering har aapnet adgang for en norsk veterinærofficer til at gjøre saadanne studier ved den tyske vestfront.

stipendiet er tildelt en av de fastlønnede veterinærpremierløytnanter.

Trykningsutgifter.

Til trykning av politirapporter,

som benyttes ved kontrol av reisende paa jernbanene, er medgaat kr. 500,00.

Til trykning av karter til Soldatens bok

er der som følge av bokens utdeling til de ved nøytralitetsvernet tjenstgjørende avdelinger — rekruttskoler og ekstraordinære garnisonsavdelinger — tillatt anvendt kr. 650,00.

Bidrag til soldathjem.

For at sette soldathjemmet paa Haøen for Tønsberg befæstninger istand til at drive sin virksomhet under nøytralitetsvakten vinteren 1915—16 har departementet, da det er oplyst, at hjemmets økonomi var daarlig, fundet at burde tilstaa det et ekstraordinært bidrag til hjemmets vedlikehold av kr. 600,00 én gang for alle.

Departementet har likeledes fundet at maatte yde bidrag til drift av et midlertidig soldathjem paa Agdenes befæstninger, hvor et saadant paa grund av de meget knappe indkvarteringsforhold og det veirhaarde klima maa ansees i særlig grad paa-krævet. Til start av et saadant hjem (indkjøp av inventar m. v.) har man samtykket i, at der utbetales et beløp av kr. 500,00, hvorhos der som bidrag til husleie, lys, brænde og rengjøring ydes kr. 80,00 pr. maaned, saalænge den ekstraordinære indkaldelse til nøytralitetsvernstjeneste varer og paa betingelse av, at hjemmets bestyrer bistaar med den geistlige betjening av befæstningenes personel uten særskilt godtgjørelse av det offentlige.

Angaaende utgiftene.

Da samtlige forføininger, som foran er nævnt, er begrundet i opretholdelsen av et efter vore forhold betryggende nøytralitetsvern eller foranlediget ved forføininger til fremme av landets krigsberedskap, er disse utgifter bestemt utredet av de til nøytralitetsvernet bevilgede midler.

De av militæretatens regnskapsførere utbetalte beløp til nøytralitetsvernet har utgjort:

Fra 1ste juli til utgangen av december 1915:

a. til hæren	ca. kr. 7 000 000,00
b. » flaaen	» » 4 100 000,00

Tilsammen . . . ca. kr. 11 100 000,00

Fra krigens begyndelse i august 1914 til utgangen av juni 1915 er ifølge tidligere opgaver medgaat:

a. til hæren	kr. 14 000 000,00
b. » flaaen	» 8 000 000,00
	<u>» 22 000 000,00</u>
	<u>kr. 33 100 000,00</u>

Desuten er til de foran omhandlede forføininger disponert et beløp av ca. 4 millioner kroner, som endnu ikke er utbetalt.

Bilagsfortegnelse.

- Bilag 1. Kgl. resol. 16/4 1915 om godkjendelse av forføininger, truffet vedrørende nøytralitetsvernet.
- » 2. Grafisk tablaa over vaabenøvelserne 1915.
  - » 3. Kgl. resol. 10/12 1915 om nye ekstraordinære garnisonsavdelinger paa kystbefæstningene.
  - » 4. » » 23/7 » om indkvarteringsarbeider paa Oscarsborg.
  - » 5. » » 24/9 » om vandforsyning Kristiansand og Agdenes.
  - » 6. » » 29/10 » om aeroplanfabrik paa Kjeller.
  - » 7. » » 24/6 » om magasinplads sanitetsmateriel i Bergen og vand- og kloakledning paa Odderøen.
  - » 8. » » 1/10 » om kul og koks til Fossumavsnittet.
  - » 9. » » 18/6 » om medikamenter til Kristiansand og Bergen.
  - » 10. » » 29/10 » om utvidelse av Kongsberg vaabenfabrik.
  - » 11. » » 10/9 » om — » Raufoss patronfabrik.
  - » 12. » » 27/8 » om anlæg av metalsmelteri paa Raufoss.
  - » 13. » » 19/2 » om indkaldelse av sjøvernepligtige av aarsklassen 1915.
  - » 14. » » 3/9 » om — » — » — 1916.
  - » 15. » » 10/12 » om nybygning til marinen.
  - » 16. » » 1/10 » om nedsættelse av vernepligtsalderen.
  - » 17. » » 30/8 » om — » krigsforsyningskommission.
  - » 18. » » 23/12 » om — » lokale krigsforsyningskommissioner.
  - » 19. » » 16/7 » om stipendier for læger og tandlæger.
-

Bilag 1.**Gjenpart**

av den til grund for kgl. resol. av 16de april 1915 liggende indstilling angaaende godkjendelse av de av Forsvarsdepartementet vedrørende nøytralitetsvernet truffne forføyninger siden den i St. med. nr. 10 (1914) givne redegjørelse.

Indholdsfortegnelse.

	Side.
Indledning	38
A. Hæren.	
1. Vedrørende nøytralitetsvernets avdelinger	38
a. Indkvartering av nøytralitetsvernet	38
b. Artilleriavdelingen til bevogtning av «Berlin»	39
c. Maskinister til Agdenes befæstninger	39
d. Avsnitschef Svelvik befæstninger	39
2. Vedrørende vaabenøvelserne i 1915	40
a. Vaabenøvelserne ved kystbefæstningene	40
b. Infanteriets rekruttskoler	40
c. Regimenthornblæserne i rekruttskolen	40
d. Utbedring av barakker	40
3. Vedrørende befalskurser for landvernet	40
a. Instruksjonskurser ved de til nøytralitetsvern indkaldte landvernskompanier av infanteriet	40
b. Kurser for infanteriets landvernsbefal	41
4. Diverse anskaffelser og foranstaltninger	41
a. Vedrørende intendanturen	41
b. Anskaffelse og leie av baatmateriel til befæstninger	41
c. Vedrørende anskaffelse av lyskastere	42
1. Til Bergens befæstninger	42
2. » fæstningernes bevogtningsfartøier	42
3. » Kristiansands forsvar (landfrontene)	42
4. » bevogtning av «Berlin»	42
5. » kulspidser til fæstningernes lyskastere	42
d. Vedrørende artillerimateriel	43
1. Diverse materiel for positionsartilleriet	43
2. Ammunitionsvogner for fæstningshaubitsene	43
3. Bergartillerimateriel	43
e. Kul til befæstningene	43
f. Oljer til — —	43
g. Oscarsborgs minevæsen	43
h. Anskaffelse av ski	44
i. Anskaffelse av signalmateriel paa Oscarsborg	44
j. Dreierbænk til Bergens befæstningers signalverksted	44
k. Felttelefonmateriel	44
l. Indlægning av elektrisk lys	44
m. Telegrafmateriel	44
n. Skur for fæstningslasaretter	44

	Side.
o. Indhegning av ammunitionsmagasiner m. v.	44
p. Flyvevæsenet	44
q. Inspektion av magasinvagter	45
r. Rekognosceringer ved Oscarsborg med Svelvik	45
s. Anskaffelse av 2 skrivemaskiner	45
t. Anskaffelse av musikaler	45
u. Indbinding av bøker	45
v. Lønstillæg til postaapneren i Hommelvik	45
w. Ekstraordinære utskrivningsmøter i 1.--3. brigade	45
x. Mobiliseringsforberedelser ved jernbanen	46
y. Vedrørende utgiftene	46

B. Marinen.

1. Vedrørende personellet	46
2. —>— materiellet	47
3. —>— foreøkelse av marinens forraad	47
4. Foranstaltninger mot drivende miner	48
5. Vedrørende utgiftene	48

Redegjørelse for endel forføininger, hvortil utgiftene er bestemt utredet av de til nøytralitetsvernet bevilgede midler.

I St. prp. nr. 34 (1915) anførte departementet, at det ogsaa i fremtiden vilde være nødvendig for departementet at kunne disponere de fornødne beløp til bestridelse av de med nøytralitetsvakten fremdeles forbundne utgifter, idet det selvsagt vilde være ganske umulig at æske Stortingets bevilgning for hver enkelt gang.

Der er derhos i ovennævnte proposition foreslaat, at regjeringen bemyndiges til av statskassens midler at anvende et beløp av indtil 10 millioner kroner til dækkelse av de utgifter, som indtil utgangen av indeværende termin maa antages at ville være forbundet med den fortsatte opretholdelse av et efter den krigspolitiske situation avpasset nøytralitetsvern.

I det følgende tillater departementet sig at gi en oversigt over de væsentligste av de forføininger, som er truffet siden den i St. med. nr. 10 (1914) givne redegjørelse, og hvortil utgiftene er bestemt utredet av de til nøytralitetsvernet bevilgede midler.

A. Hæren.

1. Vedrørende nøytralitetsvernets avdelinger.

a. Indkvartering av nøytralitetsvernet.

Det har været nødvendig paa forskjellig vis at bedre vinterunderbringelsesforholdene ved nøytralitetsvernets avdelinger. Særlig gjælder dette de i

Kristiansand

stationerte avdelinger, hvor der fra sanitets side er fremkommet endel klager.

Der er leiet en forsamlingsaal, hvor sol-

datene i sine fristunder kan opholde sig — utgift kr. 250,00 pr. maaned.

Endvidere er opført et kjøkken for bergbatteriet for kr. 4200,00 og ekserserhuset, hvor endel av styrken er indkvartert, er reparert for kr. 4000,00.

Tønsberg befæstninger.

Til istandbringelse av rum for syke mandskaper paa Sundaasen er anvendt kr. 500,00.

Endvidere er kr. 1050,00 tillatt anvendt til indredning av kanonskur til beboelse, samt til utbedring av stationshuset i Vrængen og bryggen sammesteds.

Oscarsborg.

Det har været nødvendig at leie yderligere et par rum i Drøbak for underofficersskolen, hvis lokaler er anvendt til underbringelse for nøytralitetsvernet.

Utgiften hermed andrar til kr. 70,00 pr. maaned.

For at bedre indkvarteringen for en del i gymnastiksalen indkvarterte mandskaper er opsat bislag foran dørene. Utgift kr. 500,00.

Til opførelse av latrine ved haubitzbatteriet samt anskaffelse av endel verktøi til ingeniørdetachmentet er anvendt kr. 1150,00.

Agdenes.

Paa grund av en av departementet bestemt omordning av bevogtningsforholdene ved Agdenes har det været nødvendig at opføre en leirhytte ved Smellingen og derfra at etablere telefonforbindelse med befæstningene.

Utgiften hermed er anslaat til kr. 3 000,00.

De samlede utgifter en gang for alle til de her omhandlede foranstaltninger beløper sig til kr. 13 250,00, hvortil kommer leieutgifter kr. 320,00 pr. maaned.

Til diverse mindre arbeider paa de forskjellige befæstninger er desuten ialt anvendt kr. 2 280,00.

b. *Artilleriavdelingen i Trondhjem.*

Ved en foretat prøve viste det sig, at den artilleriavdeling, som var opsat i Trondhjem til bevogtning av den i Hommelvik liggende tyske hjelpekrydser «Berlin», og til hvilken avdeling der ikke var indkaldt bespænding, vilde komme til at bruke 8 timer fra opsætningsordrens utstedelse, før den kunde paaregnes at være i Hommelvik. Av hensyn til avdelingens vaktberedskap fandt departementet derfor i skrivelse av 30te januar 1915 at maatte bestemme, at der skulde indkaldes hester til nævnte avdeling og da fortrinsvis av de i det trondhjemske utstationerte hester.

Samtidig hermed bestemte departementet, at der — for at avhjelpe den følelige mangel paa ulønnet underbefal, som der var ved feltartilleriregiment nr. 3 — ved ovennævnte indkaldte artilleriavdeling skulde anordnes et 3 maaneders korporalkursus, i hvilket skulde indbeordres indtil 30 dertil skikkede og villige mandskaper av aarsklassen 1914, som nævnte aar hadde gjennomgaat rekruttskole og regimentssamling. De skulde samtidig danne vaktavdeling.

Efter avsluttet kursus skal de godkjendte elever beskikkes til utskrevne korporaler og tilpligtes at tjenstgjøre som saadanne i regimentssamlingen 1915, hvorefter de er tjenestefri i fred.

Til kurset er indbeordret 1 kaptein, 2 premierløytnanter og 1 à 2 underofficerer som instruktører.

Samtlige hermed forbundne utgifter er forutsat utredet av de til nøytralitetsvernet bevilgede midler.

c. *Maskinister til Agdenes befæstninger.*

For at skaffe de to paa Agdenes befæstninger tjenstgjørende maskinister nogen avløsning, da de i lengden ikke kunde holde ut at tjenstgjøre i maskinstationen hver nat, har departementet under 13de mars 1915 maattet samtykke i, at der — saalænge nøytralitetsvern er opsat paa befæstningen — kan engageres saa mange maskinister, at der ialt — iberegnet de utskrevne — blir 4 maskinister.

Herved blev man ogsaa istand til at faa utnyttet den ene av befæstningenes dampskibe «Bjørnen» til utførelse av varetransporter, hvorved der indspares ikke saa smaa beløp for staten, idet den ene av maskinistene skal betjene maskinen paa «Bjørnen».

Utgiften ved indbeordringen av de 2 maskinister er bestemt utredet av de til nøytralitetsvernet bevilgede midler.

d. *Avsnitschef Svelvik befæstninger.*

Kaptein Walth, som efter oberstløytnant Andersens frabeordring var beordret til midlertidig kommandant paa Tønsberg befæstninger, blev utnævnt til major i fæstningsartilleriet og beordret som minedirektør fra 1ste mars 1915 og maatte derfor avløses som kommandant paa nævnte befæstninger. Som saadan blev chefen for 3dje fæstningskompani, kaptein B. Eriksen, beordret til fra 1ste mars d. a. midlertidig at forrette.

Som følge herav har departementet under 29de mars 1915 samtykket i utredelsen av de utgifter, som er forbundet med, at chefen for 4de fæstningskompani, kaptein F. Jacobsen, blev beordret som avsnitschef ved Svelvik befæstninger istedetfor kaptein Eriksen.

Som saadan blev kapteinen midlertidig beordret til at overta 3dje fæstningskompani, hvorfor han i kompanibestyrelse blev tilstaat kr. 30,00 pr. maaned.

4de fæstningskompani blev samtidig beordret overtat av kompaniets premierløytnant, som herfor blev tilstaat kr. 30,00 pr. maaned.

Disse utgifter blev bestemt utredet av de til nøytralitetsvernet bevilgede midler.

2. Vedrørende vaabenøvelserne i 1915.

a. *Vaabenøvelserne ved kystbefæstningene.*

Under forutsætning av, at den nuværende krigspolitiske situation vedvarer, har Kommanderende General efter konference med Forsvarsdepartementet bestemt følgende vedrørende vaabenøvelserne ved kystbefæstningene:

1. At aarets rekrutter beholdes inde til tjeneste ved nøytralitetsvernet $1\frac{1}{2}$ maaned utover tjenesten i rekrutskole og regimentssamling, o: 165 dages sammenhengende tjeneste.

Rekruttene indgaar i nøytralitetsvernet efter 30 dages tjeneste.

2. At vintergarnisonskontingenten, som er færdig med sin ordinære tjeneste 15de mars d. a., likeledes holdes inde til yderligere tjeneste en vaktørn paa $1\frac{1}{2}$ maaned.

3. At de ældre aarsklasser, som iaar skal gjennomgaa regimentssamling, indkaldes til $2\frac{1}{2}$ maanedes sammenhengende tjeneste ved nøytralitetsvernet. Indkaldelsen sker efter generalinspektørens nærmere bestemmelse til tider, der passer med ordningen av avløsningene.

Derved vil ekstraordinær indkaldelse av ældre tjenstfri mandskaper i et tilsvarende tidsrum undgaaes.

b. *Infanteriets rekrutskoler.*

For, under de nuværende vanskelige forhold at kunne utnytte de forlængede rekrutskoler paa en fuldt rationel maate har departementet under 4de mars 1915 bestemt, at infanteriets regimentschefer ved de regimenter, hvor rekrutskoler holdes samtidig for alle 3 bataljoner, blir beordret som chefer for rekrutskolen i dennes 42 sidste dage. Vedkommende regimentschefer er tillatt medta adjutant, intendant og det øvrige i rekrutskolen beordrede administrationspersonel.

Ved de øvrige infanteriregimenter (selv-

stændige bataljoner) skal regimentschefen (bataljonschefen) foreta indtil 4 inspektions- og mønstringsreiser i rekrutskolens 42 sidste dage. Regimentsintendanten er forutsat beordret i den forlængede rekrutskole kun i det absolut nødvendige antal dage.

Derhos har departementet samtykket i, at det til specialisternes utdannelse nødvendige befal tillates indbeordret i det antal dage, som er bestemt for specialisternes utdannelse, som er forutsat hovedsagelig at foregaa i rekrutskolens 42 sidste dage.

Samtlige hermed forbundne merutgifter er forutsat utredet av de til nøytralitetsvernet bevilgede midler.

c. *Regimentshornblæserne (-trompeterne) i rekrutskolen.*

Paa grund av rekrutskolernes forlængelse har departementet samtykket i, at regimentshornblæserne (-trompeterne) kan beordres i rekrutskolen i indtil 50 dage istedetfor normalt i 30 dage av hensyn til de uttagne nye hornblæseres utdannelse.

Merutgiften hermed er forutsat utredet av de til nøytralitetsvernet bevilgede midler.

d. *Utbedring av barakker.*

Da rekrutskolene paa Helgelandsmoen og Heistadmoen paa grund av situationen er bestemt at skulle begynde 12te april, har departementet maattet gi tilladelse til at utstyre barakkerne med ovner samt tette vægger og gulv for at gjøre disse nogenlunde beboelige paa denne tid av aaret. Utgiftene hermed kan endnu ikke opgives.

3. Vedrørende befalskurser for landvernet.

a. *Instruktionskurser ved de til nøytralitetsvern indkaldte landvernskompanier av infanteriet.*

For at orientere befalet ved de til nøytralitetsvern indkaldte landvernskompanier saavel med hensyn til gjældende reglementer som til de for vedkommende kompani opgjorte direktiver for dets taktiske optræden m. v. har Forsvarsdepartementet samtykket i, at der forut for vedkommende kom-

panis opsætning blir avholdt et 3 dages instruktionskursus for det ved kompaniet tjenstgjørende befa.

Utgiftene, som man endnu ikke har opgave over, er forutsat utredet av de til nøytralitetsvernet bevilgede midler.

b. *Kurser for infanteriets landvernsbefal.*

For at ogsaa befalet ved de landvernskompanier av infanteriet, som ikke har været eller i den nærmeste fremtid vil bli indkaldt til nøytralitetsvern, skulde bli orientert i gjældende reglementer, bestemmelser og direktiver, bestemte departementet under 30te januar 1915, at der snarest skulde avholdes et 15 dages kursus paa følgende steder:

I Fredrikstad for landvernskompaniene av Smaalenenes og Vestre Akershus infanteriregimenter samt for Jægerkorpset, i Elverum eller Kongsvinger (efter Kommanderende Generals nærmere bestemmelse) for landvernskompaniene av Østre Akershus infanteriregiment samt for 13de og 15de kompani av Østplandenes infanteriregiment, og paa Oscarsborg — Drøbak for 14de, 16de, 17de og 18de kompani av Østplandenes infanteriregiment samt for 17de og 18de kompani av Vestplandenes infanteriregiment.

I kursene blev beordret:

Som elever: Kompanichefer av ulønnet officers eller underofficers grad, kvartermestere og kompanienes administrationsunderofficerer.

I de 6 sidste dage blev beordret landvernsbataljonschefer og fastlønnede eller pensionerte kapteiner (kompanichefer). Disse blev ogsaa benyttet som lærere.

Som lærere blev pr. kursus beordret:

- 1 regimentschef eller dertil særlig skikket stabsofficer,
- 1 generalstabsofficer (fortrinnsvis vedkommende stabschef),
- 1 kaptein eller premierløytnant av infanteriet,
- 1 officer som lærer i skytelære m. v. i nogen dage.

Som leder av kurset paa Oscarsborg

blev beordret generalmajor Lowzow samt som stabschef den for Oscarsborgs forsvar dertil utseedede officer. Til dette kursus blev ogsaa tillatt beordret officerer av fæstningsartilleriet i den utstrækning dette fandtes formaalstjenlig.

Utgiftene hermed — som var anslaaet til ca. kr. 9 000,00 — er forutsat utredet av de til nøytralitetsvernet bevilgede midler.

4. **Diverse anskaffelser og foranstaltninger.**

a. *Vedrørende intendanturen.*

Som nævnt paa side 11 i St. med. nr. 10 (1914) har militæretaten for at sikre oparbeidelsen av de fornødne beklædningsgjensstande maattet medvirke til sikring av uldtilførselen til landet. Man har overtat uld til et beløp av kr. 623 441,00 efter en gjennomsnittspris av kr. 2,89 pr. kg.

Dette uldkjøp vil militæretaten faa dækket dels ved, at størsteparten overtages av fabrikker, som har paatat sig leveranse av klæde til armeen, mens resten sælges til andre fabrikker. Al overdragelse er basert paa, at militæretaten faar sit utlæg til ulden fuldt ut refundert.

En større del av intendanturens anskaffelser av beklædning og utrustning vil bli at postere ekstraordinært, dels paa grund av nøytralitetsvernets slitage regnet efter vanlige satser for beklædningen, dels paa grund av ekstraordinært høie priser og dels som følge av, at beholdningene ved forskjellige avdelinger har maattet økes.

For at sikre formalingen av lagret korn paa forskjellige steder i de nordlige landsdele har departementet tillatt anskaffet fire kverner med motorer til et samlet beløp av ca. kr. 7 000,00.

b. *Anskaffelse og leie av baatmateriel ved befæstningene.*

1. *Motorbaater m. v.*

Paa grund av manglende baatmateriel ved Bergens befæstninger har departementet overensstemmende med fæstningsartilleriets forslag git samtykke til anskaff-

felse av en motorbaat for indtil kr. 1 900,00 til bruk for befæstningenes signalavdeling.

Videre er der overensstemmende med fæstningsartilleriets forslag git tilladelse til leie av en motorbaat ved Fredrikstad mineforsvar for kr. 10,00 pr. dag.

Efter forslag av fæstningsartilleriet er der git tilladelse til leie av en motorskøite ved Oscarsborg med Svelvik for ca. kr. 100,00 pr. dag inklusive leieutgiften til en tidligere leiet slæpebaat ved nævnte befæstninger.

2. Dampbaater m. v.

Den Agdenes tildelte dampbaat «Kvarven» var helt utjenlig for sit øiemed, særlig ved vintertid under de stormfulde veirforhold ved indløpet til Trondhjemsfjorden.

Dette har i flere aar været sterkt fremholdt av fæstningsartilleriet, hvortil ogsaa Stortingets militærkomite har sluttet sig (kfr. Indst. S. X. 1912, side 49).

Paa foranledning av departementet og overensstemmende med fæstningsartilleriets forslag er der av M. Thams & Co., Trondhjem, til disse befæstninger indkjøpt dampbaaten «Bjørnen» for kr. 26 000,00, idet man under den nuværende situation fandt det uforsvarlig ikke snarest mulig at skaffe befæstningene en for forholdene skikket baat. «Bjørnen» gjør nu samtidig tjeneste som bevogtningsfartøi, hvorved antallet av leiede bevogtningsfartøier har kunnet indskrænkes i tilsvarende grad.

Den herved indsparte leie av 1 bevogtningsfartøi kan anslaaes til ca. kr. 1 850,00 pr. maaned.

c. Vedrørende anskaffelse av lyskastere.

1. Lyskastere m. v. til Bergens befæstninger.

Til bevogtningen av Herlø sund ved Bergens ytre befæstninger er git tilladelse til kjøp av en lyskaster for acetylen- og surstoffdrift for kr. 3 600,00 med tilbehør, samt leie av en motorbaat. Denne anordning er iverksat for at undgaa yderligere leie av

større bevogtningsfartøier, hvilket i tilfælde vilde ha medført betydelig større utgifter.

2. Lyskastere til fæstningenes bevogtningsfartøier.

Overensstemmende med indkomne forslag har departementet git tilladelse til anskaffelse av «Eureka» lyskastere i følgende antal:

- a. Oscarsborg med Svelvik 3 stk. for kr. 1 350,00 samt 1 stk. svensk type S B — 1400 for kr. 3 500,00.
- b. Kristiansand 6 stk. for kr. 3 200,00.
- c. Bergen 11 stk. for kr. 5 720,00.
- d. Agdenes 5 stk. for kr. 2 600,00 (herav 1 til dampskibet «Bjørnen».

Disse anskaffelser maatte som følge av de skjærpede bestemmelser om adgang til krigshavnene (kfr. vedliggende bilag) av hensyn til en effektiv bevogtning ved kystbefæstningene iverksættes snarest mulig.

3. Lyskastere til Kristiansands forsvar (landfrontene).

Der er av forsvarschefen i Kristiansand med tilslutning av Kommanderende General fremholdt sterkt nødvendigheten av at tildele forsvarets landfronter belysningsmidler.

Departementet har derfor foreløbig git tilladelse til anskaffelse av 2 stk. «Eureka» lyskastere (til prøve) for indtil kr. 1 100,00.

4. Bevogtning av hjelpekrydsere «Berlin».

Til hjelp ved bevogtningen av nævnte hjelpekrydser er der stillet til disposition indtil kr. 1 040,00 til anskaffelse av 2 stk. «Eureka» lyskastere samt indtil kr. 3 500,00 til anskaffelse av 1 stk. lyskaster (svensk type S B — 1400).

5. Kulspidser til fæstningenes lyskastere.

Til erstatning av det daglige forbruk av kulspidser ved befæstningenes lyskastere i 1ste halvaar 1915 er stillet til fæstningsartilleriets disposition kr. 5 000,00.

d. *Vedrørende artillerimateriel.*

1. Diverse materiel for positionsartilleriet.

Ved kgl. resol. av 10de oktober 1914 blev bl. a. tillatt anvendt til diverse materiel for positionsartilleriet kr. 90 000,00 (jfr. St. med. nr. 10, 1914, side 11—12).

Paa grund av prisenes stigning, der for enkelte tings vedkommende, f. eks. lærtøi, saler m. v. har været voldsom, vil ifølge indmelding fra generalinspektøren for feltartilleriet de planlagte anskaffelser medføre en utgift av kr. 117 500,00 istedetfor som forutsat kr. 90 000,00.

Overensstemmende med forutsætningen for den kgl. resol. har departementet av hensyn til positionsartilleriets mobiliseringsberedskap fundet at maatte approbere som overskridelse omhandlede merutgift paa kr. 27 500,00.

2. Ammunitionsvogner for felt-
haubitserne.

Ved kgl. resol. av 10de oktober 1914 (jfr. St. med. nr. 10, side 11—12) blev bl. a. tillatt anvendt til ammunitionsvogner for felthaubitserne kr. 90 000,00.

Den 18de januar iaar indmeldte generalfelttøimesteren, at vognene, der anskaffes ved indenlandsk verksted, paa grund av de dyre tider og vanskelighetene ved at skaffe egnede raamaterialer m. v. vil bli dyrere end forutsat, saaledes at det hele beløp vil bli overskredet med kr. 11 000,00.

Overensstemmende med forutsætningen for den kgl. resol. har departementet fundet at maatte approbere som overskridelse omhandlede merutgift paa kr. 11 000,00.

3. Bergartillerimateriel.

Bergartilleriet mangler endnu kanoner til opsætning av 3 batterier foruten depoter, idet der i henhold til de givne bevilgninger endnu ikke er færdig mere end 12 kanoner av det nye materiel.

Man er derfor nødt til at regne med at maatte opsætte søndenfjeldske batterier av

det ældre materiel ved nøytralitetsvernet saavel i Kristiansand som i Bergen.

Overensstemmende med forslag fra generalinspektøren for feltartilleriet har departementet som følge herav maattet samtykke i anskaffelse av 12 stk. retteflater for at disse batterier kan bli utstyrt for indirekte skytning.

Anskaffelsen vil koste ca. kr. 1 200,00.

e. *Kul til befæstningene.*

Til erstatning av det daglige forbruk av kul ved befæstningene har departementet overensstemmende med fæstningsartilleriets forslag bestemt, at der anskaffes ved:

1. Oscarsborg med Svelvik 600 tons straks og 600 tons efter 6 maaneder (fra midten av mars).
2. Tønsberg befæstninger ca. 200 tons omkring mai maaned.
3. Kristiansands befæstninger ca. 300 tons omkring mai maaned.
4. Agdenes befæstninger ca. 500 tons omkring mai maaned.
5. Fredrikstad mineforsvar ca. 50 tons omkring mai.

Utgiften at utrede av midler vedrørende nøytralitetsvernet.

f. *Oljer til befæstningene.*

Fra det tyske transportdampskib «Brandenburg» (oplagt i Trondhjem) er der bl. a. indkjøpt til bruk for befæstningene 36 fat maskinolje og 2 fat colzaolje til en pris av 36 øre pr. kg., utgiften ca. kr. 2 300,00 postert paa kap. 10, nøytralitetsvernet.

Indkjøpet er foretat fordi oljerne tiltrænges under nøytralitetsvernet utover sommeren og høsten, og fordi man ved at benytte denne anledning fik omhandlede varer meget billig.

g. *Oscarsborg minevæsen.*

Overensstemmende med fæstningsartilleriets forslag — tiltraadt av Kommanderende General — har departementet samtykket i nedgravning av samt sand- og stenfylling over endel kobber ved minevæsenets kabelindtak paa Oscarsborg — hvortil

der er stillet til disposition indtil kr. 900,00 av midler vedrørende nøytralitetsvernet.

Arbeidet var nødvendig som en yderligere foranstaltning mot ødelæggelse av disse kabelindtak.

h. *Anskaffelse av ski.*

Overensstemmende med et av fæstningsartilleriet anbefalt forslag fra kommandanten paa Agdenes befæstninger har departementet tillatt anskaffet til bruk for befæstningsstyrken 50 par ski, hvilken anskaffelse ansaaes paakrævet for patruljetjenesten om vinteren, samt for øvelserne i det i vinter avholdte befalskursus.

Utgiften andrar til ca. kr. 1 000,00.

i. *Anskaffelse til signalverksted paa Oscarsborg.*

Departementet har overensstemmende med fæstningsartilleriets forslag tillatt anskaffelse av 1 dreierbænk, 1 boremaskin og 1 elektromotor til signalavdelingen paa Oscarsborg.

Anskaffelsen var nødvendig forat fæstningen kunde sættes istand til selv at foreta mindre reparationer paa stedet, hvilket særlig har været nødvendig under den langvarige tjeneste ved nøytralitetsvernet med den derav følgende sterke slitage av materiellet.

At sende materiellet eksempelvis til Kristiania for reparation ved enhver anledning er uhensigtsmæssig, uøkonomisk, og under den nuværende situation uforsvarlig, da materiellet paa kortest mulig tid atter maa være disponibelt ved fæstningen.

Utgiften andrar til ca. kr. 1 200,00.

j. *Dreierbænk til Bergens befæstningers signalverksted.*

Ny dreierbænk til Bergens befæstningers signalverksted er anskaffet. Den ældre var utslitt og omtrent ubrukbar, hvorfor den av hensyn til nøytralitetsvernet maatte utskiftes.

Utgift indtil kr. 850,00.

k. *Felttelefonmateriel.*

For at muliggjøre et effektivt vakthold ved Agdenes befæstninger har departementet overensstemmende med Kommanderende Generals forslag maattet tillate anskaffet det fornødne felttelefonmateriel til et kostende av ca. kr. 2 800,00.

l. *Indlægning av elektrisk lys.*

Den i St. med. nr. 10, 1914, side 10, omhandlede overdækning av voldgangen bak haubitzbatteriet paa Odderøen har medført nødvendigheten av at gangen oplyses.

Den tidligere lysledning til batteriet maatte derhos utbedres og delvis fornyes. Utgiftene hermed beløper sig til kr. 1 050,00.

m. *Telegrafmateriel.*

Til anskaffelse av endel linjemateriel til etappetelegrafen er anvendt kr. 200,00.

n. *Skur for fæstningslasaretter.*

Der er i løpet av vinteren anskaffet adskillig sanitetsmateriel for befæstningene. Ved Oscarsborg, Agdenes og Tønsberg befæstninger findes imidlertid ingen plads for de fæstningslasaretter, der skal lagres paa disse steder.

Departementet har derfor stillet til disposition kr. 9 200,00 til opførelse av skur for fæstningslasaretter paa Oscarsborg og Agdenes. Tønsberg befæstningers feltlasaretter indmagasineres foreløbig enten i Tønsberg eller paa Oscarsborg.

o. *Indhegning av ammunitionsmagasiner m. v.*

Til indgjærding av positionsartilleriets ammunitionsmagasin paa Skar er tillatt anvendt kr. 500,00 samt til indhegning ved Kongsberg vaabenfabrik og Raufoss patronfabrik av omraader indenfor hvilke det er forbudt at færdes i henhold til kgl. resol. av 6te november 1914, tilsammen kr. 5 500,00.

p. *Flyvevæsenet.*

Da det under den nuværende situation er vanskelig at skaffe det nødvendige ma-

teriale til flyvevæsenet fra utlandet, og da denne tilførsel naarsomhelst kan bli helt stoppet, har departementet overensstemmende med generalfelttøimesterens forslag git tilladelse til anskaffelse av en nødtørfdig mobiliseringsbeholdning av reservemateriel til flyvevæsenet for indtil kr. 10 000,00.

q. *Inspektion av magasinvakter.*

Foranlediget ved at der har fundet flere indbrudsforsøk sted ved enkelte av magasinerne har departementet under 2den januar 1915 bestemt, at magasinvakterne i den nødvendige utstrækning skulde inspiceres ved vedkommende regimenters forsorg ved en av de nærmestboende fastlønnede befalingsmænd, hvor dette maatte ansees paa krævet. Utgiften hermed — som man imidlertid endnu ikke har oversigt over — er forutsat utredet av de til nøytralitetsvernet bevilgede midler.

r. *Rekognosceringer ved Oscarsborg med Svelvik.*

Departementet har samtykket i, at kr. 293,05, som er medgaaet til utførelse av endel av forsvarschefen ledede specialrekognosceringer ved Oscarsborg med Svelvik, blir utredet av de til nøytralitetsvernet bevilgede midler.

s. *Anskaffelse av skrivemaskiner:*

1. *Til militærattachéen i Petrograd.*

Da den ved den norske legation i Petrograd værende skrivemaskine paa grund av krisen var saa sterkt benyttet, at militærattachéen i dyre domme hadde maattet leie en saadan for at kunne faa skrevet sine rapporter, har departementet samtykket i, at der for militærattachéen blev indkjøpt en skrivemaskine.

Utgiften hermed — kr. 350,00 — blev bestemt utredet av nøytralitetsvernets midler.

2. *Til Tønsberg befæstningers kommandantskap.*

Paa grund av den ved krisen forarsakede økede arbeidsmengde ved Tønsberg

befæstninger har kommandanten maattet leie en skrivemaskine. Da det i længden vilde være mere økonomisk for staten at kjøpe en skrivemaskine, har departementet i skrivelse av 12te februar 1915 tillatt, at den leiede skrivemaskine indkjøpes mot fradrag i leieavgiften.

Utgiften hermed — kr. 400,00 — blev bestemt utredet av bevilgningen til nøytralitetsvernet.

t. *Anskaffelse av musikaler.*

For at skaffe musikkorpset paa Oscarsborg med Svelvik en nødtørfdig supplerings av instrumenter og noter har departementet under 9de februar 1915 samtykket i, at kr. 200,00, som er forutsat utredet av nøytralitetsvernets midler, anvendes til anskaffelse av noter og musikinstrumenter.

u. *Indbinding av bøker.*

For at bevare endel bøker av blivende værd, som er blit forært Oscarsborgs garnisonsbibliotek til bruk for de til nøytralitetsvern indkaldte tropper, har departementet under 27de februar 1915 samtykket i, at der av nøytralitetsvernets midler tillates anvendt indtil kr. 300,00 til indbinding av disse bøker i ganske enkle og billige bind.

v. *Lønstillæg til poståpneren i Hommelvik.*

Foranlediget ved en henvendelse fra Departementet for de offentlige Arbeider, poststyrelsen, har dette departement under 24de mars 1915 samtykket i, at et ekstraordinært lønstillæg — kr. 250,00 aarlig — som poståpneren i Hommelvik fra 1ste januar 1915 er tilstaaet av poststyrelsen for det ham paaførte merarbeide ved den tyske hjelpekrydser «Berlin»s henliggen i Hommelvik, skulde refunderes poststyrelsen av militæretaten.

Utgiften er forutsat utredet av nøytralitetsvernets midler, og kun saalænge de ekstraordinære forhold paa stedet vedvarer.

w. *Ekstraordinære utskrivningsmøter i 1ste—3dje brigade.*

Som av dette departements chef oplyst under debatten om vaabenøvelsernes forlæn-

gelse i 1915 (St. prp. nr. 28, 1915, og Militærkomiteens indstilling til samme) har departementet truffet forføining til, at de 22-årige mandskaper i 1ste—3dje brigade iaar blir utskrevet. I den anledning har man under 29de januar 1915 stillet indtil kr. 30 000,00 til generalkrigskommissærens disposition til avholdelse av ekstraordinære utskrivningsmøter i 1ste, 2den og 3dje brigades distrikter for mandskaper, født i 1893, idet departementet paa grund av forholdene har fundet det nødvendig at holde adgangen aapen til at indkalde disse mandskaper til tjeneste allerede iaar.

x. Mobiliseringsforberedelser ved jernbanen.

I skrivelse til Generalstaben av 4de august 1914 har hovedstyret for Norges statsbaner fremholdt, at man — for at ha fuld sikkerhet for at transportplanerne for mobilisering skal kunne overholdes — paa forhaand bør ha igangsatt endel arbeider bl. a. forlængelse av krydsningsspor ved enkelte militært viktige stationer.

Overensstemmende med et fra Generalstaben indsendt forslag, som blev tiltraadt av dette departement, har Departementet for de offentlige Arbeider latt iverksætte følgende arbeider:

Utvidelse av krydsningssporene ved Spydeberg og Slitu til et beløp av	kr. 13 300,00
« Tomter og Fredrikstad til et beløp av	« 11 300,00

Tilsammen kr. 24 600,00 som forutsættes utredet av et beløp, stort kr. 25 000,00, som av dette departement under 9de september 1914 var stillet til generalstabens raadighet i omhandlede øiemed.

Under 24de februar 1915 har dette departement bestemt, at dette beløp skal posteres paa bevilgningen til nøytralitetsvernet.

y. Vedrørende utgiftene.

I henhold til oppgave fra generalintendanten stiller utgiftene ved nøytralitetsvernet til og med januar 1915 sig saaledes:

Maaned.	Løpende utgifter.	En gangs utgifter.	Sum.
August	790 000,00	100 000,00	890 000,00
September	820 000,00	20 000,00	840 000,00
Oktober	690 000,00	15 000,00	705 000,00
November	810 000,00	50 000,00	860 000,00*)
December	790 000,00	60 000,00	850 000,00
Januar	705 000,00	45 000,00	750 000,00
Tilsammen	4 605 000,00	290 000,00	4 895 000,00

B. Marinen.

1. Vedrørende personellet.

Siden dette aars begyndelse er ingen væsentlige forandringer skedd med hensyn til antallet av det personel av Marinen, som tjenstgjør ved nøytralitetsvernet, hvorfor man tillater sig at henvise til hvad herom er anført i St. med. nr. 10 for 1914. For imid-

lertid i størst mulig utstrækning at skaffe avløsning for utskrevne mandskaper av ældre aarsklasser, som har været i tjenesten fra mobiliseringens begyndelse, blev den 15de januar og 15de mars foretatt ekstraordinære indkaldelser av utskrevne, som ikke tidligere har tjenstgjort ved nøytralitetsvernet. Ved disse indkaldelser møtte henholdsvis 551 og 344 mand, hvorefter de tilsva-

*) Stigning paa grund av garnisonsavdelingene.

rende antal mandskaper av ældre aarsklasser er hjemsendt.

Den indeværende styrke av utskrevne

mandskaper fordeler sig paa de forskjellige aarsklasser saaledes:

Aarsklasse.	Maskinister.	Fyrbøtere.	Matroser.	Tilsammen.
1914	94	245	871	1210
1913—1908 indkaldt ^{15/1} 1915	65	108	378	551
1913—1908 indkaldt ^{15/3} 1915	46	60	238	344
1913, der har været inde siden august . . .		47	121	168
	205	460	1608	2273

Av ældre mandskaper, som har været i tjeneste ved nøytralitetsvernet siden begynnelsen av august er der saaledes nu kun 168 mand tilbake.

I propositionen om budget for Marinen for kommende termin var forutsat indkaldt av aarsklassen 1915 ialt 680 mand til ordinære øvelser i 12 maaneder, hvorav 340 mand fra 1ste april og 340 mand fra 1ste oktober d. a. Overensstemmende med Kommanderende Admirals forslag er der imidlertid senere, ved kgl. resol. av 19de februar d. a. besluttet indkaldt samtlige sjøvernepliktige av aarsklassen 1915, i likhet med hvad der nu har fundet sted for aarsklassen 1914's vedkommende. 1ste kontingent, 650 mand, er indkaldt fra begynnelsen av april og resten vil bli indkaldt fra 1ste oktober d. a.

Man vil herved opnaa, naar 2den kontingent har avløst, at der kun haves i tjenesten mandskaper av de 2 yngste aarsklasser 1914 og 1915. Muligens vil ogsaa endel av førstnevnte aarsklasse — og da fortrinnsvis de, som har den største forsørgelsesbyrde — kunne hjemsendes.

Sjøkrigsskolens nederste avdeling, skolen for de tekniske elever samt de to yngste klasser av minekonstabelskolen har været igang. Forøvrig har alt fastlønnnet personel været fordelt til tjeneste ombord eller ved administrationene iland.

2. Materiellet.

Med hensyn til utrustning av fartøismateriel er heller ingen væsentlige forandringer

foretatt siden avgivelsen av den tidligere redegjørelse til Stortinget.

Antallet av private bevogtningsfartøier, som nu er utrustet, er 29, foruten 3 leiede motorbaater. Av de ovennevnte 29 fartøier anvendes for tiden 5 til minesøking, hvorom nærmere nedenfor.

3. Vedrørende forøkelse av Marinens forraad m. v.

I St. med. nr. 10 for 1914 er redegjort for anvendelsen av de beløp, som ved kgl. resol. av 11te december f. a. blev besluttet anvendt til anskaffelse av diverse reservemateriel og forøkelse av forraadsbeholdninger.

Forarbeidelse av miner og ammunition paagaar fremdeles med stor kraft og reservebeholdninger etc. er under anskaffelse.

Efterat den britiske regjering hadde beslagnlagt de to panserskibe, som var under bygning for den norske stat i Newcastle on Tyne, rettet Forsvarsdepartementet gjennom Utenriksdepartementet en henvendelse til de britiske myndigheter for om mulig at faa overlevert de 12 stkr. 10 cm. kanoner med affutager som var bestemt for de omhandlede fartøier.

Til endel av det ledige reserveskyts er forarbeidet transportable kanonunderlag, saaledes at dette skyts paa kort varsel kan opsættes til bestrykning av provisoriske minespæringer, beskyttelse av ankerpladser m. v. fra kanonstandpladser som blir utset paa forhaand.

For at faa anordnet en sikker lagring av

brændselolje til undervandsbaatene i Tønsbergavsnittet er indkjøpt 15 oljetanker med plads for tilsammen 500 ton olje. Disse er under opstilling ved Tenvik trankokeri, Vrængen, hvor der træffes anordninger for fyldning og tømning av lageret gjennom ledninger til brygge, hvor undervandsbaatene kan fortøie. Utgiftene ved anlægget, kr. 14 460,00, hvortil kommer en aarlig leie av oplagssted og bryggeplads paa kr. 300,00, er postert paa kontoen for kul og oljeforraad.

4. Foranstaltninger mot drivende miner.

Siden 29de december 1914 har der været paatruffet drivende eller ilanddrevne miner paa forskjellige steder langs kysten fra Kristianiafjorden til Vikten.

Kontrollen med disse miner har været utført paa den maate, at man ved bekjendtgjørelser har anmodet handelsskibe og kystbefolkningen om at melde til nærmeste sjømilitære chef, naar drivende miner paatræffes, hvorefter nærmeste krigsfartøi opsøker og indbjerger eller tilintetgjør minerne.

Efter konference mellem de 3 skandinaviske landes regjeringer sammentraadte omkring midten av februar en repræsentant fra hver av de 3 mariner i Kristiania for at fremkomme med forslag til et samarbeide om en mulig formindskelse av minefaren i Skagerak. De 3 repræsentanter var enige om at uttale ønskeligheten av, at de skandinaviske lande gir hinanden opplysninger om de erfaringer, man maatte faa paa dette omraade, samt at hver av landene utfærdiger kundgjørelser til handelsfartøier og kystbefolkningen om at avgi melding til myndighetene om observerte drivende eller ilanddrevne miner. Saadanne kundgjørelser var allerede utfærdiget for Norges vedkommende. Endvidere blev det for at mindske minefaren foreslaaet en avpatruljering med minesøkerfartøier av farvandet langs kysten indenfor linjen Hanstholmen—Lindesnæs. Saadan patruljering blev for vort lands vedkommende igangsatt i februar paa strækningen den svenske grænse til Lindesnæs med 3 som bevogtningsfartøier leiede fartøier.

Senere er yderligere 2 fartøier utrustet som minesøkerfartøier og stationært nordenfor Trondhjem (Rørvik og Brønnøy).

Der er pr. 31te mars fundet og indbjerget 264 miner.

Det bemerkes, at samtlige hittil undersøkte miner har tilfredsstillet Haagerkonventionens krav paa desarmering ved løsrivning fra forankringen.

5. Vedrørende utgiftene.

Man har fra intendanturen mottat en omtrentlig opgave over utgiftene ved marinens utrustninger indtil 31te mars 1915.

Utgiftene har efter denne beløpet sig til ca. kr. 3 950 000,00 — hvorfor departementets overslag i St. med. nr. 10 for 1914 (side 26—27) kr. 500 000,00 pr. maaned — antagelig vil vise sig at stemme.

Da samtlige forannævnte forføininger er begrundet i det med etablering av et efter vore forhold betryggende nøytralitetsvern, er de med samme forbundne utgifter av departementet bestemt utredet av de til nøytralitetsvernet bevilgede midler.

Departementet gaar ut fra, at der i betimelig tid før Stortingets opløsning blir utfærdiget en stortingsmeddelelse om de saaledes trufne forføininger paa tilsvarende maate som skedd i St. med. nr. 10, saasnart man har faat den nødvendige regnskapsmæssige oversigt over utgiftene, samt at en gjenpart av nærværende indstilling blir indtatt i en saadan stortingsmeddelelse.

De i denne indstilling omhandlede utgifter, over hvilke man nu har oversigt, beløper sig til:

For hæren ca. kr. 760 000,00 én gang for alle
» » 400,00 pr. maaned.

For marinens vedkommende antages alle utgifter at dækkes av de i St. med. nr. 10, 1914, side 26 flg., omhandlede kr. 500 000,00 pr. maaned til løpende utgifter.

I henhold til det anførte tillater departementet sig at

indstille:

At der meddeles godkjendelse av de forføininger, som Forsvarsdepartementet — efter avgivelsen av den i St. med. nr. 10 (1914) indeholdte redegjørelse — har truffet vedkommende nøytralitetsvernet.

Bilag.

Gjenpart av departementets skrivelse til Kommanderende General av 18de november 1914.

Forbud mot anløp av Kristiansands, Bergens og Trondhjems krigshavner i den mørke del av døgnet.

For at sikre kontrollen med anløp av krigshavnene i Kristiansand, Bergen og Trondhjem bestemmes herved at anløp under den mørke del av døgnet (mens fyre

etter fyrlisten er bestemt tændt) av Kristiansands, Bergens og Trondhjems krigshavner forbydes for alle fartøier, med undtagelse av rutegaaende skibe som paa forhaand har indhentet vedkommende forsvarschefs eller kommandants tilladelse.

Ved fæstningernes ytre bevogtningslinje bør vedkommende forsvarschef (kommandant) for de rutegaaende baater, der paa forhaand har erhvervet tilladelse til at indpassere om natten, angi bestemte punkter hvor nævnte baater av sig selv skal stoppe, og om nødvendig tilkalde bevogtningsfartøier ved nærmere fastsat signal. Bevogtningsfartøierne melder straks alle fartøier, der er meddelt tilladelse til at indpassere gjennom bevogtningen. Intet fartøi tillates at indpassere forinden uttrykkelig tilladelse er meddelt fra bevogtningsfartøiet.

Denne bestemmelse træder i kraft fra 25de november 1914 kl. 12 middag.

Utenriksdepartementet er tilskrevet som vedliggende gjenpart utviser.

Bestemmelsen er idag offentliggjort ved departementets forsorg i pressen.

Bilag 3.

Gjenpart av den til grund for kongelig resolution av 10de december 1915 liggende indstilling fra Forsvarsdepartementet, armeen, unngaaende opprettelse av nye ekstraordinære garnisonsavdelinger paa kystbefæstningene.

Nye ekstraordinære garnisonsavdelinger paa kystbefæstningene.

Pr. 20de december 1915 vil de ældre mandskaper av fæstningsartilleriet paa kystbefæstningene ha været indkaldt hver 3 à 4 gange til nøytralitetsvaktjeneste.

For at lette tjenestebyrden for disse fæstningsartillerister har departementet under 29de november 1915 bestemt, at disse skulde avløses av mandskaper av feltartilleriets 2det opbud, 1ste og 2det bjergbatteris 1ste og 2det opbud samt av ingeniørvaabnets 2det opbud. Paa denne maate vil der

kunne skaffes delvis avløsning for fæstningsartilleristene i de 4 første maaneder av 1916.

Efter nævnte tid maa der atter skaffes nye folk til nøytralitetsvernet av fæstningsartilleriet paa kystbefæstningene, idet samtlige landvernsavdelinger av infanteriet, feltartilleriet, bergartilleriet og ingeniørvaabnet paa den tid vil ha tjenstgjort hver sin tårn i nøytralitetsvernet.

For at undgaa atter at maatte indkalde de ældre fæstningsartillerister til tjeneste i nøytralitetsvernet finder departementet, at der — overensstemmende med et fra Kommanderende General mottat forslag — bør

oprettes nye ekstraordinære garnisonsavdelinger paa kystbefæstningene saaledes:

Ved Oscarsborg med Svelvik 600 mand,

hvorav 150 skikket for minetjeneste og
150 — » signaltjeneste.

Ved Tønsberg befæstninger: 300 mand,

hvorav 150 skikket for minetjeneste og
75 — » signaltjeneste.

Ved Kristiansands befæstninger: 400 mand,

hvorav 120 skikket for minetjeneste og
150 — » signaltjeneste.

Ved Bergens befæstninger: 600 mand,

hvorav 210 skikket for minetjeneste og
240 — » signaltjeneste.

Ved Agdenes befæstninger: 275 mand,

hvorav 100 skikket for signaltjeneste.

Fremmøtetiden for disse nye garnisonsavdelinger bør fastsættes under hensyntagen til underbringelsesforholdene, de lokale forhold paa hver enkelt befæstning samt indkaldelsesterminen.

Tjenestetiden ved disse garnisonsavdelinger foreslaaes sat til 9 maaneders sammenhængende tjeneste saaledes som blev bestemt for de ved kongelig resolution av 26de mars 1915 oprettede ekstraordinære garnisonsavdelinger paa befæstningene.

Skulde nøitralitetsvernet bli besluttet ophævet inden de nye garnisonsavdelinger er færdig med sin fredstjeneste, gaar departementet ut fra, at den resterende fredstjeneste avgjøres i senere bataljonssamlinger.

Efter 30 dages rekrututdannelse er det forutsætningen, at de nye garnisonsavdelinger skal indgaa i nøitralitetsvernet.

Befal av fæstningsartilleriet til disse avdelinger forutsættes avgit fra nøitralitetsvernet.

De nye ekstraordinære garnisonsavde-

linger vil sammen med de for 1916 til fæstningsartilleriet utskrevne rekrutter, ordinære garnisonsavdelinger og de i 1916 eksercerpligtige ældre mandskaper kunne bestride paa det nærmeste hele nøitralitetsvakttjenesten ved fæstningsartilleriet ut aaret 1916.

Samlige utgifter ved de nye ekstraordinære garnisonsavdelinger foreslaaes utredet av de til nøitralitetsvernet bevilgede midler.

Ved opprettelsen av disse garnisonsavdelinger, i hvilke ialt 2175 mand foreslaaes optat, vil rekrutstyrken ved infanteriet tilsvarende bli formindsket. Dette maa ansees særdeles ønskelig, da der i 1916 skal opøves baade 22-aarige og 21-aarige, saaledes at avdelingene — ialfald under regimentssamlingene — antages at ville bli av over feltmæssig styrke.

Paa den anden side vil fæstningsartilleriet ved denne ekstraordinære tilgang faa større styrke end efter krigsopsætningsplanene bestemt.

Det er imidlertid departementets forutsætning, at overskuddet skal anvendes til opsætning av dækningsavdelinger for kystbefæstningene, saaledes at de infanteriavdelinger som er disponert hertil kan indgaa i den mobile felthær.

I henhold til det foran anførte tillater departementet sig at

indstille:

1. At Forsvarsdepartementet bemyndiges til at opprette nye ekstraordinære garnisonsavdelinger paa kystbefæstningene overensstemmende med hvad der er anført i nærværende indstilling.
2. At utgiftene hermed utredes av de til nøitralitetsvernet bevilgede midler.

In fidem:

S. Blom,
kaptein.

Bilag 4.Avskrift.*Indstilling, bifaldt ved kgl. resol. av 23de juli 1915.*

Kommandanten paa Oscarsborg har indmeldt, at han paa grund av de øieblikkelige krav, som særlig nøitralitetsvernets underbringelse stillet, har været nødsaget til paa egen haand at iverksætte endel arbeider og anskaffelser uten paa forhaand at indhente Forsvarsdepartementets samtykke.

De utførte arbeider m. v. er følgende:

1. Vandbassin ved Slottet .. kr.	321,15
2. Indvendig bordklædning i sigtestationen paa Hallangen .. .. . »	147,23
3. Indvendig bordklædning i skur ved signalmasten .. »	119,26
4. Indredning for vinterbruk av vaktlokale paa Ormleibryggen .. .. . »	67,59
5. Indredning av vaktlokale i Seierstensskansen .. .. »	126,27
6. Indredning av indkvarteringsrum i Seierstensskansen .. .. . »	171,45
7. Omordning av kjøkken og spisesal i Nykasernen .. »	347,31
8. Indredning i hovedkommandopladsen paa Haaøen »	178,53
9. Flytning og indredning for vinterbruk av signalstationen paa Næsset .. »	141,35
10. I de leiede bygn.: Skrivergaarden, villa Parr og Grønn-Hansens hus diverse arbeider .. .. . »	1 321,27
11. Paa østre hjørnekvadrant (gorgetaket) anordning av hytter for mine- og signalavdelingens vaktpersonel »	948,53
12. Oppudsning og andre arbeider i marketenteriet i anledning tyfusepidemi .. »	693,53
13. I samme anledning oppudsning og andre arbeider i officersmessens matbod .. .. . »	203,47

Overføres kr. 4 786,94

	Overført kr.	4 786,94
14. Pissoir ved gymnastiksalen (i anledning dennes benyttelse til indkvarteringsrum) .. .. . »		315,03
15. Indredning av skur paa Husvik for lyskasterbetjeningen .. .. . »		472,02
16. Trillebaner og brygger for kullosning paa Næsset .. »		873,28
17. Kullosningsanordninger paa Nordre Kaholmen .. »		218,85
18. Anskaffelse av materialer for pigtraadgjerde omkring Næssbatt. .. .. . »		510,53
19. Indredning av loftsrums hos opsynsmanden paa Næsset for indkvartering av batteriets næstkommanderende .. .. . »		348,62
20. Indredning av 2den etage i arsenalsskuret for signalavdelingens rekrutter .. »		1 072,17
21. Anskaffelse av malerverer til oppudsning av inventar m. v. .. .. . »		115,00
22. Anskaffelse av verktøi .. »		4 389,39
23. Indredning av skur ved Fugleredebatteriet .. .. »		231,99
24. Utbedring av lysanlæg:		
Hurulandet .. .. . »		99,34
Husvik .. .. . »		105,92
Kroktønna .. .. . »		56,58
Indre lysanlæg .. .. »		59,00
25. Indklædning og gulvlægning i spisesalen paa Kopaasbatteriet .. .. . »		300,00
26. Ovns-, vindues- og baat-reparationer .. .. . »		2 272,20

Sum kr. 16 226,86

Som grund for utførelsen av de enkelte arbeider m. v. anfører kommandanten:

ad 1. Var absolut nødvendig paa grund av vandmangel (væsentlig utført av soldater).

- ad 2. Nødvendig av sanitære grunde, da soverum.
- ad 3. do. do. do.
- ad 4. do. do. do.
- ad 5. do. do. do.
- ad 6. do. do. do.
- ad 7. Nødvendig for at faa plads til indkvartering, idet kjøkken og spisesal maatte indredes i kjelleren.
- ad 8. Nødvendig av sanitære grunde, da soverum.
- ad 9. do. do. do.
- ad 10. Nødvendig for indkvartering i de leiede huser.
- ad 11. Nødvendig for bevogtningens effektivitet.
- ad 12. Nødvendig av sanitære grunde (smittefare).
- ad 13. do. do. do.
- ad 14. Nødvendig efter at ca. 150 mand var forlagt i gymnastiksalens kjelder og 1ste etage.
- ad 15. Nødvendig for vinterunderbringelse av lyskasterbetjeningen.
- ad 16. Nødvendig for losning av kul.
- ad 17. » » » » »
- ad 18. » » » » »
- ad 19. Nødvendig for underbringelse av Næsbatteriets befal.
- ad 20. Nødvendig for indkvartering av rekrutterne, der ikke skulde indgaa i nøitralitetsvernet.
- ad 21. Nødvendig for vedlikehold av det nyanskaffede inventar.
- ad 22. Er utført uten nogen bemyndigelse fra kommandanten, var efter distriktsingeniørens meddelelse nødvendig for at kunne utnytte soldaternes arbeidskraft til feltarbeider m. v. under nøitralitetsvernet.
- ad 23. Nødvendig for underbringelse av vaktstyrken dersteds.
- ad 24. Nødvendig for underbringelsen paa de forskjellige steder.
- ad 25. Nødvendig paa grund av 5te kompanis flytning fra Skrivergaarden til Husvik.
- ad 26. Nødvendige arbeider paa grund av nøitralitetsvernet.

Departementet finder vistnok, at der for flere av de anførte poster kunde ha været grund og likeledes anledning til at forelægge sakene for departementet før arbeidens iverksættelse.

Paa den anden side var det kommandantens pligt hurtigst mulig at faa fæstningen i fuld stand med vinterunderbringelse for besætningen, og da kommandanten i tiden før jul 1914 paa grund av situationen var sterkt optat, er det forstaaelig, at han har anset sig forpligtet til at handle hurtigst mulig paa eget ansvar.

Departementet finder derfor at burde foreslaa, at det her omhandlede beløp kr. 16 226,86, som ikke kan belastes ordinære bevilgninger uten overskridelse av disse, utredes av midler vedrørende nøitralitetsvernet.

I henhold hertil tillater man sig at

indstille:

At utgiften med endel av kommandanten paa Oscarsborg med Svelvik i anledning indkvartering av nøitralitetsvernet paa Oscarsborg m. v. iverksatte arbeider, ialt kr. 16 226,86, blir at utrede av de til nøitralitetsvernet bevilgede midler.

Bilag 5.

Avskrift.

Indstilling, bifaldt ved kgl. resol. av 24de september 1915.

Departementet tillater sig at fremsætte forslag om ordning av vandforsyningen for Kristiansands og Agdenes befæstninger

saaledes at disse befæstninger saavel i krig som i fred kan ha tilstrækkelig vand.

Utgiftene hermed foreslaaes som en vig-

tig krigsforanstaltning utredet av bevilgningen til nøytralitetsvernet.

1. *Kristiansands befæstninger.*

Fæstningens vandforsyning foregaar nu ved brønder. Disse lider imidlertid av den mangel, at de let kan inficeres, likesom de ikke paa langt nær gir tilstrækkelig vand.

Der har derfor været drevet underhandlinger med Kristiansands kommune angaaende tilladelse til at tilknytte til byens vandledning en ledning til Odderøen.

Kommunen, der tidligere har forlangt en avgift herfor av kr. 30 000,00, har nu fráfaldt kravet om saadan.

Departementet avgav paa foranledning av fæstningsartilleriet under 24de juni d. a. indstilling om bevilgning under nøytralitetsvernets konto av kr. 2 800,00 til en provisorisk, overjordisk vandledning til Odderøen idet brøndene paa den tid var omtrent tomme, hvilken indstilling bifaldtes ved kgl. resol. av samme dag.

Det var da forutsætningen at de hermed forbundne arbeider og anskaffelser vilde kunne indgaa i den utarbeidede plan for det samlede vandforsyningsanlæg paa Odderøen.

Generalinspektøren for ingeniørvaabnet anbefaler i skrivelse av 6te september d. a. at det hele anlæg nu kommer til utførelse.

Der foreslaaes fra byens vandledning lagt 4'' ledning til en cisterne like indenfor hovedporten ved vagten.

Her anbringes en trykpumpe drevet ved elektrisk motor, hvorved vandet drives op i et trykbassin paa Odderøens top.

Herfra føres trykvandsledninger til befals- og mandskapskjøkkener, vaskeskur m. v.

Som reservebeholder under krig anlægges et bassin syd for nordre batteri paa Odderøen.

Udgiften ved det hele anlæg er beregnet til kr. 26 700,00.

Herav er kr. 2 800,00 som nævnt stillet til disposition ved kgl. resol. av 24de juni sidstleden, hvorfor det resterende beløp er kr. 23 900,00.

Sanitetschefen slutter sig til det fremsatte forslag, og anbefaler at dette i sin helhet kommer til utførelse.

Da man har fundet det av væsentlig betydning saa snart som mulig før vinterens komme at faa det heromhandlede spørsmål løst, har departementet beordret arbeidet iverksat.

Departementet tillater sig at foreslaa beløpet kr. 23 900,00 stillet til disposition hertil av de til nøytralitetsvernet bevilgede midler.

2. *Agdenes befæstninger.*

Brigadelægen ved 5te brigade har angaaende disse befæstningers vandforsyning bl. a. uttalt, at vandforsyningen paa *Hambara* vil bli tilfredsstillende hvis der foretages nogen utbedringsarbeider ved opkommet i nærheten av ammunitionsmagasinet saaledes at man faar en større samlebeholder.

Utgiften hertil er beregnet til kr. 250,00.

Vandforsyningen paa *Brettingen* er derimot saavel i kvantitativ som kvalitativ henseende karakterisert som utilfredsstillende. Kommandanten paa Agdenes har fremholdt, at der for at skaffe avsnittet tilstrækkelig og sanitært betryggende vand maa anlægges et vandbassin med ledninger til de forskjellige forbrukssteder.

Et saadant anlæg er av distriktsingeniøren beregnet at koste kr. 17 000,00.

Det fremholdes av kommandanten, at vandreservoiret er paakrævet ikke alene for at skaffe tilstrækkelig og sanitært tilfredsstillende vand til besætningen, men i like høi grad for at skaffe betryggende vandtilførsel til lyskasterens maskinstation.

Det opplyses, at der sidst vinter var 3 perioder, den længste av ca. 14 dages varighet, hvori *Brettingens* lyskaster ikke kunde benyttes paa grund av utilstrækkelig vandforsyning.

Fæstningsartilleriet og sanitetschefen er fuldt enig i hvad der av kommandanten er anført, og anbefaler de nødvendige midler stillet til disposition til de her omhandlede arbeider.

Generalinspektøren for ingeniørvaabnet slutter sig hertil og anbefaler, at anlæget snarest mulig kommer til utførelse.

Overensstemmende hermed foreslaar departementet kr. 17 250,00 stillet til disposition til vandforsyningsanlæg ved Agdenes befæstninger.

I henhold til det anførte tillater departementet sig at

indstille:

At der av midler vedrørende nøytralitetsvernet utredes til
Vandforsyning for Kristiansands
befæstninger . . . . . kr. 23 900,00
Vandforsyning for Agdenes
befæstninger.. . . . « 17 250,00

Tilsammen kr. 41 150,00

Bilag 6.

Gjenpart.

Indstilling, bifaldt ved kgl. resol. av 29de oktober 1915.

Ved skrivelse av 12te november 1914 indsendtes fra flyvevæsenets tekniske avdeling et forslag til opførelse av aeroplanfabrik, beregnet til samlet kostende av kr. 73 700,00.

Departementet bestemte under 4de januar 1915, at der skulde indtages anbud efter det fremsatte forslag og optok forslag angaaende den nødvendige bevilgning kr. 42 000,00, idet departementet allerede disponerte kr. 32 000,00 hertil.

Imidlertid kom aeroplanfabrikationen igang i sporveishallen paa Sagene, og de forlangte anbud paa fabrikkens opførelse indkom først 11te september d. a.

Anbudene var imidlertid basert paa et forslag, der i flere henseender skilte sig fra det tidligere indsendte.

Flyvevæsenets tekniske avdeling uttaler, at det efter de under arbeidet paa Sagene indhentede erfaringer har vist sig, at det tidligere projekt var for knapt beregnet, idet man efter den utvikling aeroplanbygningen nu har faat, maa gjøre regning paa at kunne fabrikere 10 à 12 aeroplaner pr. aar, istedenfor tidligere beregnet 6 à 7. Det er derfor fundet nødvendig, betydelig at utvide verkstedsrummet, og dette er skedd ved utgravning av kjelder under bygningen, hvorved 400 m² verkstedsrum er indvundet.

Ogsaa de øvrige poster har ved nærmere undersøkelse vist sig for knappe.

Særlig kommer vandforsyningsarrangementet, delvis paa grund av de sterkt stegne

rørpriser, paa betydelig mer end oprindelig forutsat.

Maskinanskaffelser maa paa grund av verkstedets utvidelse ogsaa ske i større maalestok end oprindelig forutsat.

I det hele er desuten material- og arbeidsprisen steget saa sterkt i den senere tid, at ogsaa dette har foraarsaket en væsentlig del av overskridelsen.

Utgiftene vil i forhold til det tidligere approberte forslag stille sig saaledes:

	Tidligere omkostninger.	Nuværende omkostninger.
	Kr.	Kr.
Verkstedbygning med uthus	49 500	70 500
Smie og støperi	3 200	3 500
Kloak og vand	3 000	12 600
Elektrisk kraft og lys	6 000	8 400
Maskiner	12 000	16 000
	<hr/> 73 700	<hr/> 111 000

Merutgift kr. 37 300,00.

Departementet anser det imidlertid nødvendig, at den heromhandlede fabrik snarest blir opført.

Pladsforholdene er nu saa innskærpet, at det ikke er til at undgaa, at aeroplanbygningen væsentlig vil bli forsinket, om fabrikkens ikke nu blir opført.

Hertil kommer, at verkstedet paa Sa-

gene, der hittil velvillig er overlatt flyvevæsenet av Kristiania sporveisselskap, ikke kan paaregnes at kunne beholdes længere end til mars maaned.

Saafremt anlægget kommer igang nu, vil man imidlertid kunne faa det færdig til mars maanedes utgang, og saaledes kunne fortsætte driften i de nye verksteder, naar man maa forlate de gamle.

Men forat dette skal kunne ske, maa planer og anbud avgjøres straks. En omarbeidelse overensstemmelse med den oprinde-

lige forutsætning (6 à 7 apparater aarlig) lar sig nu ikke gjøre uten flere maaneders forsinkelse.

I henhold til det anførte tillater departementet sig at

indstille:

At der av midler vedrørende nøytralitetsvernet tillates utredet kr. 37 300,00 til opførelse av aeroplanfabrik paa Kjeller — utover de tidligere til disposition stillede beløp.

Bilag 7.

Avskrift.

Indstilling, bifaldt ved kgl. resol. av 24de juni 1915.

Departementet tillater sig nedenfor at fremkomme med forslag om utførelse av en del arbeider, der av de militære autoriteter er fremholdt som nødvendige, og hvis iverksættelse ikke kan utsættes.

1. *Magasinplads for sanitetsmateriel i Bergen.*

Der skal i Bergen være lagret materiel for 3 fæstningslasaretter, 4 sanitetslandvernspelotons materiel, samt materiel for etappesykehus.

Det har i den anledning været fremholdt nødvendigheten av opførelse av egen bygning for dette materiel, likesom det har været foreslaat at leie de fornødne lokaler hertil.

Begge deler har imidlertid vist sig at falde meget kostbart.

Efter forslag fra brigadelægen ved 4de brigade har brigaden i skrivelse av 15de juni d. a. foreslaat en billig og som det synes, praktisk maate at ordne magasinsspørsmålet paa, idet det foreslaas foretat en række indredningsarbeider i en paa Bergenus værende magasinbygning, samtidig med at et paa Bontelbo som sanitetsmagasin midlertidig anvendt skur blir utbedret, saa det kan anvendes som magasinrum for en del av det her omhandlede materiel.

Paa denne maate vilde alt materiel

kunne bli indmagasinert paa hensigtsmæssig maate.

Utgiften ved indredningsarbeidene er beregnet at koste ca. kr. 1 500,00.

2. *Vand- og kloakledning paa Kristiansands befæstninger.*

Vandforsyningen til Odderøen har hittil skedd ved brønder.

Disse ligger dels saaledes til, at vandet har let for at inficeres, dels er vandmængden for liten, naar fæstningen som nu er besat.

Kommandanten paa Kristiansands befæstninger har den 12te ds. indmeldt til fæstningsartilleriet, at brøndene nu er omtrent tomme. Fæstningsartilleriet og sanitetschefen fremholder nødvendigheten av, at der gjøres noget for at sikre fæstningen vand.

Distriktsingeniøren foreslaar byens vandledning forlænget til Odderøen, og lagt saa langt op som trykket tillater.

Her anlægges en cisterne, hvorfra vandet ved pumpe drives op i et trykbasin paa Odderøen, hvorfra trykledninger kan lægges til forbruksstedene.

Det hele anlæg er beregnet til kr. 26 700,00.

Da det vil ta tid at faa det hele anlæg istand, har forsvarschefen henstillet, at der foreløbig anlægges en provisorisk vandledning til Odderøen, saa at man ikke skal bli staaende uten vand.

En saadan ledning vil senere kunne indgaa i det paatænkte permanente vandledningsarrangement.

Utgiftene til den provisoriske vandledning er anslaaet til kr. 2 800,00.

Kloakspørsmaalet paa befæstningene har likeledes været vanskelig at løse, da afstandene er lange, og terrænget ulændt. Under byggearbejdene i 1914 blev avløp lagt saa langt som udenfor stormhindret.

Saaledes som forholdene nu er med tørke i lange tider, har avløpsvandet samlet sig nedover mot spadserveiene om peise-stuen, og utbreder stank.

Det fremholdes av kommandanten og distriktsingeniøren samt brigadelægen nødvendigheten av at forlænge kloaken til sjøen.

Hertil har fæstningsartilleriet og generalinspektøren for ingeniørvaabnet sluttet sig.

Utgiftene er beregnet til kr. 2 000,00.

Departementet er enig i, at vand- og kloakforholdene ved Odderøen bør rettes snarest mulig, da en ordning av disse forhold særlig om sommeren har stor sanitær betydning, og end mere vil faa det om krig skulde bryte ut.

Det foreslaaes derfor, at kr. 4 800,00 stilles til disposition til ordning av vand- og kloakspørsmaalet overensstemmende med hvad der ovenfor er anført.

Overensstemmende med det anførte tillater man sig at

indstille:

At der av midler vedrørende nøytralitetsvernet tillates anvendt:

1. Til magasinplads for sanitetsmateriel i Bergen... .. kr. 1 500,00
2. Til vand- og kloakledning paa Odderøen... .. « 4 800,00

Sum kr. 6 300,00

Bilag 8.

Avskrift.

Indstilling, bifaldt ved kgl. resol. av 1ste oktober 1915.

Generalintendanten har paa henvendelse fra kommandanten for Fossumavsnittets befæstninger foreslaaet, at der til disse befæstninger indkjøpes

300 tons kul

1 000 hl. koks.

Utgiften hertil vil efter det oplyste bli ca. kr. 14 000,00.

Da det er nødvendig at skaffe disse befæstninger kul og koks saavel for at tilfredsstille det daglige behov under eventuel opsætning av nøytralitetsvern som for at faa

en mindre mobiliseringsbeholdning, tiltrær departementet generalintendantens forslag.

I henhold hertil tillater man sig at

indstille:

At Forsvarsdepartementet bemyndiges til av de til nøytralitetsvernet bevilgede midler at disponere ca. kr. 14 000,00 til indkjøp av kul og koks til Fossumavsnittets befæstninger.

Bilag 9.

Gjenpart av indstilling fra Forsvarsdepartementet, armeen, bifaldt ved kgl. resol. av 18de juni 1915.

Chefen for armeens sanitet har i skrivelse av 31te mai d. a. anbefalt indkjøp av medikamenter til fornøden sikring av medicinbeholdninger for Kristiansand og Bergen for kr. 11 700,00.

Paa foranledning har sanitetschefen i skrivelse av 11te juni næstefter meddelt følgende opplysninger til begrundelse for dette forholdsvis betydelige indkjøp:

1. Der blev ifjor høst truffet avtale

med forskjellige apotek i flere av landets større byer om at holde en beholdning av medikamenter svarende til 3 ganger feltbehovet for sanitetsavdelingene.

2. I løpet av høsten 1914 blev der ved indkjøp for dertil bevilgede midler (ca. kr. 16 000,00) hos A/S Apotekernes Laboratorium og Bærums Droge- og Kemikalieforretning — delvis fra London — anskaffet et medikamentdepot, som beror paa det herværende armeens sanitetsdepot.

3. Yderligere blev der i august sluttet kontrakt med A/S Apotekernes Laboratorium om for sanitetets regning at holde et medikamentdepot paa lager for en oprindelig indkjøpssum av ca. kr. 20 000,00. Av denne sum svares en avgift til nævnte forretning av 15 % pr. aar.

4. Med Bærums Droge- og Kemikalieforretning blev der samtidig truffet avtale om at holde paa lager for sanitetets regning desinfektionsmidler for kr. 668,00; herav betales nu 10 % i avgift, saalænge den nuværende krig varer, jfr. det kongelige departements bestemmelse av 20de f. m.

5. Til Harstad arsenal blev der medio september sendt 50 kg. narkosekloroform og 1 kg. morfin; et lignende kvantum blev samtidig sendt Kristiansands arsenal.

Da man har næret frygt for, at Kristiansand og Bergen under en eventuel krig kunde bli isolert fra enhver forbindelse med det øvrige land, har man tat under overveielse at forsyne disse steder noget rikeligere med de nødvendigste medikamenter for felt og altsaa oprette brigademedikamentdepoter i nævnte byer. Det vilde isaafald bli nødvendig delvis at forsyne de derværende beholdninger med medikamenter fra de nævnte magasiner i Kristiania. Da man imidlertid under de nuværende prekære forhold, som daglig forværres for medikamenttilførselens

vedkommende, ikke finder det forsvarlig i nogen grad at mindske de herværende beholdninger, har man seet sig nødsaget til at æske yderligere bevilgning for at skaffe Kristiansand og Bergen større beholdninger av de nødvendigste medikamenter for felt. Man har herved haab om at undgaa noget lignende som det, der hændte i høst under de da herskende vanskelige importforhold, da vore drogeforretninger saa sig ute av stand til at effektuere sanitetets bestillinger.

Det ansøkte beløp, kr. 11 700,00, tænkes anvendt for en væsentlig del til indkjøp av morfin og sovepulver (nemlig 10 kg. morfin à kr. 630,00 pr. kg. efter prisen pr. 31te f. m. og 24 kg. sovepulver à kr. 100,00 pr. kg., til sammen ca. kr. 9 000,00), desuten til jod, sublimat, acetylsalicylsyre osv. Herav vil ca. kr. 6 000,00 bli anvendt til medikamentdepot i Bergen og ca. kr. 5 700,00 til depot i Kristiansand.

Prisen paa disse medikamenter er nu i rask stigning, og der er grund til at tro, at hvis man kjøper nu, vil man ved eventuelt salg efter krigens ophør neppe risikere økonomisk tap. Det tilføies, at medikamenterne ikke taper sig ved lagring.»

Sanitetschefen har derhos paa foranledning uttalt, at den foreslaaede anskaffelse vil være av den største betydning ikke blot for det lokale behov i Bergen og Kristiansand, men for hele landets medicinforsyning.

Departementet finder efter det oplyste at maatte anbefale indkjøpet og tillater sig at

indstille:

Til indkjøp av medikamenter til sikring av medicinbeholdninger for Kristiansand og Bergen kan anvendes indtil kr. 11 700,00, som blir at utrede av de til nøytralitetsvernet bevilgede midler.

Bilag 10.

Avskrift.

Indstilling, bifaldt ved kgl. resol. av 29de oktober 1915.

Det vil for hærens krigsberedskap være av den største vigtighet at beholdningerne av vaaben er saa fuldstændige som mulig,

idet dette er en betingelse for at man fuldt ut kan utnytte mandskapsstyrken, opsætte de organisationsmæssige forutsatte avdelin-

ger, erstatte tap av vaaben under felttogets gang samt eventuelt opsætte reserveavdelinger.

Erfaringerne fra den nu paagaaende krig har tilfulde godtgjort at et forholdsvis sterkt utstyr med vaaben er en av de første betingelser for at kunne føre et felttog heldig tilende.

I betragtning herav og under hensyn- tagen til at der iaar er besluttet opprettet flere nye avdelinger samt fastsat en utvidelse av landvernets aarsklasser fra 8 til 12, hvor- ved landvernets styrke vil bli forøket med 25 à 30 000 mand, finder departementet det for- nødent at forøke Kongsberg vaabenfabriks

produktionsevne saa meget som det under de nuværende omstændigheter findes rime- lig.

Vaabenfabrikkens produktionsevne er for nærværende ved normal drift ca. 6 500 geværer og ca. 20 lette mitraljører m/1911, og ved forcert drift ca. 12 000 haandvaaben samt ca. 100 lette eller 50 tunge mitral- jører.

Kongsberg vaabenfabrik har for at rette paa dette forhold foreslaaet at følgende ut- videlse av fabrikken snarest iverksettes i umiddelbar fortsættelse av de siden 31te oktober 1914 paagaaende og nu avsluttede arbeider vedrørende mitraljøreverkstedet.

A. Bygninger.

1. Nybygning til Laagen av en maskinhal 60 × 13,5 m. i 1ste etage	kr. 40 000,00
2. Paabygning av en 3dje etage over nysalen til haandavdeling, kontrolrum og magasin	» 12 000,00
	<hr/> kr. 52 000,00
3. Utvidelse av vaskerum og forsamlingsal (anslagsvis)	kr. 10 000,00
4. Motorer og transmissioner	» 7 500,00
	<hr/> » 17 500,00

B. Maskiner.

1. Gevær- og pistolfabrik 100 maskiner à kr. 2 000,00	kr. 200 000,00
2. Mitraljüsefabrik 25 maskiner à kr. 2 500,00	» 62 500,00
	<hr/> » 262 500,00

C. Tilfældige utgifter . . . . . » 18 000,00

Hovedsum . . . kr. 350 000,00

Generalfelttøimesteren er enig i for- slaget.

Departementet finder at burde anbe- fale, at vaabenfabrikken straks utvides efter forslaget, hvorved fabrikkens ydelsesevne blir omtrent fordoblet.

Den herved muliggjorte økning av pro- duktionen er forutsat ikke at betinge nogen væsentlig utvidelse av den faste arbeids- stok, men en mere tilfeldig som i væsentlig grad antages at ville komme kvinder og unge gutter tilgode.

De nye arbeidere vil nemlig — i likhet med hvad der allerede er tilfælde med endel høsten 1914 indtagne arbeidere — bli enga-

gert paa 14 dages opsigelse, saa der er an- ledning til med kort varsel at gaa til en indskrænkning av arbeidsdriften. Arbei- derne vil derhos bli at gjøre uttrykkelig op- merkksom paa grunden til antagelsen, og at de ikke maa gjøre regning paa herved at bli staaende i statens tjeneste længer, end den nuværende situation gjør det nødvendig.

Departementet har endvidere for tiden under behandling spørsmålet om utskriv- ning (eventuelt overføring) av dertil skikkede vernepligtige mandskaper til arbeidere ved militæretatens verksteder. Et første skridt i denne retning er allerede tat indeværende høst, idet 11 mand av aarsklassen 1915 er

utskrevet, og for nærværende tjenestegjør som arbeidere ved Kongsberg vaabenfabrik.

Med hensyn til utredelsen av de med utvidelsen forbundne utgifter skal departementet bemerke; at man anser det rettest, at der foreløbig kun træffes bestemmelse om at Forsvarsdepartementet bemyndiges til at iverksætte den foreslaatte utvidelse av Kongsberg vaabenfabrik, og at departementet senere avgir endelig indstilling om de anvendte midlers postering.

Med bemerkning at heromhandlede spørsmål gjennom en længere tid har været

under behandling og derfor er saaledes forberedt, at alle anskaffelser og byggearbeider straks kan iverksættes, skal departementet i henhold hvad foran er anført tillate sig at

indstille:

Forsvarsdepartementet bemyndiges til at iverksætte utvidelse av Kongsberg vaabenfabrik overensstemmende med hvad der i Forsvarsdepartementets foredrag av 29de oktober d. a. er anført.

Bilag 11.

Avskrift

Indstilling, bifaldt ved kgl. resol. av 10de september 1915.

For tiden haves nedenstaaende beløp (bevilgninger) til disposition for oparbeidelse av kanon- og haandvaabenammunition:

A. Ordinært.	
Kanonammunition	kr. 500 900,00
Haandvaabenammunition »	579 000,00
B. Ekstraordinært.	
a. Fæstningsartilleriet.	
Brisantammunition (gjenstaar av tidligere bevilgninger) ca.	» 350 000,00
bevilgning 1915	» 250 000,00
Ofoten (15 og 10,5 cm. kanoner) ca.	« 180 000,00
Kristianiafjordens ytre befæstninger (28 og 12 cm. haubitzer, 15 og 7,5 cm. kanoner, samt 6,5 mm. mitraljoser)	» 1 419 900,00
b. Feltartilleriet.	
Ammunition for positions- og bergartilleriemateriel (12 og 7,5 cm. haubitzer) ca.	» 480 000,00
Almindelig bergartilleriemateriel	» 500 000,00
c. Haandvaabenammunition.	
6te brigade	» 180 000,00
Overført kr. 4 439 800,00	

Overført kr. 4 439 800,00	
Mitraljoseammunition (infanteri og kavaleri) ..	» 250 000,00
<hr/>	
Sum ca. kr. 4 700 000,00	

Departementet har truffet alle de forberedelser som hittil har været mulig, for at kunne fabrikere omhandlede ammunition indenlands.

Skal man imidlertid basere ammunitionstilvirkningen udelukkende paa de hjælpemidler, som nu haves til disposition ved militæretatens fabrikker i forbindelse med mulig hjelp av private verksteder, vil det ta en uforholdsmæssig lang tid, inden den nu bevilgede ammunition kan bli færdig.

Departementet finder det derfor — særlig under den nuværende situation — absolut nødvendig at søke en anden utvei for en hurtigere oparbeidelse (anskaffelse) av ammunition og da spesielt for de mest hurtigskyttende og de sterkest ammunitionsforbrukende kalibre.

Man kan da enten straks træffe anordninger for utvidelse av militæretatens fabrikker paa Raufoss for derved at øke den indenlandske produktionsevne, eller man kan ved siden av den nu mulige hjemmeproduktion søke at skaffe ammunition fra utlandet.

Det sidste alternativ — anskaffelse fra

utlandet — vil under de nuværende forhold i ethvert fald møte store vanskeligheter og en saadan fremgangsmaate kan bli skjæbnesvanger om ogsaa vi blir trukket ind i krig. Det eneste land, hvorfra man endnu for meget høie priser har haab om at faa ammunition, er Amerika, men dette marked kan ogsaa let bli stengt, og da har man udelukkende den hjemlige produktion at falde tilbake paa.

Departementet finder derfor det førstnævnte alternativ — hjemmefabrikation i størst mulig utstrækning — at være det eneste rationelle og forsvarlige, idet man herved saavidt mulig gjør sig uavhengig av den meget usikre tilførsel fra utlandet paa samme tid som de bevilgede midler for den væsentligste del vil forbli i landet og komme eget lands befolkning tilgode.

Ved en utvidelse av hjemmefabrikationen maa der selvsagt ved siden av en hurtig oparbeidelse av den hittil bevilgede ammunition tages sigte paa fornøden ny tilgang av ammunition under et eventuelt felttog.

Som bekjendt har den nuværende krig vist at ammunitionsforbruket har steget til en tidligere uanet høide.

Departementet har derfor latt generalstaben utrede de krav, som maa stilles til vor ammunitionstilførsel med de hittil indvundne erfaringer for øie.

Generalstaben er herunder kommet til det resultat at der ved felthæren og vore befæstninger bør regnes med et daglig gjennemsnitlig forbruk av ca. 3500 skud for artilleriet¹⁾ og ca. 360 000 for haandvaaben og mitraljøser.

Spørsmålet om hvilke nyanlæg og utvidelser der i henhold hertil utkræves paa ammunitionsfabrikationens omraade har derpaa været behandlet av Raufoss patronfabrik.

Dennes forslag gaar ut paa foranstaltninger til et beløp av ca. kr. 4500 000,00, hvorved felthærens og befæstningenes behov skulde kunne tilfredstilles i den utstrækning som av generalstaben forlangt.

Forutsætningen for patronfabrikkens forslag er at den private industri utnyttes i størst mulig utstrækning. Endvidere paa-regnes al den for krudtfabrikationen nødvendige ballistitmasse levert fra private fabriker eller fra nye statsfabrikker, hvis anlæg ikke er medtat i ovennævnte overslag.

Raufoss patronfabriks utredning av ammunitionsfabrikationen er under behandling hos generalfelttøimesteren, og departementet har endnu ikke kunnet ta noget endelig standpunkt i saken.

Tilfredsstillelsen av den av generalstaben opstilte opgave over behovet vil utkræve en daglig produktion av ballistitmasse paa ca. 4500 kg., mens dynamitfabrikken Engene, hvilken for tiden er vor eneste fabrik for fremstilling av saadan masse, har en daglig produktionsevne paa ca. 1400 kg. under forutsætning av forcert drift og udelukkelse av al anden fabrikation.

Da det er absolut paakrævet hurtigst mulig at faa øket vor nuværende produktionsevne paa ammunitionsfabrikationens omraade, har departementet fundet, at man bør stille sig som et foreløbig maal for denne at kunne fabrikere saameget ammunition, at man opbruker den nævnte maksimale produktionsevne av krudtmasse paa dynamitfabrikken Engene.

Paa grundlag herav har Raufoss patronfabrik efter paalæg av departementet utarbeidet et reducert forslag, der viser et samlet beløp av ca. kr. 1 665 000,00.

Ved overslaget er fabrikken gaat ut fra, at anlægget foreløbig skal beregnes for geværammunition, ammunition for alle slags felt-, berg- og positionsskyts, samt fæstningsartilleriets mindre skyts fra 10,5 cm. kanoner og nedover, derimot ikke for fæstningsartilleriets større skyts og marinen.

Det er forutsætningen at planleggelsen av de nødvendige bygninger og deres placering sker med fremtidige utvidelser for øie.

Ved nævnte utvidelse paaregnes patronfabrikken at kunne færdiggjøre pr. døgn 1300 artilleriskud (projektiler og ladninger med tændammunition) og 175 000 haand-

¹⁾ Herav for de mindre kalibre ca. 3200.

vaabenskud, hvilket utgjør henimot henholdsvis 40 og 50 % av generalstabens krav.

Departementet har endnu ikke kunnet ta standpunkt i alle detaljer i patronfabrikens forslag, men for at fremme denne sak paa hurtigste maate skulde departementet anse det ønskelig at erholde bemyndigelse til straks at sette iverk alle nødvendige byggearbeider, som tar længst tid, samt at forberede straks alle maskinanskaffelser, saavidt mulig indenfor rammen av ovennævnte beløp.

Saa snart saken har kunnet detaljebehandles i fornøden utstrækning, er det departementets agt at fremlægge en ny indstilling med fornøden detaljert redegjørelse for de enkelte anlæg.

Kun skal i store træk nævnes, at følgende anlæg og anordninger er foreslaaet utført:

A. Ny fabrikkbygning	kr. 80 000,00
a. Kanonhylseverksted med tilbehør	» 108 000,00
b. Brandrørsverksted med tilbehør	» 165 000,00
Uforutset	» 27 000,00
B. Utvidelse av verktøiavdelingen i den gamle fabrikk	» 80 000,00
C. Fyldekuler (diverse anordninger)	» 32 500,00
D. Bearbeidningsmaskiner i presseverket	» 78 000,00
E. Ny fabrikk for geværhylser med tilbehør	» 310 600,00
(F. Norma projektilfabrik inntet).	
G. Smie og blytraadpresse for den nye patronfabrikk	» 23 400,00
H. Kontrollmaskiner for den nye patronfabrikk	» 53 900,00
I. Brisantavdelingen (presser m. v.)	» 38 000,00
K. Laboratorium for brandrør og tændskruer	» 93 400,00
L. Laboratorium for sammensætning av skud	» 23 000,00

M. Utvidelse av patronlaboratoriet	» 76 000,00
N. Magasinbygning for kanonammunition	» 24 000,00
O. Kassesnekkeri med materialbod	» 42 000,00
P. Krudtverket:	
I. Utvidelse av det nuværende krudtverk ..	» 20 000,00
II. Nytt krudtverk:	
a. 1 valsehus med tilbehør	» 113 000,00
b. 1 pressehus med tilbehør	» 32 600,00
c. 1 stansehus med tilbehør	» 8 700,00
(d. Sorteringshus spares).	
e. 1 blandingshus med tilbehør	» 7 000,00
f. 1 optiningshus med tilbehør	» 5 000,00
g. Diverse lagerhuse med tilbehør	» 20 000,00
h. 1 fyrhus med tilbehør	» 26 500,00
i. planering, veianlæg, indgjerdning ..	» 10 000,00
Q. Barakker for arbeidere ..	« 105 500,00
R. Funktionærbarakker, spiselokaler og kontorbygning	» 60 000,00

Departementet maa forbeholde sig ikke at være bundet til den her opsatte spesifikasjon, idet der bl. a. kan bli spørsmal om sløifning av enkelte maskiner samt forhøielse av antallet av andre maskiner, hvorhos der kan bli tale om for arbeiderbarakernes vedkommende at utstyre disse noget bedre end forutsat ved de for disse opgjorte overslag.

Med hensyn til den økonomiske side av saken skal nævnes, at om de ammunitions-mængder, som man har gjort regning paa for de paa første side anførte bevilgninger, under den paagaaende krig skulde anskaffes fra utlandet — eksempelvis fra det nu eneste tilgjengelige marked Amerika — vilde

utgiften stige med ca. 35 til 40 %; d. v. s. at man ved anskaffelse fra Amerika vilde faa en merutgift, som i middel vilde utgjøre ca. kr. 1 750 000,00 sammenlignet med hjemmefabrikationen — et beløp, som er større end hvad der foran er forutsat disponert til utvidelser paa Raufoss.

Det skal i samme forbindelse bemerkes, at de amerikanske ammunitionsfabrikker av de krigførende magter kan erholde de priser, de ønsker, og at disse priser er stadig stigende — hvilket fremtidig vilde gjøre ammunitionsanskaffelse fra nævnte land endnu mere urimelig.

Under disse forhold har departementet med tilslutning av regjeringens øvrige medlemmer fundet, at det vil ikke alene være en i militær henseende ønskelig og nødvendig foranstaltning at faa denne utvidelse av

hjemmefabrikationen hurtigst mulig istand, men at en saadan foranstaltning ogsaa maa siges at være i økonomisk henseende et skridt i den rigtige retning.

Idet departementet forbeholder sig adgang til at fremkomme med yderligere forslag, naar krigsforsyningskommissionens utredning foreligger angaaende den civile bedrifts utnyttelsen for forsvaret skal man i henhold til det foran anførte tillate sig at

indstille:

At Forsvarsdepartementet bemyndiges til at anvende ca. kr. 1 665 000,00 til en første utvidelse av Raufoss patronfabrik — hvilket beløp blir at postere paa de til neutralitetsvernet bevilgede midler.

Bilag 12.

Avskrift.

Indstilling, bifaldt ved kgl. resol. av 27de august 1915.

Departementet tillater sig at foreslaa at der av midler vedrørende neutralitetsvernet disponeres kr. 100 000,00 til anlag av et norsk metalverk.

Raufoss patronfabrik har siden krigens begyndelse gjort store anstrengelser for at komme i besiddelse av nødvendige materialer for fabrikation av patroner. Specielt har anskaffelsen av hylsematerialer budt paa store vanskeligheter paa grund av herskende utførselsforbud i de land, hvorfra man har pleiet at faa det, nemlig Tyskland og Sverige, dels paa grund av de forhøiede priser, som har været en følge av at tilbudet er blit saa innskærpet.

Mens almindelig pris for messingkopper	er	ca. kr. 1,40	pr. kg.
maa man nu betale .. » »		3,50	» »
Mantelkopper, al-			
mindelig	» »	2,00	» »
nu	» »	3,48	» »
For bly betales ellers » »		0,22	» »
nu	» »	0,35	» »

Paa 60 000 kg. messingkopper blir	tapet for 1 aar	ca. kr. 38 000,00
15 000 kg. mantelkop-	per	» » 22 000,00
60 000 kg. bly	» »	7 000,00
		<u>kr. 67 000,00</u>

Altsaa har man paa prisstigningen tapt ca. kr. 70 000,00 paa denne konto. Faren for at man vilde bli staaende helt blottet for metal, saa man ikke kunde skaffe det, selv med de største ofre, er ogsaa meget stor.

Departementet finder det av saa vital interesse for vort forsvar, at vi med hensyn til materialer for ammunitionsfabrikationen kan bli uavhengig av utlandet, at man har latt generalfelttøimesteren beregne utgiftene ved anlag av et metalsmelteri med valseverk paa Raufoss.

Omkostningerne stiller sig efter generalfelttøimesterens opgave saaledes:

1. Smelteovn for 6 digler .. kr.	6 000,00
2. 1 glødeovn .. . . . . »	2 000,00
3. 3 par valseverk .. . . . . »	12 000,00
4. 2 planskivedreierbænke »	6 000,00
5. 1 almindelig dreierbænk »	2 000,00
6. 1 sterk klippemaskine .. »	4 000,00
7. 2 lokmaskiner for hylse- kopper .. . . . . »	5 000,00
8. 1 lokmaskine for rondel- ler .. . . . . »	7 000,00
9. 1 Dicks horisontalvir- kende presse .. . . . . »	24 000,00
10. Verkstedbygning .. . . . . »	20 000,00
11. Administration og ufor- utset .. . . . . »	12 000,00
	<u>Sum kr. 100 000,00</u>

Departementet vil foreslaa at de nød-
vendige midler straks stilles til disposition
for et saadant anlæg og anholder om bemyn-
digelse til straks at sætte arbeidet iverk.

I henhold til det anførte tillater man
sig at

indstille:

At der av de til nøytralitetsvernet til
disposition stillede midler tillates anvendt
kr. 100 000,00 til anlæg av metalsmelteri
m. v. paa Raufoss.

Bilag 13.

Avskrift av Forsvarsdepartementets indstilling, bifaldt ved kgl. resolution av 19de februar 1915.

Ved kgl. resolution av 27de februar 1914
blev der fattet beslutning om utskrivning til
sjøvæbninge av aarsklassen 1914.

Departementet tillater sig at foreslaa, at
der nu fattes beslutning om utskrivning av
aarsklassen 1915.

I marinens budgetforslag for 1915/16 har
departementet forutsat, at der av aarsklas-
sen 1915 indkaldes 680 mand til 12 maane-
ders øvelser, nemlig 340 mand fra 1ste april
1915 og 340 mand fra 1ste oktober 1915. Det
bemerkes, at 1ste kontingent av aarsklassen
1915 i budgettet for indeværende termin var
forutsat indkaldt i en styrke av 420 mand,
men dette antal er i den nu fremlagte budget-
proposition foreslaat reducert til 340 mand.
I samme proposition er desuten tat forbehold
om adgang til at foreta saadanne ændringer
i den planlagte indkaldelse av sjøverneplig-
tige mandskaper, som de ekstraordinære for-
hold maatte gjøre nødvendig.

I skrivelse av 15de februar 1915 har
Kommanderende Admiral meddelt, at der un-
der de nuværende utrustningsforhold træn-
ges en samlet styrke av utskrevne sjøverne-
pligtige paa tilsammen ca. 2 200 mand, eller

paa det nærmeste det samme antal som for
tiden er inde til tjenstgjøring. Herav er 967
mand av aarsklassen 1913 eller ældre aars-
klasser, og av disse har ialt 511 mand tjenst-
gjort siden mobiliseringens begyndelse. Re-
sten — 456 mand — mødte den 15de januar
d. a. efter utgaat ekstraordinær indkaldelse
til de maskinister av aarsklasserne 1913—
1908, og fyrbøtere og matroser av aarsklas-
serne 1913—1910, som ikke hadde mødt ved
mobiliseringen, eller som kun hadde været en
kortere tid inde (under 1 maaned) tidligere
under nøytralitetsvernet. Av aarsklassen
1914 er der inde ialt 1221 mand.

Fra set den avløsning, som vil finde sted
naar ca. 60 mand, der skulde være møtt ved
den ekstraordinære indkaldelse av ældre
mandskaper den 15de januar d. a., fremmøter
til tjeneste omkring 1ste april førstkommen-
de, vil der ikke kunne bli nogen avløsning før
henimot midten av mai, da de nye rekrutter
av aarsklassen 1915 har gjennomgaat den
nødvendige rekrututdannelse. Overensstem-
mende med Kommanderende Admirals for-
slag vil man dog forsøke en ekstraordinær
indkaldelse av ældre aarsklasser i likhet med

den som fandt sted ved den foran nævnte ekstraordinære indkaldelse den 15de januar iaar. Man har tænkt at fastsætte denne til midten av mars.

Kommanderende Admiral har av hensyn til den nuværende situation, som kan vare til høsten og muligens længer, fundet at burde foreslaa, at alle rekrutter av aarsklassen 1915 indkaldes til tjeneste i likhet med hvad der har fundet sted for aarsklassen 1914, for mest mulig at skaane de ældre aarsklasser for yderligere tjeneste. Fra høsten 1915, naar 2den kontingent har avløst, vil man isaafald kun ha mandskaper av aarsklasserne 1915 og 1914 inde til tjeneste og av den sidste aarsklasse vil muligens ogsaa et par hundrede mand — i tilfælde de med den største forsørgelsesbyrde — kunne hjemsendes.

I henhold hertil har Kommanderende Admiral foreslaaet, at samtlige sjøvernepligtige mandskaper av aarsklassen 1915 indkaldes til tjeneste i 2 kontingenter, hvorav 1ste kontingent i et antal av ca. 650 mand indkaldes 1ste april 1915 og resten av aarsklassen 1ste oktober s. a. Samtlige aarsklassens mandskaper foreslaaes indkaldt til 12 maaneders øvelser, og derefter eventuelt at fortsætte tjenesten under nøttralitetsvernet.

Skulde der indtræde normale forhold igjen inden nogen av disse mandskaper har tjenstgjort 1 aar, maa lodtrækningsnummerne bli det bestemmende for, hvilke av de nævnte kontingenters mandskaper under enhver omstændighet skal tjenstgjøre 1 aar. Dette bør avgjøres ved utskrivningen paa lignende maate som under normale forhold.

Departementet slutter sig til det av Kom-

manderende Admiral anførte og vil foreslaa, at samtlige mandskaper av aarsklassen 1915 indkaldes til tjeneste i 2 kontingenter, hvorav 1ste kontingent i et antal av ca. 650 mand indkaldes 1ste april og resten av aarsklassen 1ste oktober. Samtlige disse mandskaper indkaldes til 12 maaneders ordinære øvelser, hvorefter de i tilfælde fortsætter tjenesten ved nøttralitetsvernet.

Hvis normale forhold igjen indtræder, inden nogen av disse mandskaper har tjenstgjort 1 aar, blir hver av kontingentene at reducere til det i budgetpropositionen forutsatte antal 340 mand, idet herunder mandskapenes lodtrækningsnummer blir bestemmende for, hvilke mandskaper under enhver omstændighet skal tjenstgjøre i 12 maaneder.

I henhold til foranstaaende tillater departementet sig at

indstille:

- I. Samtlige sjøvernepligtige av aarsklassen 1915 befales utskrevet til øvelser til følgende tider:
  - a. 1ste kontingent ca. 650 mand fra 1ste april 1915 til 31te mars 1916.
  - b. 2den kontingent, resten av aarsklassens mandskaper, fra 1ste oktober 1915 til 30te september 1916.
- II. Saafremt normale forhold igjen indtræder, mens disse mandskaper er indkaldt til ordinære øvelser, blir hver av de to kontingenter at reducere til 340 mand, idet herunder mandskapenes lodtrækning blir bestemmende for hvilke mandskaper i alle tilfælde skal tjenstgjøre i 12 maaneder.

Bilag 14.

Avskrift av Forsvarsdepartementets indstilling, bifaldt ved kgl. resol. av 3dje september 1915.

Ved kgl. resol. av 19de februar d. a. angaaende utskrivning til sjøvæbningen av aarsklassen 1915 blev det bl. a. bestemt, at 2den kontingent, resten av aarsklassen 1915, skal indkaldes til tjeneste fra 1ste oktober

1915, og ved kgl. resolution av 4de juni d. a. er der aapnet adgang til at sjøvernepligtige av aarsklassen 1916 utskrives og indkaldes til tjeneste i marinen i 1915.

I skrivelse av 28de august d. a. foreslaar Kommanderende Admiral, at der til ordinær 12 maaneders vernepligtstjeneste i marinen fra 1ste oktober førstkommende indkaldes foruten resten av aarsklassen 1915 saa mange av aarsklassen 1916, at antallet tilsammen blir 650 mand.

Kommanderende Admiral anfører i denne forbindelse:

«Indkaldelsen bør om mulig omfatte:

ca. 100 maskinister,
« 100 fyrbøtere,
« 450 matroser

Sum ca. 650 mand.

Manglende maskinister erstattes i tilfælde med fyrbøtere.

I forbindelse hermed skal man tillate sig at opplyse om, at der av utskrevne sjøvernepligtige mandskaper for tiden haves indkaldt:

Kontingent.	Naar fremmødt.	Mask.	Fyrb.	Matr.	Sum.	Hovedsum.	
1914	April 1914	42	25	320	387	1 036	
	Oktober —	14	58	265	337		
	November —	34	97	181	312		
		90	180	766	1 036		
1915	April 1915	47	164	438	649		674
	Juli —	4	1	20	25		
			51	165	458		
1916	Juli 1915	14	139	266	419		419
1907	Januar 1915			5*)	5		254
1913	Mars —	19		10*)	29		
	April —						
	Mai —	28	23	169	220		
	August —	47	23	184	254		
						2 383	

Av disse vil der ved den forannævnte indkaldelse i oktober førstkommende kunne hjemsendes omkring midten av november førstkommende:

1. Samtlige de i april 1914 indkaldte.
2. Samtlige ældre mandskaper av aarsklasserne 1907—1913, saasnart de har tjenstgjort i ca. 5 maaneder i nøytralitetsvernet.

Departementet slutter sig til Kommanderende Admirals forslag.

I henhold til det foran anførte tillater departementet sig at

indstille:

Til 12 maaneders øvelser fra 1ste oktober 1915 befales utskrevet — foruten de mandskaper av aarsklassen 1915, som ikke tidligere er indkaldt til 1ste april 1915 — saa mange sjøvernepligtige av aarsklassen 1916, at det samlede antal blir:

ca. 100 maskinister,
« 100 fyrbøtere,
« 450 matroser

Tilsamm. ca. 650 mand.

*) Har hat permission.

Bilag 15.*Indstilling om nybygning ved private verksteder i landet samt ved Marinens Hovedverft.*

I St. prp. nr. 114, 1915, om ekstraordinære bevilgninger til forsvaret fremsatte regjeringen blandt andet forslag om nybygning for marinen av:

a. 4 større undervands-	
baater	kr. 8 000 000,00
b. 2 større torpedobaater >	1 600 000,00
c. 3 kanonbaater . . . . >	1 500 000,00
d. Flyvemateriel . . . . >	140 000,00
e. Minemateriel . . . . >	830 500,00

Sum kr. 12 120 500,00

Med hensyn til de for fartøiene opførte priser er der i propositionen uttrykkelig gjort opmerksom paa, at de kun maa betraktes som tilnærmelsesvis rigtige, da det under de nuværende forhold er ugjærlig at kalkulere riktig, saa meget mere som fartøiene forutsættes bygget ved private verksteder.

Ved Stortingets behandling av saken blev der den 17de august med hensyn til foran omhandlede nybygning fattet følgende beslutning:

Regjeringen anmodes om for Stortinget at fremlægge forslag til anvendelse av restbeløpet, kr. 10 366 000,00, tillagt renter av de paa byggekontraktene for de to kystforsvarsskibe og en undervandsbaat utbetalte beløp samt i tilfælde overskuddet av den av Stortinget under 6te juli 1914 besluttede ekstraordinære forsvarsskat, til nybygning m. v. for flaaen. Det er forutsætningen, at nævnte overskud kun skal anvendes til dækning i den utstrækning, som er nødvendig, for at de i 1912 til nybygning for flaaen bevilgede 16,2 mill. kroner i sin helhet blir anvendt til saadan nybygning m. v.

Indtil saa kan ske, bemyndiges regjeringen til at iverksætte nybygning av krigsskibe og anskaffelse av minemateriel og flyvemateriel for flaaen i den utstrækning, som maatte findes paakrævet inden beløpets ramme.

Ifølge denne beslutning anser man sig at ha til disposition for nybygning til marinen kr. 15 131 000,00, idet fra beløpet kr. 16,2

mill. forutsættes fratrukket det av Stortinget den 17de august 1915 til forskjellige anskaffelser m. v. bevilgede beløp paa kr. 1 069 000,00.

Efter en nærmere bearbeidelse av de i St. prp. nr. 114, 1915, opsatte fartøistyper og efterat der den 5te september 1915 var avsluttet licencekontrakt med firmaet Electric Boat Co. i New York, om leveranse av tegninger til og ret til etterbygning av dette firmas undervandsbaater, har departementet lat utsende indbydelse til indenlandske verksteder om at avgi tilbud paa bygning av de planlagte fartøier.

Resultatet herav har været:

U n d e r v a n d s b a a t e r .

Følgende norske verksteder har været indbudt, nemlig:

1. A/S Fredrikstad mek. Verksted,
2. Thunes mek. Verksted,
3. Kaldnæs Patentslip og mek. Verksted,
4. Akers mek. Verksted.

Fra Akers mek. Verksted indkom 19de oktober 1915 erklæring om, at firmaet ikke vil være uvillig til at levere undervandsbaater bygget efter regning med en fortjeneste av 25 0/0. Firmaet vil gjerne paata sig at levere motorer.

Fra Thunes og Kaldnæs mek. Verksteder i samarbeide er 18de november og 7de december 1915 indkommet tilbud paa levering av undervandsbaater komplet med undtagelse av akkumulatorbatterier, artilleri og torpedoer, instrumenter o. l. som ikke for tiden kan fabrikeres inden landet, med en fortjeneste av 15 0/0, eller alternativt kr. 1 600 000,00 pr. baat.

Fra Fredrikstad mek. Verksted er endnu intet tilbud indkommet.

For kanonbaatene er der skedd henvendelse til samtlige landets betydeligere skibsbyggerier.

Der er indkommet 4 tilbud paa skrogene; herav tilbyr 2 anbydere sig at bygge efter regning. Moss og Kaldnæs mek. Verk-

steder tilbyr faste priser, og av disse tilbud er det fra Kaldnæs det fordelagtigste.

Med hensyn til motorene er der kun indkommet et tilbud paa dieselmotorer, som man fordrer for disse fartøier, nemlig fra Thunes mek. Verksted, i samarbeide med Kaldnæs for skrogets og installationernes vedkommende.

For torpedobaatene vedkommende er der likeledes skedd henvendelse til de fleste skibsbyggerier, men kun Trondhjems mek. Verksted har indlevert tilbud paa skrog med maskineri bygget efter regning.

For maskinerne er der indkommet 2 tilbud, nemlig fra Thunes og Hamars mek. Verksteder. Disse 2 firmaer arbeider sammen i denne sak.

Arbeidet med anskaffelse av flyvemateriel og minemateriel er allerede igangsat ved marinens administrationsgrenes forsorg.

Som det av foranstaaende vil fremgaa foreligger der kun et efter forholdene fuldstændig tilbud paa bygning av undervandsbaater med fornødent maskineri, nemlig fra Thunes mek. Verksted i samarbeide med Kaldnæs. Dette tilbud er av Marinens Hovedverft anbefalt akseptert, idet alternativt fast pris herunder er foretrukket. Det har under forhandlingerne med verkstedene været anstillet undersøkelser om bygning efter regning (15 % fortjeneste) i forbindelse med en maksimalpris og i tilfælde en fordeling av det beløp utover omkostningerne + 15 % fortjeneste, som firmaet maatte indtjene paa maksimalprisen. Firmaet gik under forhandlingene ned med sin maksimalpris paa kr. 1 680 000,00 til kr. 1 600 000,00 pr. baat, men vilde da ikke gaa med paa nogen glideskala. Imidlertid er det ikke usandsynlig, at det skal lykkes at faa avsluttet kontrakter med det reducirte maksimalbeløp og en glideskala, saafremt avgjørelse kan træffes inden den av firmaet satte frist 15de december førstkommende. Denne dato har departementet ogsaa fastsat som yderste termin for eventuelt anbud fra Fredrikstad mekaniske Verksted.

Departementet skal i denne forbindelse bemerke, at man har et bestemt indtryk av, at Thunes mekaniske Verksted, hvis denne frist oversiddes, vil søke at trække sig tilbake. Da det fra verkstedet foreliggende tilbud, selv uten glideskala, efter forholdene maa ansees som fordelagtig og betryggende, vilde departementet anse det meget uheldig, om dette — for tiden det eneste foreliggende — tilbud paa bygning av undervandsbaater ved privat norsk verksted skulde bli trukket tilbake. Departementet bør derfor være bemyndiget til at avslutte kontrakt med verkstedet ved anbudsfristens utløp, saafremt inden den tid intet fordelagtigere tilbud foreligger.

Med hensyn til dieselmotorene til kanonbaatene, hvor likeledes Thunes mekaniske Verksted er det eneste firma, som har tilbudt maskineri bygget inden landet, saa er tilbudet her gjort avhengig av, at leveransen av undervandsbaatene overdrages verkstedet. Marinens hovedverft har anbefalt de foreliggende tilbud paa leveranse av 2 kanonbaaters skrog fra Kaldnæs og at det tredje skrog bygges ved Moss mekaniske Verksted.

Departementet vil imidlertid for tiden ikke anbefale, at der gaaes igang med mere end 2 kanonbaater og at skrogene til disse bygges ved Kaldnæs som billigste anbyder.

Hvad motorene angaar er der endnu en differance mellem det norske tilbud (Thunes) og et tilbud fra Sverige. Der paagaar imidlertid forhandlinger med Thune (og Kaldnæs) og der er utsigt til, at man kan oppnaa en tilfredsstillende pris. Skulde dette imidlertid ikke lykkes, bør disse motorer indkjøpes fra utlandet. Det vil allikevel ikke ha nogen større betydning for spørsmålet om indenlandsk motorfabrikation, om disse forholdsvis smaa maskiner indkjøpes.

Foruten de 2 torpedobaater, som forutsettes paabegyndt for ekstraordinære midler, er der paa Marinens ordinære budget git bevilgning til paabegyndelse av 1 torpedobaat, altsaa ialt 3 torpedobaater av samme type.

Som det vil sees er det kun Trondhjems mekaniske Verksted, som har indlevert til-

bud paa bygning av skrog og maskineri til torpedobaater, men efter regning. Bygning efter regning kræver imidlertid et saa komplicert apparat med kontrol o. l., likesom det heller ikke byder nogen sikkerhet for, at verkstederne vil gjøre sit bedste for at levere billigst mulig arbeide, da de ikke har nogen økonomisk interesse derav, at denne kontraktsform efter departementets mening ikke bør komme til anvendelse.

Departementet har avæsket verftet en uttalelse om, hvad det, under hensyntagen til de indkomne tilbud fra private verksteder, med rimelighet kan og bør overta av nybygning. Verftet har uttalt følgende:

«Med hensyn til fordelingen av det foreliggende arbeide mener verftet, at der kan bli tale om 2 alternativer:

- 1) Verftet bygger maskineriene til 2 torpedobaater, Thunes eller Hamars verksteder overtar det tredje og Thune bygger dieselmotorene til de 4 undervandsbaater.
- 2) Verftet bygger maskineriene til en torpedobaat og dieselmotorer til en undervandsbaat, Thune—Hamar overtar maskineriene til 2 torpedobaater og Thune dieselmotorene til 3 undervandsbaater.

I begge alternativer er forutsat, at verftet bygger skrogene til alle 3 torpedobaater og foretar montagen ombord av maskineriene.

Under alternativ 1) kunde verftet muligens overta alle 3 torpedomaskinerier, men man er bange for, at leveransetiden kunde bli noget lang, likesom man da blir bundet for en længere tid fremover og vanskelig vil kunne overkomme den mængde reparationsarbeide som vil komme, naar de nu utrustede fartøier skal oplægges. En del av kjelene maatte isaafald bestilles ved privat verksted.

Verftet tillater sig at anbefale, at alternativ 1) blir befulgt. Herved vil man opnaa den korteste leveransetid for det materiel, som tænkes bygget, idet maskineriene til torpedobaatene da antages at ville kunne bli færdige til den tid de tiltrænges i fartøiene, likesom undervandsbaatenes dieselmotorer efter Thunes opgaver kan ventes at

ville bli færdig, naar de tiltrænges. Dersom verftet skulde bygge dieselmotorer, kan man neppe gaa ut fra, at de vilde bli færdige itide for vedkommende undervandsbaat.

Ogsaa av hensyn til driften ved verftet vil alternativ 1) være meget at foretrække.»

Av hensyn til Stortingets beslutning om at utstyre verftet for bygning av dieselmotorer maa departementet imidlertid anbefale, at alt. 2 i verftets foran refererte uttalelse vælges. Man har derfor i kontraktsutkastet med Thunes mekaniske Verksted indtat forbehold om, at et sæt dieselmotorer skal kunne leveres av verftet.

Marinens hovedverft skulde efter dette av den ekstraordinære nybygning kunne overta et sæt dieselmotorer til undervandsbaater og 2 torpedobaatsskrog; desuten av den ordinære nybygning 1 torpedobaat med maskineri, fullførelse av 1 hurtiggaaende mineutlægger og bygning av 2 undervandsbaater, hvortil dieselmotorer er bestilt fra utlandet.

De resterende 2 torpedobaatmaskiner anbefales overensstemmende med hovedverftets forslag bestilt hos Thune og (eller) Hamar mekaniske Verksted, hvis tilbud er i nær overensstemmelse med hovedverftets overslag.

Under henvisning til foranstaaende vil man anbefale, at Forsvarsdepartementet bemyndiges til at iverksætte nybygning for de ekstraordinært til disposition stillede beløp overensstemmende med hvad foran er uttalt.

Til nybygning efter foranstaaende av materiel for flaaen vil av de ekstraordinært til disposition staaende midler maatte anslaaes at medgaa:

Til 4 stkr. undervandsbaater	ca. kr.	9 000 000,00
« 2 kanonbaater	« «	1 140 000,00
« 2 torpedobaater	« «	1 840 000,00
« flyvemateriel	« «	140 000,00
« minemateriel	« «	880 000,00
		<hr/>
Tilsammen ca. kr.		13 000 000,00
Til disposition ialt	« «	15 131 000,00
		<hr/>
Til senere disposition		
gjenstaar da	« «	2 131 000,00

hvorav endel maa forutsættes at bli anvendt til yderligere anskaffelse av minemateriel for at holde kontinuerlig minifabrikation gaaende.

Kommanderende Admiral, som har hat sig saken forelagt, er enig i departementets forslag.

I henhold til foranstaaende

indstilles:

Forsvarsdepartementet bemyndiges til at iverksætte nybygning for marinen ved private norske verksteder og ved marinens hovedverft væsentlig overensstemmende med hvad der er anført i præmisserne til Forsvarsdepartementets indstilling av 10de december d. a.

Bilag 16.

Indstilling, bifaldt ved kgl. resol. av 1ste oktober 1915.

Ved lov av 20de august 1915 indeholdende forandringer i lov om vernepligt og utskrivning av 19de juli 1910 m. v. blev bl. a. bestemt, at vernepligtsalderen skulde nedsættes fra 22 aar til 21 aar. Loven træder forsaavidt denne nedsættelse av vernepligtsalderen angaar i kraft efter bestemmelse av Kongen med Stortingets samtykke. Samme lov indeholder tillike en del bestemmelser, som letter adgangen til indkaldelse av vernepligtige til tjeneste under ekstraordinære forhold og som den nuværende krigspolitiske situation hadde vist var paakrævet.

Blandt disse bestemmelser er en ny tilføielse til vernepligtslovens § 26, som gir adgang for Kongen til i krigstid eller naar krig er at befrygte at paabyde indrulling og utskrivning av aarsklasser under den vanlige vernepligtsalder.

I militærkomiteens indstilling om lovforslaget (indst. O. XXVI, 1915) er anført herom: «Komiteen vil imidlertid henstille til departementet, hvis den nuværende krigspolitiske situation maatte vare utover indeværende aar, i den utstrækning og paa den maate, som maatte findes hensigtsmessig og overkommelig, at benytte anledningen til at opøve to aars rekrutter i løpet av næste aar, idet nedsættelsen av vernepligtsalderen derved paa samme tid vil fremmes.»

Denne uttalelse blev fremhævet under lovforslagets behandling i Odelstinget (Ot. forh. 1915, side 1759 og 1760) uten at der fremkom nogen bemerkning mot den. Den er ogsaa overensstemmende med departe-

mentets opfatning. Det er under de nuværende forhold av vigtighet baade at faa en ny aarsklasse ind i de militære ruller og til næste aar at kunne fortsætte paa samme maate som hittil med at la tjenesten ved nøytralitetsvakten i størst mulig utstrækning utføre av den yngste aarsklasse i forbindelse med rekrututdannelsen.

For at faa 21-aarsklassen (født 1895) disponibel til tjeneste ved nøytralitetsvakten i første halvdel av 1916 er det nødvendig allerede straks at gaa igang med indrulling og utskrivning av denne aarsklasse. Det vil dernæst være praktisk at foreta indrulling av aarsklassen født 1896, som normalt skulde indrulleres fra 1ste januar 1916, samtidig med aarsklassen født 1895. Utskrivning av aarsklassen født 1896 forutsættes derimot at finde sted i 1916 paa ordinær maate. Paa grund av at den aller væsentligste del av nøytralitetsvakttjenesten falder paa de 5 sydlige brigader ansees det ikke paakrævet at gaa til ekstraordinær utskrivning i 6te brigade iaar.

Departementet har allerede paa grund av den knappe tid ved henvendelse til generalkrigskommissæren gjort skridt til forberedelsen av ekstraordinær indrulling og utskrivning i den utstrækning, som er omhandlet ovenfor. Generalkrigskommissæren er endvidere foreløbig blit bemyndiget av departementet til at konstituere krigskommissærer i den utstrækning, som er nødvendig for at faa utskrivningen iverksat, likesom sanitetschefen er bemyndiget til om nødven-

dig at anta andre sanitetsofficerer end brigadelægerne til at tjenstgjøre ved disse utskrivningsmøter.

Utgifterne hermed er forutsat utredet av de til nøytralitetsvernet bevilgede midler.

I henhold til det anførte tillater man sig at

henstille:

1. I henhold til § 26 i lov av 20de august

1915 om forandringer i vernepliktsloven av 19de juli 1910 bestemmes, at indrulling og utskrivning av aarsklassen født 1895 og indrulling av aarsklassen født 1896 skal finde sted saa snart som mulig i 1ste, 2den, 3dje, 4de og 5te brigades distrikter.

2. Utgifterne hermed blir at utrede av de til nøytralitetsvernet bevilgede midler.

Bilag 17.

Gjenpart av Forsvarsdepartementets indstilling angaaende nedsættelse av krigsforsyningskommission, datert 6te august 1915, bifaldt ved kgl. resol. av s. d.

For i krigstid at kunne tilfredsstille alle hærens og flaatens behov vil det i stor utstrækning bli nødvendig at utnytte de private verksteder og fabrikker, som kan skaffe vaabenteknisk materiel samt beklædnings- og utrustningsgjenstande. Likesaa vil det bli nødvendig at supplere de militære beholdninger av proviant og furage med hvad der kan skaffes av landmandsprodukter inden landet.

De militære myndigheter har selvsagt allerede i fred saavidt mulig planlagt denne utvidede militære virksomhet; men departementet antar, at det under de nuværende forhold vil være hensigtsmessig at nedsætte en kommission, som kan planlægge i detalj alle herhen hørende saker og i krigstid være til hjelp for departementet ved iverksættelsen av de nødvendige foranstaltninger. Man har tænkt sig kommissionen direkte underlagt Forsvarsdepartementet; men den vil ogsaa i stor utstrækning komme til at samarbeide med de militære administrationschefer, særlig generalfelttøimesteren, generalintendanten og marinens tekniske chefer.

Kommissionen bør derhos være bemyndiget til — hvor det gjælder særlige spørsmål — at tilkalde andre militære chefer samt repræsentanter for specielle grener av industrien.

Som medlemmer av denne kommission bør opnævnes 2 repræsentanter for den industri, som kan skaffe vaabenteknisk mate-

riel for hær og flaaet, en repræsentant for saker vedrørende beklædning og utrustning samt en repræsentant for landbonæringen.

Kommissionens mandat forutsættes nærmere bestemt av Forsvarsdepartementet. Dens medlemmer foreslaes tilstaaet samme godtgjørelse som provianteringskommissionens medlemmer. Departementet forutsættes bemyndiget til at skaffe kommissionen den sekretærhjælp, som vil være nødvendig.

Der har fra departementet været rettet henvendelse om at indtræ i kommissionen til følgende herrer:

1. Direktør ved Akers mekaniske verksted G. Lie,
2. Direktør ved Eureka mekaniske verksted, surn. major M. Paaske,
3. Godseier R. Mortensen,
4. Generalkonsul, grosserer H. Pettersen,

som alle hertil har erklært sig villig.

Kommissionen forutsættes selv at vælge sin formand.

Der bør ogsaa opnævnes suppleanter for komiteens faste medlemmer, og forbeholder departementet sig i tilfælde senere at fremkomme med forslag herom.

I henhold til foran anførte tillater departementet sig at

indstille:

A. At der nedsættes en krigsforsynings-

kommission med opdrag at planlægge, hvorledes norske fabrikker og verksteder bedst bør utnyttes til hærens og flaatens forsyning under krig med krigsmateriel av alle slags, samt hvorledes de militære beholdninger av proviant og furage for krig paa bedste maate bør suppleres med norske landmandsprodukter.

B. At der som medlemmer av denne kommission opnævnes:

1. Direktør ved Akers mekaniske verksted G. Lie,
2. Direktør ved Eureka mekaniske verksted, surn. major M. Paaske,
3. Godseier R. Mortensen,
4. Generalkonsul, grosserer H. Petersen.

In fidem:

Erl. Lunderby.

Bilag 18.

Gjenpart av Forsvarsdepartementets indstilling angaaende nedsættelse av lokale krigsforsyningskommissioner, datert 23de december, bifaldt ved kgl. resol. av s. d.

Ved kgl. resol. av 6te august d. a. blev der — som bekjendt — nedsat en krigsforsyningskommission med opdrag at planlægge hvorledes norske fabrikker og verksteder bedst bør utnyttes til hærens og flaatens forsyning under krig med krigsmateriel av alle slags, samt hvorledes de militære beholdninger av proviant og furage for krig paa bedste maate bør suppleres med norske landbruksprodukter.

Efter anmodning fra departementet indsendte krigsforsyningskommissionen under 18de f. m. forslag til opnævnelse av varamænd for kommissionen fra de forskjellige landsdele.

Ved nærmere overveielse er departementet kommet til det resultat, at der istedetfor varamænd for krigsforsyningskommissionen i Kristiania bør nedsættes lokale krigsforsyningskommissioner, som under samarbeide med kommissionen i Kristiania bør planlægge og fremme arbeidet i de enkelte landsdele.

Departementet vil foreslaa, at der nedsættes en lokal krigsforsyningskommission for hver av efternævnte landsdele:

1. Nord-Norge.
2. Trøndelagen.
3. Romsdalsdistrikterne.
4. Bergensdistrikterne.

5. Stavangerdistrikterne.
6. Sørlandet.
7. Kristianiafjordens vestside.
8. Kristianiafjordens østside.
9. Oplandene.

Der har fra departementet været rettet henvendelse om at indtræde i disse kommissioner til følgende herrer, som har erklært sig villig dertil.

Nord-Norge.

1. Grosserer O. Kaarbø, Svolvær.
2. Grosserer G. Robertson, Hammerfest.
3. Overretssakfører R. Schjølberg, Bodø.
4. Direktør S. Moe, Tromsø.

Trøndelagen.

1. Fabrikeier B. Brønne, Trondhjem.
2. Disponent G. Næumann, Trondhjem.
3. Overingeniør Moe, Trondhjem.

Romsdalsdistrikterne.

1. Konsul N. Volckmar, Kristiansund.
2. Grosserer A. N. Aarsæther, Aalesund.

Bergensdistrikterne.

1. Kaptein J. Birch, Bergen.
2. Grosserer I. E. Mowinckel, Bergen.
3. Ingeniør Giertsen, Bergen.

Stavangerdistrikterne.

1. Konsul H. M. Wrangell, Haugesund.
2. Konsul C. Middelthon, Stavanger.

Sørlandet.

1. Ingeniør Brinch, Bøilefoss, Arendal.
2. Konsul G. Due, Kristiansand.
3. Konsul C. Christiansen, Kristiansand.

Kristianiafjordens vestside.

1. Disponent Henriksen, Tønsberg.
2. Direktør Ringstad, Drammen.
3. Direktør E. Aubert, Skien.
4. Grosserer H. Holta, Skien.

Kristianiafjordens østside.

1. Direktør W. Blakstad, Fredrikstad.
2. Landbruksskolebest. Kolstad, Sanne-
sund.
3. Bokhandler, konsul E. Sem, Fredriks-
hald.

Oplandene.

1. Direktør J. Krefting, Hamar.
2. Godseier Tollef Kilde, Rena.

Det er forutsætningen, at de lokale kommissioners medlemmer sammenkaldes til et møte med kommissionen i Kristiania snarest mulig over nytaar, og at der paa dette møte blir at drøfte og planlægge saavel hvorledes arbeidet bedst bør fremmes i de forskjellige landsdele samt formerne for samarbeidet med kommissionen i Kristiania.

Medlemmerne av de lokale krigsforsyningskommissioner forutsættes tildelt samme godtgjørelse som medlemmerne av krigsforsyningskommissionen i Kristiania.

I henhold til foranstaaende tillater departementet sig at

indstille:

1. At der nedsættes lokale krigsforsyningskommissioner for:
  - Nord-Norge.
  - Trøndelagen.
  - Romsdalsdistrikterne.
  - Bergensdistrikterne.
  - Stavangerdistrikterne.
  - Sørlandet.
  - Kristianiafjordens vestside.
  - Kristianiafjordens østside.
  - Oplandene.

2. At stortingspræsident Arstad opnevnes som præsident for landets samlede krigsforsyningskommissioner.
3. At der som medlemmer av de lokale kommissioner opnevnes:

Nord-Norge.

1. Grosserer O. Kaarbø, Svoldvær.
2. Grosserer G. Robertson, Hammerfest.
3. Overretssakfører R. Schjølberg, Bodø.
4. Direktør S. Moe, Tromsø.

Trøndelagen.

1. Fabrikeier B. Brønne, Trondhjem.
2. Disponent G. Næumann, Trondhjem.
3. Overingeniør Moe, Trondhjem.

Romsdalsdistrikterne.

1. Konsul N. Volckmar, Kristiansund.
2. Grosserer A. N. Aarsæther, Aalesund.

Bergensdistrikterne.

1. Kaptein J. Birch, Bergen.
2. Grosserer I. E. Mowinckel, Bergen.
3. Ingeniør Giertsen, Bergen.

Stavangerdistrikterne.

1. Konsul H. M. Wrangell, Haugesund.
2. Konsul C. Middelthon, Stavanger.

Sørlandet.

1. Ingeniør Brinch, Bøilefoss, Arendal.
2. Konsul G. Due, Kristiansand.
3. Konsul C. Christiansen, Kristiansand.

Kristianiafjordens vestside.

1. Disponent Henriksen, Tønsberg.
2. Direktør Ringstad, Drammen.
3. Direktør E. Aubert, Skien.
4. Grosserer H. Holta, Skien.

Kristianiafjordens østside.

1. Direktør W. Blakstad, Fredrikstad.
2. Landbruksskolebest. Kolstad, Sanne-
sund.
3. Bokhandler, konsul E. Sem, Fredriks-
hald.

Oplandene.

1. Direktør J. Krefting, Hamar.
2. Godseier Tollef Kilde, Rena.

In fidem
Ert. Lunderby.

Bilag 19.

Gjenpart av den til grund for kongelig resolution av 16de juli 1915 liggende indstilling angaaende stipendier for læger og tandlæger til i krigførende land at studere krigskirurgi og hygiene.

Sanitetschefen har under 15de mai 1915 indsendt til departementet et andragende saalydende:

«Den nuværende krig byder en enestaaende leilighet for læger og tandlæger til at bli kjendt med den moderne krigs behandlingsmaater ved sygdomme og saar, likesom den er en ypperlig skole i krigshygiene. Intet er derfor naturligere end, at nøytrale lande søker at dra nytte herav ved at lette læger og tandlæger adgangen til at komme til de krigførende lande for at studere. I Sverige sker dette bl. a. ved, at staten yder beløp til reisestipendier; i den senere tid er kr. 5 000,00 stillet til disposition for tandlæger, som ønsker at studere krigstandlægevidenskap.

Lignende foranstaltning her i Norge vilde visselig være særdeles hensigtsmessig og nyttig for vort krigsberedskap.

Jeg tillater mig derfor at foreslaa, at den nuværende krigssituation utnyttes til bedste for vort forsvar, og at der maa bli stillet til disposition kr. 10 000,00 til stipendier for læger og tandlæger, som ønsker i krigførende lande at studere krigskirurgi og hygiene eller andet, som er av betydning for sanitetets krigsberedskap, og som enten paalægges dem av sanitetschefen eller som av denne godkjendes. Stipendierne, som kun bør være bidrag til at dekke utgifterne, kan settes til kr. 500,00 for 3 ukers fravær. Herved vil opnaaes, at en række læger og tandlæger faar anledning til at benytte dem. Stipendierne bør fortrinsvis utdeles til fastlønnede militærlæger og til vernepligtige tandlæger, og saaledes, at $\frac{2}{3}$ av beløpet tildeles de førstnævnte og $\frac{1}{3}$ de sidstnævnte. Dersom ikke et tilstrækkelig antal saadanne melder sig, utdeles de ogsaa til ulønnede militærlæger (officerer og korporaler).»

I anledning herav skal departementet uttale, at man vilde anse det overmaade ønskelig, om der kunde gives norske læger og tandlæger anledning til i de krigførende land at foreta krigskirurgiske og hygieniske studier.

Det har nemlig vist sig, at saavel lægernes som tandlægernes virksomhet under den nu paagaaende krig har kunnet fremvise hittil uanede resultater. Eksempelvis kan nævnes, at soldater, som har faat bortskutt sin underkjeve, har faat en kunstig saadan, lavet dels av kautschuk, dels av ben, tat fra vedkommendes eget skinnebøn. Det hele dækkes av kjøt tat fra vedkommendes eget bryst.

Man har ogsaa eksempel paa, at en kompanichef, som under den første del av krigen fik avskutt sit ene ben, nu atter er chef for sit gamle kompani, men med et kunstig ben.

Saavel for hæren som for nationen i det hele vil det derfor være av betydning, om norske læger og tandlæger kunde gives anledning til i de krigførende land at sette sig ind i de metoder, som der anvendes.

Departementet tillater sig derfor at foreslaa, at der av de til nøytralitetsvernet bevilgede midler indtil videre tillates utredet indtil kr. 1 000,00 pr. maaned til stipendier for læger og tandlæger.

Departementet har tænkt sig, at stipendienes størrelse burde fastsettes til kr. 300,00 à kr. 400,00 for 2 à 3 ukers ophold i vedkommende land.

Man gaar derhos ut fra, at utsendelsen av disse stipendiater burde ordnes saaledes, at altid 2 samtidig var ute, og i følgende orden:

- 1 læge og 1 tandlæge,
- 2 læger,
- 1 læge og 1 tandlæge,
- 2 læger o. s. v.

I henhold til det foran anførte tillater
departementet sig at

indstille:

At Forsvarsdepartementet bemyndiges

til av de til nøitralitetsvernet bevilgede mid-
ler indtil videre at anvende indtil kr. 1 000,00
pr. maaned til stipendier for læger og tand-
læger til krigskirurgiske studier i de krigfø-
rende land.

In fidem:

S. Blom,
kaptein.
